

# România literară

# 35

CALITATE  
LECTURĂ



editată cu sprijinul  
Fundației ANONIMUL



și cu sprijinul  
Fundației INSTITUTUL  
PENTRU LIBERĂ INIȚIATIVĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 5 septembrie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

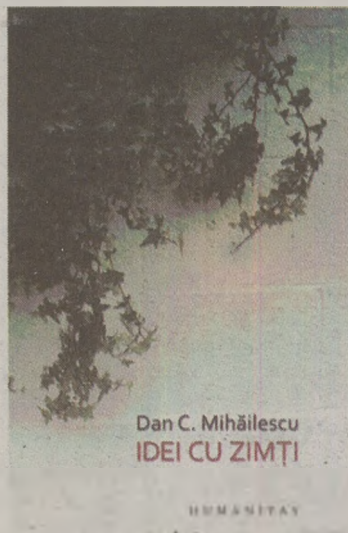
p. 16-18

redutabilul  
pamfletar  
**C. STERE**



un comentariu de  
Victor DURNEA

p. 7



**Idei cu zimți**  
al treilea volum  
din seria  
„Viața literară”

de dan c.  
**MIHĂILESCU**

cronică literară de Cosmin CIOTLOȘ

p. 8



poezii de  
gheorghe  
**AZAP**

p. 19



**peste  
opt mări  
și țări**

**ÎN GOLF**

evocare de

grete  
**TARTLER**





## s u m a r



**Dincolo de caniculă** de Marina Constantinescu - p. 3

**Fefe, mâini frumoase** de Val Gheorghiu - p. 3

**CONTRAFORT** de Mircea Mihăieș - p. 4  
**Ce sunete ați vrea să auziți pe patul de moarte?**

**CRONICA PESIMISTEI** de Ioana Pârvulescu - p. 5  
**Micul New York**

**CRONICA IDEILOR** de Sorin Lavric - p. 6  
**O victimă a credinței**

**CRONICA LITERARĂ** de Cosmin Ciotloș - p. 7  
**Luna de miere**

**Poezii** de Gheorghe Azap - p. 8

**SCRISOARE DIN PARIS** de Lucian Raicu - p. 9  
**Luminoasele excepții**

**CERȘETORUL DE CAFEA** de Emil Brumar - p. 9

**Epistolă către Odobescu** de Ștefan Cazimir - p. 10

**CARTEA ROMÂNEASCĂ** de Daniel Cristea-Enache - p. 11  
**Un burghez incomod**

**Îndrăgostitul de Stambul: Dimitrie Ralet**  
de Mihai Zamfir - p. 12

**„Atunci fugi în alt popor”** de Ilie Constantin - p. 13

**LECTURI LA ZI** de Tudorel Urian - p. 14  
**În laboratoarele politicii**

**PREPELEAC** de Constantin Țoiu - p. 15

**PĂCATELE LIMBII** de Rodica Zafiu - p. 15

**Redutabilul pamfletar C. Stere** de Victor Durnea - pp. 16-18

**În Golf** de Grete Tartler - p. 19

**Yoga de Mircea Eliade și receptarea critică**  
de Mircea Handoca - pp. 20-21

**Așteptare și limită existențială**  
de Ion Cocora - p. 22-23

**CRONICA FILMULUI** de Angelo Mitchievici - p. 24  
**Ex-Files - sfârșit de etapă**

**CRONICĂ PLASTICĂ** de Pavel Șușară - p. 25  
**Balcicul între mitologie și turism**

**AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ**  
**Santo Cilauro, Tom Gleisner & Rob Sitch**  
**Molvania** în românește de Silvia Colfescu - pp. 26-27

**Rechizitoriu, profeție și SOS** de Elisabeta Lăsconi - p. 28

**POST-RESTANT** de Constanța Buzea - p. 30

**PRIN ANTICARIATE** de Simona Vasilache - p. 30  
**Plăcerea divagației**

**LA MICROSCOP** de Cristian Teodorescu - p. 31

**DIN CARTEA CU FLEACURI** de Livius Ciocârlie - p. 31  
**În plin „boom”**

**Ochiul magic** - p. 32

# România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

**GABRIEL DIMISIANU** – director-adjunct

**ALEX. ȘTEFĂNESCU** – redactor-șef

**OANA MATEI** – secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,**

**MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU** – redactori

Corectură:

**CONSTANȚA BUZEA** (pag. 1, 2, 8, 26, 27, 29, 30, 31),

**SIMONA GALAȚCHI** (pag. 4, 5, 6, 7, 11, 22, 23, 25),

**ECATERINA IONESCU** (pag. 3, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 19),

**NINA PRUTEANU** (pag. 16, 17, 18, 20, 21, 24, 28, 32).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Jurnal*

Tehnoredactare computerizată:

**IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN**

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

**GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**  
(Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1,  
cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: [romania\\_literara@yahoo.com](mailto:romania_literara@yahoo.com);

[revistaromanialiterara@gmail.com](mailto:revistaromanialiterara@gmail.com); <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din  
România nu este responsabilă pentru politica editorială a  
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

**România literară** este membră a Asociației Revistelor,  
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut  
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318



**O idee mare, europeană, la care mi-a fost teamă să mă gândesc serios pentru că am fost, prea des și prea tare, dezamăgită de proiectele așa-zis culturale desfășurate prin licee.**



a c t u a l i t a t e a

## Dincolo de caniculă

**B**UCUREȘTIUL sufocat de căldură. Amorțit. Duminică, la prînz. Oamenii stau ascunși, inerti, în spatele ferestrelor acoperite cu te miri ce. Dumitru Avakian mă sună, fericit, de la Sinaia. Marin Cazacu, nu doar un muzician de talie mondială, dar un artist de o calitate morală rară, a reușit, din nou, înfîlniri muzicale remarcabile. Tineri din toată țara, selectați de domnia sa, au lucrat acolo o vreme, împreună, și au pus bazele constituirii unei orchestre profesionale, naționale pentru cei ce se află la începutul unui drum lung și greu. Numele lui Cristian Mandea, asociat imediat proiectului, vorbește, o dată în plus, despre valoarea acestui eveniment. Orașul monarhiei ocrotește muzica. Și îi răcorește pe artiști.

Mă duc să-mi recuperez copilul de la „Lipatti“. Pe 20 august a început un Festival de Muzică de vară, „Micul Paris“. Are dublă structura, master class și concert. O idee mare, europeană, la care mi-a fost teamă să mă gândesc serios pentru că am fost, prea des și prea tare, dezamăgită de proiectele așa-zis culturale desfășurate prin licee. În fine, intru în școală. Merg încet pe culoare și simt cum mă trec fiorii. Aproape din fiecare clasă se aude muzică. Pian, flaut, clarinet, vioară. E ceva frenetic, contaminant. Mi se pare că am intrat în altă lume. Care nu are nici o legătură cu realitatea. Aici nu este nimic inert, ca dincolo de ziduri. Urc, cobor și mă umplu de bucuria muzicii, de pasiunea formidabilă a unor maeștri și a tinerilor veniți, în plina vară, de peste tot din lume, să studieze cu ei. Nemți, canadieni, coreeni, jamaicani, români, austrieci își așteaptă rîndul, disciplinat, pentru studiu individual. Se uită pe partituri, vorbesc în șoaptă despre artiștii mari ai lumii, despre cei cu care fac acum master class-ul, despre concertele care au fost și care vor fi în acest interval. Se aud vocile instrumentelor și atîtea limbi ale pămîntului într-o armonie impresionantă. Pesimismul meu se îndulcește. Se mai poate face ceva, totuși, dincolo de caniculă, fotbal, ifose, vanități, suficiență, prostie, invidie, hoție, minciună, indiferență?... Timp de o săptămînă, în Liceul „Dinu Lipatti“ a fost o oază de spiritualitate. Pentru cursurile de măiestrie au venit muzicieni și pedagogi de clasă, care au cucerit audiența: după ani de absență, Silvia Marcovici a venit să lucreze cu tineri, aici. Apoi, Dimitri Ashkenazy, un clarinetist de primă mărime, cu o carieră impresionantă, de mare anvergură, care a cîntat împreună cu mari orchestre ale lumii – Royal Philharmonic Orchestra,

Deutsches Symphonie Orchester Berlin, Japan Philharmonic, Tokyo Metropolitan Symphony, dacă ar fi să enumăr doar cîteva – care a fost invitat să predea și să susțină master class la mari universități, un artist care a sedus pe toată lumea cît a stat în România, la studiu, și la concert. Sunetele clarinetului său mi s-au părut divine, iar atmosfera creată de muzica sa, ireală. M-am plimbat cu frenezie în sus și-n jos pe culoarele liceului. M-am gîndit, tot timpul, la Iosif Sava. Au trecut zece ani de cînd nu mai este. Cîtă nevoie de el, de personalitatea sa, de felul în care a știut, plătind cu sînge, să ocrotască muzica, să-i descopere, să-i susțină și să-i promoveze pe tineri. Cred că ar fi fost în al nouălea cer să vadă că se poate face, încă, ceva important, major. Nu doar pentru muzică. M-am strecurat, puțin, prin săli. I-am urmărit pe dirijorul austriac Wolfgang Dorner, pe maestrul Wolfgang Wagenhauser și filosofia sa rafinată despre relația pianistului cu instrumentul și cu propria ființă – am înfîlnit în discursul său fraze întregi care mi-au adus aminte pregnant de Dinu Lipatti – pe Cătălin Oprețoiu și elevii săi de la flaut. Am ascultat serile concertate de mare tinută la Cotroceni, la Radio, la Conservator. M-am plecat cu respect în fața muzicienilor din Orchestra Națională Radio care au cîntat, seri la rînd, renunțînd la vacanță și la odihnă, cu tineri muzicieni

la început de drum. Îi priveam cu cîtă răbdare i-au încurajat ei, profesioniști cu atîta experiență. Un lucru rar, absolut de neuitat. Ca toată această săptămînă pe care au pregătit-o doi oameni, doi artiști care mai cred în artă, în valoarea profesiunii lor, în ceea ce înseamnă studiu individual, Profesorul, aura maestrului, relația discipol-ucenic, doi oameni ai planetei pentru care granițele nu mai există de mult. Există numai muzica. Raluca Chifane-Wagenhauser, Președinte al Colegiului European de Muzică, o pianistă cu o tehnică remarcabilă, directorul artistic al acestui Festival, și Florian Nemeș, directorul Liceului „Dinu Lipatti“, partenerul acestui proiect, directorul executiv.

În ultima seară, m-am dus la sala Radio, hotărîtă să ascult numai prima parte, Chopin-Concertul pentru pian și orchestră. În timpul pauzei, m-am luat cu vorba și am întîrziat. Primele acorduri ale părții a doua m-au împiedicat să ies. Multă vreme am ascultat cu mintea aiurea. La viitorul copiilor noștri, al oamenilor de valoare, la marii muzicieni, la Enescu și înfîlnirea lui Menuhin cu el la vila Luminiș de la Cumpătu...deodată, am simțit un val de emoție sufocant. Am recunoscut partea a patra, Presto, din „Simfonia nr. 7“ a lui Beethoven. Doamne Dumnezeu!... Vă amintiți? Genericul „Seratelor muzicale Tv“. Chipul transfigurat al lui Karajan dirijînd divin. Presto și Iosif Sava. Una din marile șanse ale vieții mele...

**Mariņa CONSTANTINESCU**



Pianistul de la Ateneu. Foto: Cosmin Marinescu

## Carnet

### Fete, mîini frumoase

**C**ARMEN SYLVA nu era o femeie frumoasă, menită să le concureze pe salonardele vremii. Nici nu-și propunea așa ceva – cum ar fi făcut-o, ea, nobila prin obîrșie, distinsa rezervată! – ținea însă la poza exponențială, de suverană în preajma suveranului ei soț, așezată în fotoliul inundat de drapajul abundent al rochiei albe. Citeodată, cu pagina albă în poală, de nu cu alba carte a tainicei ei lecturi. De cîte ori, pașind fascinat aleile Peleşului, nu m-am imaginat sărutîndu-i, înclinat, mina. Cum i-o săruta, înclinat, augustul ei soț. Cum i-o săruta Eminescu. Mic delir grandoman.

• Mondenul Proust – rămîniînd să scrie, ziua, în pat, ca neurastenici ce se respectă – ieșea, seara, în lume – ce lume! – întretîniîndu-și parfumatele relații cu figurile rasatei protipendade pariziene. Din care

nu lipseau – ba, frecventate predilect – românii de viță: frații Anton și Emmanuel Bibescu, descendenții din stirpea Brîncoveanu, Șuțu, Epureanu, cu preferință pentru Anna de Noailles și Martha Bibescu. Ce contrast dezonorant între acea Romînie veritabil europeană și repetatele pusee de promiscuitate ale celor plecați de-aici cu treburi mizerabile! Pleava „amprentată“. Cîtă dezonoare!

• Barbu Brezianu și Titus Mocanu îmi păseau în atelierul de pe Armeană cu precauția distinsă a oamenilor de lume ce erau. Determinînd, de altfel, prima-mi *personală* bucureșteană. Ce elegant ritoasă perioadă retorică îmi aplica, în 1976, la Căminul Artei, primei ieșiri în larg! Cu ornantul *maitre Val*, îl revedeam, vara, la Cumpătu, pe domnul Brezianu. Ornantă, Ilinca Dumitrescu ne era necesară companie. Într-o seară, pe terasă: - Maitre Val, nu ți se pare că Ilinca e din ce în ce mai brunetă!?

• Poetul Florin Mihai Petrescu întrupa, frumosul de el, politețea însăși. Pigmentată - în agonice libații - cu inubliabile calambururi. Niciodată răutăcioase. De neimaginat, candidul, în liberele amoroase, recunoștea, la un moment dat, că inima îi palpită vizavi de celesta domnișoară Curieva. Drept care, adăuga imediat, sorbindu-și cafeaua, că lucrează deja la epopeea (pardon) *Curiada*.

• Într-un recent montaj fotografic din **România literară**, patru coloși: Lodge, Barnes, Coe, Ishiguro.

Ai zice, franș, că sînt frumoși, de n-ar fi... monștrii romanului de azi. Atît de străini fiind de fotogenia curentă. Și atît de emblematici pentru fenomenala lor strategie romanescă, ferită de facilități de conjunctură. Dar chiar sînt frumoși: Lodge, cu groasele lui sprîncene de fahir amuzat, te privește focalizat, hipnotic, Barnes, rece savant al complicațiilor, te fixează freudian, Coe, realmente frumos, dar și realmente paralizant, cu irisul lui treaz de... Casa a somnului, Ishiguro, otheadă mortală de Cio-Cio-San.

• În jucat răutăcioasă contrapunere, frumoșii actualului roman indigen. Neîndoios, cu toții – vorba unui... amprentat – niște gigea. Doar gigea.

• Regretatul vecin Bartok. Dacă-i intrai în atelier, în timp ce luca, te invita să iei loc, vîzîndu-și de treabă netulburat, în proverbiala-i transă. Ușor comică. Politicos, părea să-ți răspundă, era însă complet pe-alături. Îi spuneai: - Franci, nu crezi că ar trebui să renunți la pata aia din dreapta; prea agresivă? – Da, zicea, și rîdea pata. Acordîndu-ți, nu?, măgulitor credit. Cînd îi reveneai în atelier, pata era repusă la locul ei.

• Șarmanta Viorica Cortez îmi întindea mîna, dar nu să i-o sărut, ci, doar palpîndu-mi-o ușor pe-a mea, îmi simula un indicibil avans.

**Val GHEORGHIU**





a c t u a l i t a t e a



Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

**A**CUM vreo zece ani, un prieten din copilărie m-a sunat și, cu voce stinsă, a întrebat dacă nu am cumva pe vreo casetă cântecul *El Condor Pasa*, al lui Simon & Garfunkel. Îl aveam. „Bine, sosesc în zece minute.“ Socrul său se stinsese și ultima lui dorință fusese ca la mormânt să i se cânte acea sfâșietoare melodie peruana despre neputință, renunțare și moarte. Cântecul s-a auzit la nesfârșit în noaptea de priveghi și-a răsunit, la ceasul înmormântării – era o zi cu soare și vânt, în care se adunase toată inutilitatea existenței umane – în timp ce groparii coborau sicriul în pământ.

Un alt prieten, altminteri prea puțin dispus la meditații metafizice, ba chiar brutal în relațiile cu cele veșnice, mi-a spus pe neașteptate: „Când am să mor, vreau să mi se cânte piesa asta“. Eram în mașină, a tras pe dreapta și a pus la refuz, făcând să vibreze geamurile elegantului automobil, *Valsul numărul 2*, din a doua *Suită de jazz* a lui Șostakovič. Am încrăenit. Ne aflam pe un drum muntos, în Alpii Maritimi. La câțiva pași se întindea Saint Paul de Vence (despre care se spune că e cel mai frumos sat din lume), iar jos, în depărtare, presimțea aburii unei Mediterane scufundată și ea în tristețe și moarte. Contururile nesigure ale măslinilor și îndrăzneala parcă anapoda a chiparșilor îți creau senzația de neconțință, repetată prăbușire în prăpastia deschisă la câteva picioare de locul unde ne transformaserăm în cremene.

Nu sunt singurele secvențe din memoria mea în care moartea se leagă de ceva sonor. Cum n-am de gând să dispar curând, dar, pe de altă parte, nici nu vreau să ies din tema enunțată în titlu, am să mă refer la cele mai fascinante sunete pe care le-am auzit vreodată. Le-am auzit târziu, în zilele unei veri toride, tot pe malul Mediteranei, mai spre sud, lângă Marsilia. Zăceam pe plaja de la Cassis, buimăcit de albastrul incredibil al apei – o culoare pe care n-o mai văzusem din copilărie, când bunica turna dintr-o sticlă câțeva picături de „albăstreală“ peste hainele albe puse la limpezit după ce fuseseră fierte –, dar derutat în același timp de sunetele copleșitoare ce veneau dinspre coama de deal ce se înalță direct din plajă. Păreau să fie – dar nu erau – greieri. Sunetul era mai grav, mai amplu și incomparabil mai puternic decât al clienților lui La Fontaine. Stranietatea provenea din faptul că era ziua și soarele strălucea cu putere. Or, în mintea mea „temperat-continentală“,

greierii cântă doar pe întuneric!

Am ascultat fascinat acea descătușare sonoră hipnotică, plină de bună-dispoziție, ce-ți transmitea un fel de energie cu care nu știai ce să faci. Era, cu siguranță, mesagerul unei alte lumi, al altor reflexe și-al unui alt fel de a trăi. „Greierii mediteraneeni“ – îi numeam astfel, neștiind unde să-i plasez – mi-au populat imaginația și au rămas în mintea mea legați de fantasma unui univers idilic. Îmi închipuiam că bunicii și străbunicii mei trebuie să fi trăit într-o astfel de lume, în care omul și natura comunicau nemijlocit, într-o armonie desăvârșită. Înveliți în sunetele astrale emise de micile vietăți, oamenii n-aveau cum să fie decât buni și fericiți.

Am aflat curând că insectele care mă fermecaseră se numesc cicade. Nu eram singurul fascinat de sunetele scoase prin forțarea mușchilor abdominali, așezați de ambele părți ale corpului. Am descoperit că unul din filmele mele fetiș, *Le hussard sur le toit*, regizat de Jean-Paul Rappeneau, e însoțit de la un capăt la altul de muzica amețitoare a cicadelor. Chiar genericul se derulează având în fundal binecunoscutele sunete, intersectate de vocile vesele ale copiilor și tinerilor participanți la o sărbătoare. Apoi, ele izbucnesc într-o adevărată simfonie în una din scenele de mare frumusețe picturală ale filmului: în timp ce eroul, Angelo Pradi, trece călare printr-un lan de grâu, încercând să scape de urmăritorii austrieci, silueta lui e parcă îngropată în sunetul cicadelor, care dau un surplus de energie cavalerului „sans peur et reproche“, căruia, în realitate, numai energia nu-i lipsea!

De altfel, majoritatea scenelor filmate în aer liber, în lumina amețitoare a celei mai frumoase zone din lume, Provence, sunt dominate sau măcar însoțite de indescritibila bogăție a acelor sunete. Fie că e vorba de episoadele în care croncănitul ciorilor anunță ravagiile holerei, fie de scârțâitul sinistru al căruțelor pline de morți ce urmează a fi incinerăți, fie de minunata scenă a „baletului“ tânărului colonel pe acoperișurile satului Manosque, pentru a reapărea în fiecare din etapele lungii călătorii, pe lângă moarte, a husarului înamorat de preafrumoasa Pauline, cicadele conferă peisajului mister și frumusețe.

Le-am regăsit, în această vară, muzica într-o insulă grecească. Decorul părea decupat din paradisul provensal al lui Jean Giono și Marcel Pagnol – doar că peisajul era mai verde și spațiul mai comprimat. Acolo, în Corfu, cicadele se numesc *tzitzikas*, într-o blândă reducere și anexare a vietăților la ritmul existențial comun. Botezate onomatopeic, insectele muzicale își

**A**m ascultat fascinat acea descătușare sonoră hipnotică, plină de bună-dispoziție, ce-ți transmitea un fel de energie cu care nu știai ce să faci.

## Ce sunete ați vrea să auziți pe patul de moarte?

pierd parcă din prestigiu și farmec. De altfel, în insula unde Ulise a întâlnit-o pe Nausica totul e la scară redusă, fără amplitudinea simfonică, fără dezmațul de frumusețe din Provence. Dar simți că e vorba de aceeași lume, de același fel de a te raporta la viață și la eternitate.

În fine, într-un straniu amestec al frumuseții, durerii și morții, cicadele apar și în marele tratat de disperare al lui Leon Wieseltier, *Kaddish*. Ceea ce aproape că face – așa cum s-ar putea deduce și din decupajul meu – din melodioasele creaturi un fel de „insecte psihopompe“, de heralzi și însoțitori ai morții: „Într-o dimineață strălucitoare de luni, mama, sora mea și cu mine mergem la cimitir. Tata este înmormântat pe parcela familiei noastre, într-un colț depărtat al cimitirului din Elmont. Stam în liniște în fața mormântului marcat săracios. Ne înconjoară vacarmul cicadelor. Mama și sora mea citesc în șoaptă rugăciunile tradiționale: «Odihnește-te în pace, bărbatul și soțul meu. Tu ai fost piatra de temelie a casei mele și bucuria căminului meu. Tu mi-ai luminat întunericul. Dar acum am rămas singură și fără sprijin...»“

S-ar cuveni să închid acest cerc cu o meditație corespunzătoare despre frumusețe și moarte, despre frumusețea morții. N-am s-o fac, pentru că nu cred că există nimic de admirat în moarte. Un act care aduce doar durere, disperare, descurajare, depresii și oroare nu merita studiat chiar atât de profund. În ciuda faptului că scriu adesea despre părțile respingătoare ale vieții, în adâncul meu sunt atras de frumusețe și bunătate. Nu întâmplător, am pus acest text sub semnul muzicii și al bucuriei. Ideea de la care am pornit e că în ultimele clipe ale existenței noastre pământești, fiecare din noi am merita să auzim ceva plăcut, ceva care să ne fi marcat viața. Nu toți au acest noroc. Unii mor departe de casă, uitați, abandonăți, fără a avea dreptul la „patul de moarte“ atât de frecvent invocat și în viață, și în literatură.

Ei bine, pentru mine simfonia fantastică a cicadelor reprezintă o alternativă la cenușul existenței cotidiene, la mult prea nemuzicalele urlate și răcnete în care ne ducem viața. Acele sonorități s-au suprapus unui teritoriu la care poate că am visat mereu, dar nu l-am văzut decât atunci când, într-un fel straniu, am simțit că e prea târziu. Tresar, din acest motiv, de fiecare dată când aud muzica involuntară a cicadelor, ca în fața unui semn pe care mi-l trimite o lume mai bună. E un vis cu ochii deschiși, o promisiune a fericirii. Poate că nu e nimic mai mult decât atât. Dar cu siguranță nu e nici mai puțin. ■

### Iarba

Doar iarba ce mă acoperă  
este puțin prea tristă  
în rest... totul e bine

### Un fluture a spart fereastra a intrat

Un fluture a spart fereastra a intrat  
și s-a așezat lângă mine

eu eram prea bolnav el prea sănătos  
aflase că îmi suiera amurgul prin oase

și venise să-mi aducă o pălpăitoare grădină  
ca să fie și la mine în cuvinte flori

### Sângele și apa cu care te-nveleai

Tu de mult erai dusă  
dar forma cuvintelor tale  
îmi chinuia sângele  
și apa cu care deseori te înveleai

acum îmi e frig  
glasul tău altă pădure încălzeste

### Vântul se rupe ca o cămașă

Vântul se rupe ca o cămașă  
pe amândoi ne respiră aceeași lumină

cuvintele tale se lipsesc de cuvintele mele  
în casă e parcă o zăpadă străină

razele lunii mișcă perdeaua  
somnia mea se agită pe-afară

tu îți dezbraci melancolia ca pe o rochie  
cântecul crește ca o iarbă amară

### E multă zăpadă pe drumuri

E multă zăpadă pe drumuri  
dar și mai multă zăpadă e-n case

poetul aprinde un chibrit  
și totul ia foc

Rodian DRĂGOI



**M**uzica noului vânt de nebunie e jazzul și el se ascultă, în marele și micul New York deopotrivă, în baruri *underground*.

**M**ARILOR orașe li se pun zadarnic etichete. Ele au mai multe fețe, unele vizibile, altele tainice, unele pentru localnici, altele pur turistice. Își schimbă „culoarea” în funcție de lumină, temperatură, și, mai ales, în funcție de profunzimea privirii în care se reflectă. La fel ca azi, Bucureștiul interbelic și tinerii lui descoperău America. În timp ce generația mai vârstnică, poezii simbolisti, cândva nonconformiști și deținători ai semnelor noului se simțeau încă legați de terasele de tip Oteteleşanu și de farmecul cafenelelor cu aer parizian, existau semne că un sânge proaspăt, venit de peste ocean, curge în venele capitalei României.

Viața bucureșteană începe să imite filmul, iar filmul e marca Hollywood. Bulevardul Elisabeta este supranumit „Hollywood-ul românesc” nu numai pentru că un ciorchine de cinematografe se înșiră pe ambele sale trotuare (mai cunoscute sunt cele de pe partea dreaptă, cum mergi spre Cismigiu, la care intrarea e prin bulevard, iar „ieșirea prin Sărindar”), ci și pentru că filmele americane impun niște tipare de imagine și comportament. Tot mai multe femei vor să semene cu actrițele de la Hollywood, blonde tonice și sportive, sule, mereu învingătoare sau dive triste și amozate, cu aer vag bolnăvicios, ca Greta Garbo, și tot mai mulți bărbați vor să aibă chipul și trupul de cuceritor irezistibil al lui Cary Grant, dur cu răii și blând cu femeia. Generația tânără iubește filmul și gustă desenele animate. Își asumă *love story*-ul cu clișeele lui.

Perpendicular pe Bulevardul Elisabeta, pe Calea Victoriei, apare o reclamă cu Josephine Backer, născută în St. Louis – Missouri, pe numele real Freda Josephine McDonald, dansatoarea neagră care apăruse pe scena de la Folies Bergère în spectacolul numit „Un suflu de nebunie” (*Un vent de folie*), îmbrăcată numai în fustiță de banane și cu șiraguri lungi de mărgelă în jurul gâtului. Luminat de becuțe, chipul bucureștean al exoticei cântărețe le amintește tinerilor de o lume în care trupul gol nu mai e prilej de sfială. Mașinile Ford și decapotabilele impun ideea de viteză maximă pe măsura unei maxime vitalități. Reclame, stridență, trepidăție, fotografii luate de sus care arată înghesuiala de jos, viața de noapte, sigle ca MGM sau Paramount Pictures – toate acestea țin de latura transoceanică a Bucureștiului interbelic, pe lângă care cel de azi nu e decât un biet imitator. Iar în 1933, când Palatul Telefoanelor – finanțat de americani și socotit de locuitorii capitalei drept un „zgârie-nor” – e gata tocmai pe fosta terasă Oteteleşanu a Micului Paris, unde se legaseră destinele artistice din *belle époque*, canonul vremii și-a desăvârșit opera.

**M**UZICA noului vânt de nebunie e jazzul și el se ascultă, în marele și micul New York deopotrivă, în baruri *underground*. E muzică americană prin excelență, provenită de la foștii sclavi și se pare că numele ei, care nu se știe exact cum a luat naștere, are conotații erotice, desemnează energia și pasiunile. (Ca să le evite, Duke Ellington folosea formula *negro music*). Jelly Roll Morton, care realizează o primă înregistrare de gen sub acest nume, la 26 februarie 1917, pe un disc de 78 de turații, se autoproclamă inventator al jazzului, deși nu face decât să fixeze sub o denumire, *jass*, ceea ce exista dinainte. Dintre compozitorii clasici ai vremii, Stravinski e primul care descoperă, încă din 1918, frumusețile noi ale jazzului, în *Rag-time pentru unsprezece instrumente* și, un an mai târziu, *Piano-rag Music*. Nu le va abandona toată viața: *Preludium pentru Jazz Ensemble* (1937) sau *Ebony Concert* (1945) sunt numai cele mai cunoscute dintre ele.

Ieșirea din sine, „ek-stasis-ul”, abandonul, delirul, dionisiacul nu aveau cum să-l lase indiferent pe un poet ca Ion Barbu. În 1921, Constantin Tănase, directorul Teatrului de revistă Căraș din București, o invită pentru spectacolele de vară pe cântăreța de culoare Miriam Barca. (Preiau informațiile din notele lui Mircea Colosenco la ediția în două volume a operei lui Ion Barbu, apărută la Editura Echinox din Cluj, în 1997 și 1999). Împreună cu prietenii lui, Tudor Vianu, Felix Aderca și B. Fundoianu, tânărul Barbu petrece în compania lui Miriam o noapte cu siguranță memorabilă și care-i declanșează muzica versurilor publicate în revista avangardistă *Contimporanul*, în septembrie 1924, cu



Ioana Părvulescu  
CRONICA PESIMISTEI

## Micul New York

titlul *Jazz Band. Pentru nunțile necesare*. Autorul de 29 de ani le citise deja, într-o primă variantă, la cenaclul *Sburătorul* al lui E. Lovinescu, duminică, 11 mai 1924. Ca aproape mereu în notațiile intime, Lovinescu a fost nemulțumit de inclasabilul poet: „Barbu [...] cu o poezie slabă despre nunțile interioare” (E. Lovinescu, *Agende literare* 1, ed. de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, Minerva, 1993, p. 72). Să nu-l nedreptăm pe critic: variantele de cenaclu sunt în genere mult sub cea finală, iar la „prima audiere” e greu să convingă. Repus în contextul „micului New York” mottoul care pare de neînțeles profanilor își recapătă forța muzicii:

Când planuri *sună* a cadere  
Și găzduiești la rea putere,  
La neagra *Damă Miriam*  
În *bande-ncinse de dinam*. [s.m.]

Cum se știe, în volum poemul a fost publicat cu un nume din care jazzul dispăre: *Ritmuri pentru nunțile necesare*. Mulți autori renunță, în publicările mai târzii, la ceea ce li se pare contextualizat și efemer. Să nu fi simțit Barbu că jazzul e o muzică a viitorului? Explicația cred că trebuie căutată exact la polul opus. Scriind poezie pentru inițiați, Ion Barbu a folosit în primă instanță un cuvânt rar, straniu, poetic, cu care publicul abia începuse să se familiarizeze. Cu 6 ani mai târziu cuvântul se impuse deja, era prea banal, încărcat poate de impurități folosirii comune, și atunci poetul și-a încifrat textul eliminându-l cu totul. O a doua versiune, citată de Mircea Colosenco în ediția lui, și citată de Barbu la SSR, are încă multe „chei” care sunt ulterior pierdute:

„Vaporoasă  
sexuală



## literatură

O, frumoasă  
Massă,  
Scoală!  
În brațara ta fă-mi loc  
Ca să joc, ca să joc,  
Jazzband frânt cu  
reverențe

Și cu lubrice cadente.“  
Între sonoritățile și  
imaginile exotice mai  
apar, în variantă, un „vocal  
papagal”, „bălat cacadu”.  
Finalul (păstrat aproape  
identic și în versiunea din  
volum), cu „mari lactee /  
La tăieri de curcubeu /  
În firida ce scânteie/ eteree”

mizează de patru ori la rând pe rima în e-e, ca un refren vocal suspendat dintr-o improvizație de jazz.

O replică ironică la noutățile sonore ale poeziei lui Barbu se află în *Viața literară* din 1926:

„Veneră... Jazz Band... frecare... inimi gasteropode...  
sexuale... muzicale...” și-alte versuri și-alte ode...

–*Ăsta, da!* – freamăta sala – *ne-a distrat!* Nu e poetic

*Dar e plin de haz și spirit!... să-l aplaudăm frenetic!*  
... Iar târziu, mergând spre casă, doi golani făcând bilanțul:

*Strașnic fuse Barbu ăla cu frecarea și cu danțul!*  
(apud Mircea Colosenco, Ion Barbu, *Opere* 1, ed. cit.)

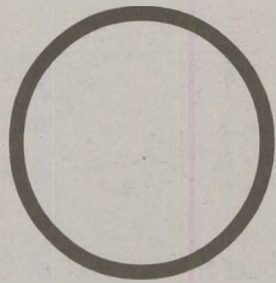
Nimic mai semnificativ pentru dificultățile de receptare din contemporaneitatea lui Barbu, socotit *nepoetic*, dar *plin de haz!* Cât despre dificultățile din receptarea de azi, ele țin tocmai de tăierea punților spre realitatea epocii. Oricum, Ion Barbu, muzicalul Ion Barbu, care nu concepea poezia fără rimă și care se apropie, în noile sonorități propuse, de felul de a concepe muzica al lui Stravinski, este bransat la aerul timpului. Poetul și-a citit la cenaclul lovinescian *Jazz Band. Pentru nunțile necesare*, la câțiva ani după discul lui Jelly Roll Morton, la scurt timp după *Rag-time pentru unsprezece instrumente* al lui Stravinski, și aproape simultan cu *La création du monde*, opus 81 al lui Darius Milhaud, în care, un balet de 20 de minute inspirat din folclorul african este compus în urma unei călătorii făcute în America. Pe stradă, în Haarlem, Milhaud aude pentru prima dată jazz și e captivat de noile posibilități sonore. În fine, în aceeași perioadă, exact în 1924, la New York are loc prima reprezentație din *Rhapsody in Blue* de Gershwin. Ion Barbu și Bucureștiul interbelic se află mai aproape de toate acestea decât o arată hărțile. ■







## comentarii critice



IUBIRE strigată cu glas tare sfârșește prin a-i stînjeni pe cei din jur. E ca și cum i-ai sili să fie martorii unei răbufniri de care nu doar că nu au nevoie, dar pe care ajung s-o perceapă ca pe o agresiune. Cine își urlă dragostea în public, și-o compromite. În plus, dacă iubirea mai capătă și tentele unei ple-

doarii menite a strînge de partea ei prozești, atunci efectul poate fi unul de iritare mergînd pînă la ură. Acesta e cazul lui Marin Ștefănescu: un intelectual a cărui lipsă de măsură în dozarea iubirii naționale i-a atras oprobiul colegilor de breaslă. Iritarea a mers pînă la banuiala că personajul nu e în toate mințile și că împotriva lui trebuie luate măsuri de igienă universitară: excluderea din corpul profesoral. Cît despre posteritatea de care are parte, ea literalmente nu există. Dată fiind lipsa de diplomatie cu care și-a tipat patima în toate împrejurările, numele lui a fost supus procedurii de sterilizare prin uitare programată: tăcerea de mormînt pe care o merită leproșii ideologici. Retrospectiv judecînd, Marin Ștefănescu a fost victima propriei credințe: credința că are o misiune de îndeplinit, și anume un apostolat filozofic săvîrșit în numele viziunii creștine.

Cu un doctorat în Filozofie luat la Sorbona și cu o carieră universitară începută promițător sub direcția lui Rădulescu-Motru, Marin Ștefănescu întruchipează una din cele mai exotice apariții din filozofia românească. Exotismul lui vine nu doar din zelul de misionar cu care a propovăduit superioritatea spiritualității românești, dar și din ciudățeniile comportamentului său cotidian: fiind profesor de filozofie la Universitatea din Cluj, obișnuia să-și înceapă cursurile printr-un scurt preambul ritualic: ingenușea în fața studenților și rostea cu glas tare „Tatăl nostru”, după care, reintrînd în pielea dascălului, își vedea liniștit de perorațiile abstracte ale discursului speculativ.

Viața lui are ceva din tensiunea picarească pe care numai biografiile din prima jumătate a secolului XX o au: răsturnări drastice pe un fundal istoric plin de rupturi sociale. Între 1916 și 1918 participă la Primul Război Mondial, este ranit de două ori pe front și, întorcîndu-se acasă ca invalid de război, devine în 1919 profesor de Logică și Istoria Filozofiei la Cluj. Catedra va fi pentru el o prelungire a tranșelor prin care trecuse, dovadă impresia pe care o lasă în ochii colegilor: un exaltat căruia nici o opinie, oricît de potrivnică sau malițioasă, nu-i poate domoli ardoarea mesianică: este incredințat că românii au de îndeplinit o misiune culturală în lume. Apropiații îl privesc ca pe un apucat care a confundat amvonul bisericii sau podiumul tribunei politice cu incinta aulei academice, întrebîndu-se tot mai des pînă unde poate merge zelul lui propovăduitor.

Pe scurt, pitoresc în ieșirile publice și incorrigibil în rigiditatea ideilor roștite, Marin Ștefănescu va face figura unui iremediabil nefericit: cariera îi va fi umbrată de scandaluri penibile, iar în fața ostilității crescînde a breslei, profesorul va dezvolta reacția firească a unui ostracizat: se va crede victima unui complot menit a-i neutraliza rostul hotărît de providență, detaliu pe care nu se sfiește să-l spună într-o petiție înaintată Ministerului Instrucțiunii în 15 septembrie 1924: „Subsemnatul Marin Ștefănescu, profesor titular de Filozofie la Universitatea din Cluj, am crezut că rostul meu este acela al unui apostolat. Dar ca urmare a acestei credințe s-a încercat să se azvîrle asupra mea una din cele mai josnice învinuiri, cu scopul ca să fiu discreditat și să mi se ia astfel posibilitatea apostolatului căruia mă jertfeam.”

Dar scandalul căruia va trebui să-i suporte consecințele nu va fi unul ideologic, ci unul de bune moravuri: un grup de universitari clujeni îl acuză că a violat-o pe Maria Petrișor, o minoră de 12 ani, orfană de război, pe care profesorul o găzduise în propria casă spre a-i oferi ocrotire și educație. Acuzația nu se oprește aici, Marin Ștefănescu fiind învinuit că, după săvîrșirea violului, a căutat să se debaraseze de victima, internînd-o la o școală de corecție din Gherla, pe motiv că e „vagaboandă și periculoasă social”. Justiția va

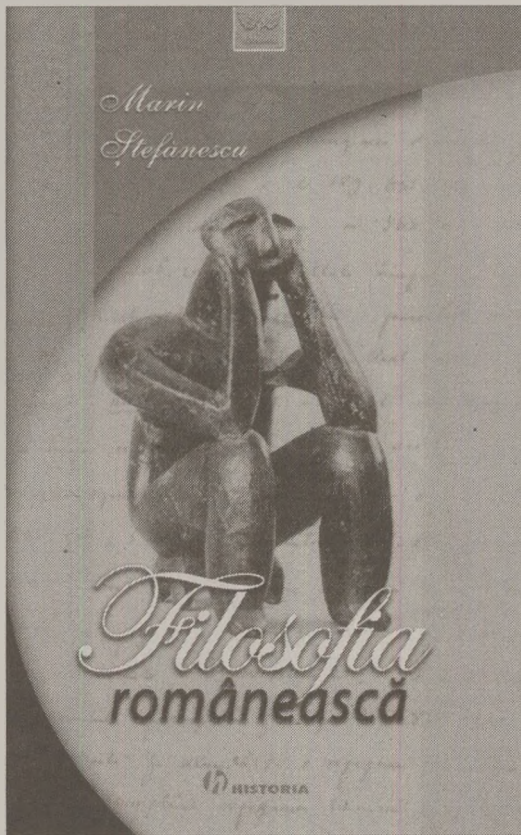
**A**propiații îl privesc ca pe un apucat care a confundat amvonul bisericii sau podiumul tribunei politice cu incinta aulei academice, întrebîndu-se tot mai des pînă unde poate merge zelul lui propovăduitor.



Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

## O victimă a credinței



**Marin Ștefănescu, *Filosofia românească*, studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Constantin Schifirneț, Editura Historia, București, 2008, 466 pag.**

emite ordonanța de neîncepere a urmărilor penale împotriva învinutului, dar scandalul nu se va curma defel, căci colegii, sperînd măcar la o sancțiune pe linie ierarhică, vor înainta dosarul Ministerului Instrucțiunii Publice. Comisia de judecată a corpului profesoral, din care vor face parte Rădulescu-Motru, Dimitrie Gusti și Sextil Pușcariu, îl vor declara pe exaltatul patriot ca fiind nevinovat, întrucît, vorba lui Dinu Brătianu, „acuzarea i se pare ceva colossal, fiindcă cunosc pe dl. Marin Ștefănescu ca un om moral, convins, un fel de cleric, un suflet de elită”. Sufletul acesta de elită avea însă un talent aparte în a-și complica viața în mod inutil. Mistuit de un furor naționalist larg răspîndit în epocă, Ștefănescu va călca rîspicat pe drumul mesianismului cultural, conferințele ținute la Ateneul Român sau în cadrul Asociației „Cultura Patriei” nedeosebindu-se prea mult de cursurile predate la facultatea din Cluj: o viziune creștină pliată pe un tipar național de înțelegere a sensului omului în lume.

În 1922 își va publica volumul *Filosofia românească*, iar ecourile stîrnite în rîndurile colegilor îi vor întări convingerea că împotriva lui există o subtilă conspirație filozofică. Printre criticii cei mai acerbi se vor număra N. Bagdasar și D. D. Roșca, așa cum reiese de altfel dintr-o scrisoare pe care cel de-al doilea i-o trimite celui dintîi: „Am citit cu atenție recenzia ta despre «metoda» lui Marin Ștefănescu și te felicit călduros pentru strașnicul duș rece pe care l-ai slobozit în capul

celui mai confuz și mai umflat Tartuffe al învățămîntului nostru superior. Nu cred că săpuneala pe care i-ai dat-o îl va dezmetici; îi vor urma și alte puneri la punct și la loc, și tot-nu se va trezi. Să nădăjduim că se vor trezi însă bieții studenți, care se mai lasă cîteodată îmbătați de apa chioară a lui Marinică. Dacă ai ști, dragă Bagdasar, ce luptă dîrză duc eu de opt ani în Cluj pentru a opri influența catastrofică a acestui fals creștin în Universitate; mai ales asupra elementelor slabe se exercită această înrîurire, căci studenții buni îl judecă îndată ce le trece prima ameteală provocată de diarea verbală a omului, care, prin cartea judecată aspru și drept de tine, ne-a compromis, bată-l Dumnezeu să-l bată, și în fața străinilor.” (p. 45)

Dar ce conține volumul de „diaree verbală” al lui Marin Ștefănescu ca să îndreptățească atîta furie contestată din partea lui D. D. Roșca? Simplu spus, avem de-a face cu o viziune dualistă și ierarhică asupra lumii. Universul e alcătuit din două principii ireductibile, materia și spiritul. Materia este insufletită de spirit și, grație acestei animări, ea se organizează ierarhic pe trepte de evoluție. Treapta supremă de dezvoltare e cea umană, iar în om spiritul atînge stadiul filozofiei și al științei. În ochii autorului, filozofia înseamnă două lucruri: o sinteză a științelor particulare, adică cupola atotîncăpătoare sub care științele își dezvăluie principiile care stau la baza lor, și în al doilea rînd o atitudine națională. Așadar, spre deosebire de științe, care nu sunt impregnate de un specific național sau etnic, filozofia este expresia unei mentalități naționale. Cîte națiuni, atîta filozofii, adică tot atîtea concepții despre univers. Și cum în orice viziune asupra lumii trebuie să existe și o parte privitoare la originea universului, adică la temeiul divin din care izvorăsc toate, orice filozofie națională este străbătută în intimitatea ei de elementul religiei pe care o împărtășesc membrii comunității. În cazul românilor, creștinismul este filonul care le hrănește concepția despre lume. Sa vrei să gîndești în afara acestui filon e pierdere de timp. E ca și cum ai vrea să crești o plantă rupînd-o de solul din care a apărut. Și astfel, șansa unei filozofii românești vine din talentul cu care cărturarii vor ști să extragă nuanțe speculative din adevărul revelat al Noului Testament. Acestui adevăr trebuie să i se subordoneze științele exacte, precum și întreaga politică a statului român. În concluzie, nu există filozofii individuale, create de autori originali, ci doar concepții colective pe care un gînditor sau altul le exprimă mai mult sau mai puțin potrivit.

Iar de acum încolo începe paroxismul autorului, căci asistăm la etalarea acelei iubiri strigate în glas tare de care pomeneam la început. E drama unui om care, iubindu-și țara, nu găsește modul cel mai nimerit s-o facă. De aceea, sunetul iubirii sale capătă alura caricaturală a afirmării unei superiorități românești în materie de filozofie europeană. Caricatura vine din faptul că, fiind silit să privească realitatea în față și să recunoască că superioritatea aceasta nu există deloc, ba dimpotrivă, că suntem vădit inferiori altora, Marin Ștefănescu mută triumful românesc din act în potență. Cu alte cuvinte, prin înzestrarea virtuală pe care o avem suntem superiori altora, atîta doar că trebuie s-o dovedim efectiv, iar pentru asta mai e nevoie de puțin timp. Pe de altă parte, dacă n-am dovedit-o încă este pentru că am fost o santinelă a Europei, dîndu-le posibilitatea occidentalilor să se dezvolte mai mult decît noi. Dar acum a sunat ceasul nostru: ce sîntem în potență vom deveni în act. De la Neagoe Basarab și pînă la Xenopol, Găvănescul sau Rădulescu-Motru, în istoria românească se simte închegarea treptată a unei viziuni. Această viziune e de fapt un creștinism copt în alveolă națională, iar toată generația Marii Uniri este chemată să-i dea glas. Acestea sunt ideile principale pe care Marin Ștefănescu le prezintă prin intermediul celor 22 de nume de cărturari cărora le atribuie statutul de filozofi în cartea sa.

Autorul a avut norocul să moară la timp, în ianuarie 1945, fiind scutit de supliciile la care ar fi fost supus dacă ar fi apucat regimul democrației marxiste. A murit singur și nerecunoscut, purtînd amărăciunea unei ambiții neîmplinite. „Prea am spus drept tuturor ce am simțit. Și acum cad istovit sub loviturile propriei mele sincerități. (p. 415)” Într-adevăr, cînd nu e dozată, sinceritatea este un defect capital. ■



**A**m putea spune chiar, cu o metaforă, că, neavând întotdeauna șansa de a da peste file îngălbenite, Mihăilescu folosește, el însuși, doze homeopatice de șofran pentru a le putea privi astfel.

CÂND Dan C. Mihăilescu scrie, în prefața *Ideilor cu zimți*, că anul 2007 conține, în chip evident, semnele unei resuscitări a cercetării istorico-literare, el lansează de fapt, pradă unui elan subiectiv, o tristă antifrază. Împătimitul de arhive interbelice, fostul colaborator la realizarea masivului DGLR, recențentul asiduu care debuta la începutul deceniului nouă, cam *contre-pied*, cu un studiu dedicat lui Eminescu se vede – și nu din vina cuiva anume – exclus din lotul celor pe care îi admira sincer. Unele

dintre aceste cărți salutare planează încă, așteptate de toată lumea, altele pur și simplu apar. În vreme ce lui Dan C. Mihăilescu însuși nu-i rămâne decât opțiunea publicistică – asumată, ce-i drept, cu delicii – de a le comenta prezența în spațiul editorial.

Să nu se înțeleagă de aici că aș-bănuși, în spatele acestui instantaneu, vreo ranchiună subtil travestită. Nici gând! Doar o complet justificată nostalgie. Cum nu numai Nicolae Manolescu, dar și Cornel Ungureanu sau Eugen Negrici lovesc în forță, cum tinerii cronicari își amintesc de adevăratele mize ale criticii literare și emit, în ritmuri din ce în ce mai susținute, volume monografice și sinteze doctorale, așa cum au făcut Daniel Cristea-Enache, Paul Cernat, Antonio Patraș, Angelo Mitchievici, Bogdan Crețu ori Alexandra Tomiță, devine cumva îndreptățit regretul matur al celui care și-a deturnat vocația către exclusivismul prizei directe. Pe care a ajuns s-o practice – sfântă putere de muncă! – zilnic.

În atari condiții, panoramarea evenimentelor culturale curente din rubrica *Viață literară* a „Ideilor în dialog” are, dacă luăm în calcul frecvența reyestei, o curată aparență de răsfăț. Iar din sufocantul binom cotidian al scris-cititului, Dan C. Mihăilescu evadează, din vreme-n vreme, într-o veritabilă lună de miere plină de promisiuni faste: „Adun de-a valma într-o mapă, cale de trei săptămâni, tot ce mi se lipește de suflet și de vedere, tot ce-mi zgândăre nervii, mă revoltă sau mă bucură, mă întristează sau mă exaltează, după care, în cele câteva zile dinaintea predării articolului, într-o «în transă», torn totul ca-ntr-o centrifugă și încerc să ghemuiesc forfotirea culturală a lunii precedente în 25 000 de semne, detectând – sau nu – câte un numitor comun.” (pag. 6) Aici și numai aici, în paginile de ținută ale revistei și în volumele care le comprimă, ulterior, între coperte, trebuie căutat morbul intratabil al istoricului literar. Am putea spune chiar, cu o metaforă, că, neavând întotdeauna șansa de a da peste file îngălbenite, Mihăilescu folosește, el însuși, doze homeopatice de șofran pentru a le putea privi astfel.

De asta ne convinge, cel puțin, al treilea op ce poartă subtitlul *Viață literară*. Mai abtirit decât cele care l-au precedat – și care treceau ușor drept colecții dedicate actualității culturale – aceste *Idei cu zimți* pun în valoare tocmai patina dindărătul oricărei noutăți. Vi se pare că dezbateră necruțătoare din jurul ultimei părți a romanului *Orbitor* mai are, în clipa aceasta, prospețime? Un singur an a trecut, dar a fost suficient pentru a stinge, în favoarea lui Mircea Cărtărescu, toate aparentele conflicte iscate, pe atunci, în presă. Ne gândim, cu mai mare tenacitate, la ofertele editoriale viitoare decât la furibundele răfuieli de estimp.

Dacă, în genere, transformarea articleriei în cărți – la care mulți recenzenti s-au pretat până acum cu nonșalanță – se adresează, tacit, unor necesități de lectură mai apropiate de domeniul criticii, ceea ce face Dan C. Mihăilescu aici, uzând de același algoritm, vizează fără ocolișuri publicul amator de istorie literară. Oricât de elegante stilistic și oricât de sprintene în verbiul lor, aceste texte își mențin intactă intenția unificatoare. Indirect, o recunoaște chiar autorul și chiar aici, în mai multe rânduri. Uneori cu bun-umor paseist: „Asta-mi aduce – a câta oară? – aminte de o seară teribil de efervescentă dinspre finele anilor '80, când aveam invitați acasă o sumă de optzeciști care discutau viitorul criticii în termeni binomici: cine vor fi în deceniul următor noii Manolescu, Simion, Iorgulescu, Raicu, Valeriu Cristea etc. Văzând că lista se epuizase fără mine (care tumam vinul în pahare!) am șoptit eviscerat: «Și eu cine sunt?» «Cum cine?» s-a auzit glasul cuiva, «tu vei fi pe post de Zigu Ornea...!»” (pag. 212)

Alteori cu o marcată responsabilitate constructivă: „Cum esențial observă G. Călinescu, menirea istoriei literare este să lege, să coreleze, să închege. Să petreacă laolalt generațiile și să descărjeze discontinuitatea, fragmentarea, sincopel. O calitate de-a dreptul vitală prezentului literar, atât de alterat de relativism, radicalitate contraproductivă, teribilism corosiv, fragmentarism



## comentarii critice

zimți nu e niciodată susceptibil de ipocrizie. Desigur, uneori îl putem considera prea reticent, alteori – prea atașat de propriile viziuni, din când în când se dovedește predictibil în atitudini, mult mai adesea îl surprindem delectându-se cu mici indiscreții culturale. Exemplific cu o glosă emblematică pentru dispoziția în care a fost conceput volumul: „Ce mă interesa în contextul întru care am început era semnalarea unei idei (a lui HRP) de la lansarea cărții. Anume uriașa discrepanță dintre receptarea culiselor și apariția scenică a verdictelor. Pe cât este de adecvată, subtil nuanțată și precisă cea dintâi, contribuind decisiv la cotarea produsului cultural la bursa zilei, pe atât este de tatonantă, excesiv de prudentă, când nu inexistentă (din calcul, lașitate, indiferență, invidie, răzbunare etc.) cea de-a doua. E de găsit aici exact deosebirea dintre spațiul privat și cel public, la noi, pe scurt: distanța dintre curățenia și dichisul din apartamente și mizeria dezolantă de pe holuri. Hiperlăntarea individualului și disprețuirea ostentativă, agresivă chiar, a comunitarului.” (pag. 140)

Or, în ordine logică, tocmai acest clivaj împiedică – o arată excelent în eseu invocată H.-R. Patapievi – coagularea de natură istorică. Cu alte cuvinte, nici din colportajul condamnat la oralitatea mărunță, nici din elogiul cu osatură falsificată nu se poate deduce o istorie creditabilă, adică o structură conceptuală demnă de memoria colectivă. Cu asemenea premise, încremenirea în iluzii ar deveni, la scara globală, o régrenabilă pastişă a protocronismului. Iar decența culturală s-ar reduce din păcate, pe scara individului, la eliminarea, cu bună-credință, a privatului. Adică la a fi nevoit să exprimi ceea ce crezi fără a negocia cu suma diversă de verdicte prealabile de care, în intimitate, dispui.

Din acest punct de vedere, Dan C. Mihăilescu predă o lecție – prin nimic levantină – de echilibristică. El își expune tocmai echivalența dintre tatonările colocviale în cerc restrâns și demonstrațiile exuberante construite în aer liber. Își dă în vileag și amicii cărcotași – merită citit perdaful întemeiat de care are parte Radu Aldulescu –, și inamicii mediocri – Constantin Barbu ține capul de afiș –, și pe sine însuși în perioadele de nevroză politică. La fel de puțin indulgent se arată, însă, a fi, atunci când nemulțumirile sale au circulație mediatică, editorială sau măcar revuistică. Polemizează, de pe poziții de naturalete jucat cordială, cu noii intelectuali de stânga, se indignează în fața gafelor gramaticale pe care le comit redactorii singurului post de televiziune cultural, se distanțează de viziunea simplificatoare a unor critici literari cu – altminteri – admirabile cunoștințe de teorie. Când, de pildă, Eugen Negrici enunță, cu ochii închiși, o teză conform căreia întreaga literatură postbelică s-ar compune din reacții la adresa hotărârilor de partid, Dan C. Mihăilescu nu ratează șansa de a interveni precis: „Mă întreb ce luptă politică travestită filozofico-estetică este va fi de găsit în dicționarul personajelor dostoievskiene al lui Valeriu Cristea, în exegeza ibseniană a lui Ion Vartic, în drumurile gogoliene ale lui Lucian Raicu sau în cele sadoveniene la Nicolae Manolescu?” (pag. 254)

Așa cum am citit-o eu, cartea aceasta îmi oferă numeroase teme de reflecție. Inegale? Cu siguranță. Lipsite de interes? Nici vorbă. Iar dacă vă mai îndoiiți de viziunea rafinat istorică a ei, dacă încă vă amăgiți că veți urmări cine-știe-ce transmisiuni *live* din centrul pieței culturale a momentului, gândiți-vă că proiectatul volum al patrulea va începe, la anul, cu un eseu pe care tocmai l-ați parcurs, în *Idei în dialog*, săptămânile trecute. ■



Cosmin Ciotloș

CRONICA LITERARĂ

## Luna de miere



Dan C. Mihăilescu, *Idei cu zimți. Viață literară III, (ianuarie 2007 – iulie 2008)*, Editura Humanitas, 2008, 260 pag.

sterilizant, când tot mai puțini își asumă fertil trecutul și tot mai mulți contribuim frenetic la disoluția generală.” (pag. 213)

Ce fel de istorie va fi fiind, totuși, aceasta în care defilează – aleg fără vreo preferință dintr-o listă ce pare fără sfârșit – Caius Dobrescu, Petru Cimpoșu, Filip Florian, Luminița Marcu, Mihai Ignat, Andrei Oșteanu, Andrei Pleșu, Marius Chivu, Cristi Puiu, Radu Afrim, Vasile Ernu, Horia Ursu, Florina Pîrjol? O istorie *in nuce*, care nu și-a definit încă, așa-zicând, din lipsă de timp, criteriile de selecție, dar care și-a constituit o substanțială bază de date. Să nu ne poticnim în confuzii. Nu atât conținutul, cât discursul este, la Dan C. Mihăilescu, istoricist.

Și încă într-o manieră aparte. Ca prestație publică onestă. S-a observat sau nu anterior, autorul *Ideilor cu*

## Colocviu Zoe Dumitrescu-Buşulenga

În perioada 20-22 august 2008, la Putna, s-a desfășurat a doua ediție a Colocviului anual închinat memoriei Maicii Benedicte – acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, organizat de Fundația „Credință și Creație”, cu binecuvântarea IPS Pimen – Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, și prin strădania Părintelui Arhimandrit Melchisedec Velnic – Starețul Mănăstirii Putna.

Tema colocviului – „Epoca noastră. Tensiunea etic-estetică”.

În zilele conferite acestui eveniment cultural, au avut loc sesiuni de comunicări, evocări și intervenții pe tema amintită, lansarea volumului postum Zoe Dumitrescu-

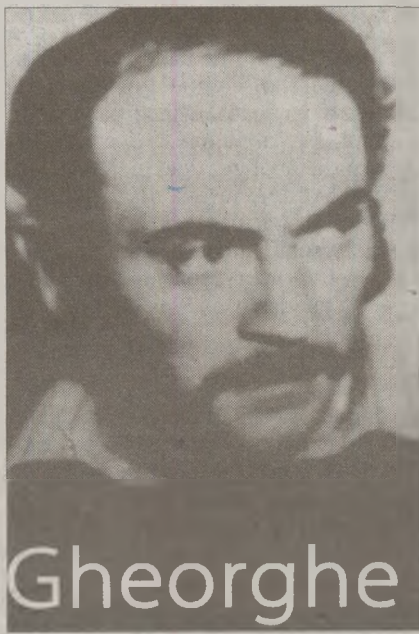
Buşulenga – *Contemporanii mei. Portrete* (ediție îngrijită de Elena Docsănescu, postfață de Valeriu Râpeanu), Editura Niculescu, București, 2008, și a revistei anuale „Caietele de la Putna” (reunind conferințele de la prima ediție a colocviului), verisajul expoziției de artă plastică „Embleme pentru marea trecere”, cu lucrări aparținând regretatei Mariana Macri (compoziții în țesătură, pânză, catifea, mătase), viziunari de filme „Cântecul amintirii”, „Maica Benedicta – purtătoare de cuvânt ceresc”, „Monahul Ilie Cleopa”, realizate de Grigore Ilieși la TVR Iași.

Au prezentat comunicări academiene, critici și istorici literari, teologi, profesori universitari, cercetători, critici de artă: Dan Hăulică, Alexandru Zub, Dumitru Vatamaniuc, Bruno Mazzoni (Pisa, Italia), Alexandrina Cernov (Cernăuți), Ion Pop, Dumitru Irimia, Remus Rus, Mircea A. Diaconu, Gheorghe Popa, Constantin Hrehor, Theodor Codreanu, Teodora Stanciu, Tudor Florin, Andrei Dărlău, Raluca Șerban Naclad, Lucia Toader, Anca Popescu, Ioana Mircea, Silviu Mihăilă, Ionuț Barbu, Ștefan Mazilu ș.a.





p o e z i e



## Gheorghe Azap

### N-am debordantă lirică-nzestrare

Eu, har nu am nici de-o a zecea parte  
(Mi-ar zice-o alții: nici că-ntr-a o sută),  
Când încropesc polei de bele-arte  
Peste un creștet inocent, de ciută.

N-am aptitudini vaste cât s-ar cere  
Să-mi salt în madh vreo găză bălăioară,  
Care-mi durează farmacii cu miere  
Pe-un stilobat religios, de ceară.

N-am debordantă lirică-nzestrare  
Să-i, talisman, dintr-înșă dărui lumii.  
Din lipsă de idei scăpărătoare,  
Nici agripnia productivă nu mi-i.

O, n-am talent cât sufletul mă cheamă  
Să talmăcesc prin slove cum arată  
Sfântămerindea inimii de Mamă  
Și scutul cald al brațelor de Tată!

22 grănar/1999

### Romanța de pe urmă

Nu am știut să cred că pleci din sat;  
De ie și de vâlnic, că te lepezi;  
De mieii cu surtucul inelat;  
De performanța iezilor cei repezi.

Mi-au fost cu neputință să socot  
Că vei uita vițeei din toloacă  
Și codrii colindați de Barba-Cot,  
Printre ghindari când nimfele se joacă.

Și-atâtor dimitrițe, cum să știu  
Că nu le mângâi specia fragilă,  
Când brumărel, ca un poet dilu,  
Se-nvăluie-n manta de xantofilă.

Cum să pricep că nu mai vrei să vezi,  
Dereticat cu sapa seculară,  
Tezaurul bostanilor obezi:  
Tain la roibi, din truda mea de-o  
vară.

Dar vererița, minte o mai ții?

- Oho, ce trenă! însă-n rest puțină -  
Cu, parcă, sfredelușe-ntre gingii,  
Hărăciundu-mi nukul din grădina...

Patriarhal, nu-ș' câte să-ți mai spun;  
Mi-e sufletul..., mi-e vocea suferindă  
Chiar și-n cei zori festivi când Moș-  
Ajun,  
Zevzec, mai crede că ne-aștepți în  
tindă.

(De fapt, străbuna traistă o mai am  
- Drept suvenir de rustică noblețe -,  
Ci, cum să-ți vin, colindător, sub geam,  
Să-mi țapi vreun pusi, de la catul zețe?)

No, hai s-o-nchei, dorindu-mi-ți din  
plin:  
Serenități să ai, transtemporale!  
În timp ce eu, nici vorba să suspin,  
Inclus în satul amneziei tale.

Tiofania/1984

### Mestecenii

- pentru Popică-Viezure -

Poate că-ntr-alte vremuri, de nimenea  
știute,  
Ca-n lirice vedenii, când ochii ți-i  
închizi,  
Silvaticii mesteceni au fost sublime ciute,  
Ori galeșe domnițe foșnind printre  
molizi.

Într-un eon bucolic - străvechi, de bună  
seamă -,  
Fost-au odoare caste a' codrilor semeți,  
De pictorii romantici împrejmuite-n ramă  
Și tainic mângâiete în murmur de poeți.

Din frăgezimi pârându-mi brodați cu  
isihie  
Și smălțuiți cu boarea argintului cel  
pur,  
Ar fi de-ajuns o șoaptă de mag să li  
se-mbie  
Încât să prinză aripi cu zborul spre  
azur...

Viața-ntre gogleazuri când prea mi se  
agită,  
Sub tatuaj de riduri sporite-n lustrii goi,  
Suplețea lor îmi pare anume plăsmuită:  
În sân să-mi readune tandrețe și ogoi...

Mereu îmi dau cu seama și-n  
vremile-astea-n care  
Lansăm iscoade-n cosmos hăt  
până-n superstring,  
Oniricii mesteceni cum că au fost fecioare,  
Că prea se înfioară când bluza le-o  
ating.

### Pădure-pădure!

- pentru Daos și pentru nepotul meu  
Tudorică -  
„Codrule, frunză rotață,  
Tu-mi ești mamă, tu-mi ești tată!“  
(poporală)

Semeață-verde-strajă-legendară,  
Străbunul meu altar ocrotitor;  
Cu sufletul festiv ca o fanfară,  
De când ieream dănac mi te ador!

Numai spre tine dorul mă înturnă  
Să îmi ogoi vreun ancestral frământ,  
Sub vigilența șoimilor-dejurnă,  
Cu aripi ghintuite-n Cerul Sfânt.

Tixit de ani, mereu îmi bat cărare  
- Uitând puhoiul inșilor meschini -  
Către stejari cu fibre seculare  
Și blagiene scânduri în tulpini.

Tu, braniște cinstită și robustă,  
Numai spre tine pașii mă atrag!  
De dragul tău nu m-am născut la pustă  
Ci într-un șat cu fluieraș de fag.

Frunzișu-ntreg, furtuna când ți-l zbate  
În vâlătuci de augur nedrept,  
Eu îmi sporesc osârdia de frate:  
Oștean să ai și-n frunza mea din piept!

Iar când va fi Moira să mă treacă-n  
Abia o mână de pământ plebeu:  
Măcar să-și facă cina vreun mesteacăn  
Din dendrolatru care-am fost mereu!

### Gran-Canalia

„De fapt, mă doare-n cot de el!“  
- Dostoievski: „Jucătorul“ -

Gran-Canalia, măi dragă,  
Veche mostră de șnapan e,  
Fosgăind prin lumea-ntreagă  
Și prin pagini de romane.

Fariseu, întâi de toate,  
Își lipește peste moacă  
Varii măști, cum nici că poate  
Vreun actor să îl întreacă.

Într-așișderi, nu o dată  
Ci, de fapt, cu precădere,  
Peste limba-i bifurcată  
Poartă suliman de miere.

Gran-Canalia-i o hiară  
Ca mai ba de pricepută  
Să-ți ofere, bunăoară,  
Udătura de cucută.

Insistent, cum nici că-i este  
Altă javră pe potrivă,  
Te implică în tempeste,  
Vrând să-ți pape din... colivă.

Ci, de câte-ar fi înstare  
Și mai și, nici că mă miră,  
Doar acest vulpoi, pe care  
Bine-l știu dintr-o satiră.

Longeviv, din vremi bătrâne  
Până când nici nu se știe,  
Gran-Canalia rămâne  
Prototip de scârnăvie.

În sfârșit, prea-obsesiva  
Mea-ntrebare îi: anume,  
Oare cât se mai prâsi-va  
Acest Schweinehund pe lume???

### Lamento aniversar

- 26/VII/1989 -

D'alelei-lelei, ciolane,  
Mult mi-ați fost accelerate  
Și prin ploii și prin orcane:  
Când ieream imberb, „măi frate“!

Val-vârtejul, bunăoară,  
Și necât pe îndelete,  
Mi-l iseam în ceas de seară:  
Să stânesc vreun stol de fete.

Fost-am-fost, pe-atunci, înstare  
Drumuri să străbat de-a fuga  
Doar per-pedes (pe picioare):  
Din Tiofan la Chattanooga.

Reverii incandescente  
Spre Magonii mă săltară...  
Dar acum, doar famiente,  
Sârgului îmi cade-n poară.

Zboruri încă jinduite,  
Să se-ntâmpale, modru nu e.  
Aripile, pasamite  
Că îmi sunt fixate-n cuie.

Calimera, la adică,  
Silnică și ageamie-i:  
Ca să nu mai bat potică  
Până la zulufii Tiei.

(Tia, când fusese jună,  
Într-așa ierea de pură  
Că mă strofocam, sub lună,  
S-o țap în literatură.)

Când prin stele se degajă  
Maestrii necunoscute,  
Nu mai știu să-nchin o vrajă  
Sub fereastra unei ciute.

P'ormă, insomnii imunde,  
Drese-n magma lor letală,  
Dau buluc să mă scufunde  
În bulbuci de vaicăreală.

Hop și-un zgriptor se arată,  
Să-mi bea vutka și tutunul...  
Floribunzii ani de-al' dată  
N-au marșarier, niciunul...

### Scolărel și scolăriță

„N-o să mai putem fi niciodată mici,  
nu-i așa?“

- Kawabata -

Fusei și io aproape-n clasa triia,  
Adulmecând prin școală câte-o floare  
Din cele cu fustiță - Mama mia! -,  
Să lingușesc cerceii-n pauza mare...

De neatins ierea pe-atuncea luna  
Nici de yankei (muscălii-s mai cu bucă),  
Sub nimbul său m-am pogodit cu una  
Să-i cumpăr savarine, că mă țuca.

Și, în pițule-am tot făcut butoară:  
Știindu-mi sorții-n cofetura aia,  
Pân' la pupicul cel dintâia oară,  
Că p'ormă ne-am jucat de-a puia-gaia.

Țin-minte-țin că o chema Rachelă  
Și n-a purces la mâni-sa cu pără  
Când, pudibond fiind în timpu-acela,  
Doar calțaveta i-o palpam o țără.

Avea pistrui cu ghiotura și, mie,  
Placea-mi să-i ling: în tufă pastorală.  
(Pistruii mi-i dădea pe veresie;  
Gheșeful și-l făcea doar la trântea.)

Ooo! vremile de savarină-s, unde?  
- Păi le haplise Cronos, fără milă! -  
Când în liubovul vârstei mele scunde  
Am dorlotat o pruncă mercantilă... ■



**Vine o vreme când răul din lume nu-ți mai oferă prea multe secrete și când înclini să le dorești și să le preferi pe cele din a doua categorie, pe cele inspiratoare de oarecare curaj...**



Scrisoare din Paris

## Luminoasele excepții

**D**IN OPERE la scara valorilor relativ egale, există lecturi apăsătoare, împovărătoare, subrezitoare – și altele, nu mai puțin incitante, nu mai puțin profunde, dar, la antipodul celor dintâi – și concurându-le ca intensitate – stenice, reconfortante, chiar dacă nu confortabile. Vine o vreme când răul din lume nu-ți mai oferă prea multe secrete și când înclini să le dorești și să le preferi pe cele din a doua categorie, pe cele inspiratoare de oarecare curaj...

O astfel de lectură, în care prevalează frumusețea, desigur nu idealizarea – propune, în traducerea franceză a lui Jacques Duvernet, la Editura José Corti – *Corespondența Hermann Hesse – Thomas Mann*; admirabil cuplu de mari de tot scriitori, cam de aceeași talie și de aceeași vârstă, amândoi de o perfectă distincție nu numai literară, ci și sufletească; admirându-se, iubindu-se și parcă stimulându-se și chiar sprijinindu-se unul în celălalt, unul pe celălalt și – culmea – cu trecerea anilor, a deceniilor, până la bătrânețe și până la moartea unuia din ei, din ce în ce mai mult... Dacă se poate închipui una ca asta! În viața literară și a literaturii, de atâtea ori deprimantă prin gelozii, neînțelegere, indiferență, uneori dușmănie, uneori ură...

Cum să nu fie reconfortant, cum să nu te re-împace cu literatura și cu autorii ei – un astfel de „caz“, da, veritabil caz!, o astfel de „relație“ inaugurată în prima tinerețe, de către doi scriitori deja reputați și deci având toate motivele să se pândescă, să se invidieze, să se deteste și să se calomnieze „cu toată sinceritatea“, inaugurată la douăzeci și ceva de ani, continuată vreme de o jumătate de secol, până la optzeci de ani ai unuia, la aproape optzeci de ani ai celuilalt...

Referința „franceză“ principală în schimbul de scrisori – un scriitor prea puțin gustat în spațiul german – Gustave Flaubert cu al său etern *cal de bătaie*: *prostia*, enorma prostie omenească. Neasemănători în mai toate privințele, protagoniștii cuplului, când de ea venea vorba și des de tot venea, își luau literalmente „vorbă din gură“, cum se zice pe românește. Aspectul „imbecil“ – acesta are prioritate în comuna lor greață de nazism, mai violentă la Thomas Mann, mai angajată, mai „publică“ în atitudini; dar nu mai puțin *naturală* la Hermann Hesse...

Scrisorile, ca și operele lor, nu seamănă și nu se întâlnesc decât în straturile profunde. Primul, cel cu doi ani mai în vârstă este mai elegant în modul de adresare, mai ceremonios, mai cabotin, mai din fire „actor“... Celălalt, Hesse – mai rezervat, mai abrupt și, hai să risc cuvântul – mai „sincer“. După romanul familiei Buddenbrook care i-a adus notorietatea, cel dintâi, în opinia celui de-al doilea, care-i recenzează abundenta operă de tinerețe, s-ar fi schimbat, o, nu neapărat în rău, dar în sensul că ar fi început să privilegieze jocul, jocurile de spirit, virtuțile de prestidigitator, de „vrăjitor“ al textului... Rezervei inițiale,

prelungite, i se substituie cu timpul, cu timpurile, o comprehensiune admirativă nereținută. Hesse gustă mereu mai mult extrema mobilitate înduioșat ironică și sublim inventivă a scrierilor lui Thomas Mann. Rezervele se estompează și, până la urmă, se topesc sub presiunea unei uimiri, încă o dată – admirative. În casa din Elveția a autorului *Margelelor de sticlă* se citește seara cu glas tare orice rând purtând semnătura autorului *Muntei magic*...

... Așa s-a întâmplat, să citesc scrisorile celor doi când tocmai terminasem de parcurs *Caiețele* lui Cioran – de la Gallimard, 1998 – cu zecile lor de pagini incisiv-îngrozite despre infernul vieții literare și al relațiilor dintre autorii ce s-au nimerit să-și fie contemporani, despre flateriile reciproce ce nu fac decât să anticipeze reciprocele detestări și dușmăni ireductibile, despre abjectele plăceri ale defăimării celor ce exercită aceeași presupus nobilă îndeletnicire...

Presupune moralistul româno-francez Cioran, el însuși „o limbă ascuțită“, că și măturătorii de stradă ca și filozofii și scriitorii și doctorii și profesorii de universitate – se suportă rău și se vorbesc tare de rău unii pe ceilalți...

Lectura *Corespondenței* dintre cei doi contemporani, Hesse și Thomas Mann, are – și în această privință – un efect tonic, ca să nu spun consolator... Există, rar, dar există, și luminoase excepții, nobile abateri de la descurajanta regulă... Când autorul *Muntei magic*, puțin înainte de a muri, împlinește optzeci de ani, Hermann Hesse i se adresează așa în *Die Neue Rundschau*: „Bine știți că am fost totdeauna un admirator al polarității în tot ce e viu și m-am simțit atras spre tot ce reprezintă o contradicție, o dualitate a sufletului... Așa s-a întâmplat și întrucât vă privește. La început m-ați interesat, impresionat și mi-ați dat de gândit, prin anume tipice virtuți burgheze, seriosul, răbdarea și perseverența cu care v-ați consacrat muncii; virtuți burgheze și hanseatice care, cu atât mai tare mi se impuneau cu cât eu nu mă puteam deloc lăuda cu ele... Această disciplină personală ar fi fost de ajuns pentru a asigura adâncul meu respect. Respect, desigur, dar mai trebuia și altceva pentru ca să pot vorbi și de iubire. Iar ea a venit prin acele trăsături ale personalității voastre ce nu aveau nimic de-a face cu lumea burgheză – această depășire a făcut ca și *sufletul* meu să se lase cucerit. Acea ironie plină de noblețe, acel mare simț al jocului, acea îndrăzneală franchețe și, mai ales, acea bucurie de artist în a experimenta și a cuteza...“

Înterup cu destul regret transcrierea extraordinarei scrisori... De natură să țină în cumpănă senzația de rău, senzația de amară tristețe pe care, de atâtea ori, lumea literară și relațiile dintre scriitori – uneori mari scriitori – nu prea întârzie să ni le provoace.

**Lucian RAICU**

28 iunie 1998

## Gh.I. Tohăneanu

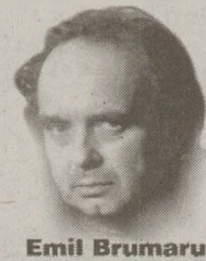
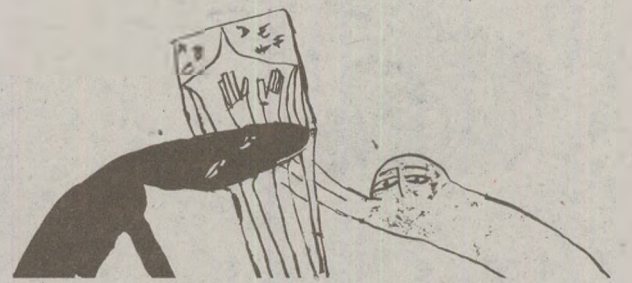
(mai 1925 – august 2008)

**P**ROFESORUL nostru ilustra, în anii '60 ai Timișoarei, dezghețul, despărțirea de duhurile rele ale culturii, intrarea în noile timpuri în care pedagogia însemna și cultură, și farmec, și bucuria de a lega dialog. G.I. Tohăneanu era un ins harismatic, dar rostirea sa de la catedră începea de la fericirea de a fi în cultură. Ceea ce spunea era legat de bunul simț, de cotidianul de lângă noi căruia îi dădea noblețe și trebuia, și noi, la rândul nostru, să-i dăm noblețe. Acestea erau cuvintele limbii române, acestea sunt înțelesurile lor pe care trebuia să le slujim cu știință și cu sensibilitate. Și bun simț. G.I. Tohăneanu era un mare cărturar care ilustrase, întâi, la București, studiile clasice; era un

specialist în greacă și latină și ne lega, precum foarte puțini, de temeuriile culturii europene. În 1961, când el era deja un mit cultural în Timișoara încă nevrednică de valori umaniste, îi aparuse traducerea din Macrobius. În localul Filologiei de atunci se făcuse o coadă imensă de studenți și de admiratori care voiau cartea și semnătura profesorului pe carte. A rămas legat de greci și de latini (a tradus, într-o versiune extraordinară, *Eneida*, a tradus *Bucolicele* cu un devotament față de latini pe care nu l-au avut decât puțini cărturari ai culturii noastre), dar și de marile nume ale culturii române. Alături de Eugen Todoran a realizat la Universitatea timișoreană un echilibru al valorilor culturale în care temei era cultul clasicilor. A scris studii fundamentale despre Eminescu și Creangă, în care totul începea de la stil: de la valorile neasemuite pe care acești scriitori le-au dat limbii române. Formularile sale, memorabile, țineau de o vocație

poetică niciodată limpede mărturisită. Dar reală, dar viguroasă, întotdeauna legată de înțelegerea limbii române. Un *Dicționar de imagini pierdute* este o uluitoare carte despre pierderile și dezastrele limbii române, alta, despre *Neajungerea limbii*, încearcă a vorbi despre măreția scrisului: de acum și din vremurile *Țiganiadei*. A trăit dramatic pierderea nesemuitului cărturar care a fost tatăl său, ca și despărțirea de mării săi profesori Vianu, Iordan, Rosetti, de prietenii săi, mulți – unii creatori fundamentali ai culturii noastre, alții, înzestrați cu o omenie întotdeauna ținută la mare preț de G.I. Tohăneanu. Cărturarul nu era doar un înțelept, ci și un om înzestrat cu o sensibilitate specială, un ilustru personaj al artei scrisului. Și a celei didactice. Cei care i-am fost studenți îi vom păstra o veșnică recunoștință.

Cornel UNGUREANU



Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

## Cînd fluturii dau iama peste trupul...

Cînd fluturii dau iama peste trupul

Tău alb și alungit a dezmiardare

Și melcii se strecoara-ntre picioare

Fin arcuind în aer șoldul suplu,

Îngenunchez și eu și-ți mîngîi părul

Prelins în cîrlionții dezmățați;

Nu îți cunoaște-aievea adevărul

Nici minte a o mie de-nvățați!

Ci tu îmi ceri să-ți înțeleg orbește,

Fără-ntrebări și gesturi de prisos,

Oh, locul mirosind dumnezeiește

A taină putrezind suav în sos?

Îngăduie-mi un timp, mai dă-mi

din mierea

Ce-o tănuiește-n scorburi moi

muierea...





**G**AZETA „Cotidianul” din 14 ianuarie 2008 titra cu litere de-o șchioapă: *Vânătoare discretă pe domeniul lui Țiriac de la Balc*. Subtitlu: „Peste 170 de mistreți au devenit trofee de vânătoare ale invitaților omului de afaceri”. „Este al patrulea an – citim în reportajul Cameliei Jula – cind Ion Țiriac organizează o astfel de vânătoare, catalogată drept măcel de către asociațiile de ecologiști și

de cele pentru protecția animalelor din cauza modului în care se desfășoară. Mistreții se află într-un Țarc imens, de 1400 de hectare, împrejmuț cu garduri încărcate de curent electric, după cum spun semnele de pe ele. Gonașii, oameni de-ai locului, angajați pentru vânătoare, hăituesc mistreții cu ciini și galăgie multă. Îi mână spre liniile de tragere, acolo unde stau vânătorii. [...] Domeniul de la Balc a fost folosit și de Nicolae Ceaușescu, tot pentru vânătoarea de mistreți.”

Mă vei întreba acum, scumpe domnule Odobescu: „Dar cine, mă rog, este Ion Țiriac? Și cine a fost Nicolae Ceaușescu?” Ion Țiriac, cândva campion la tenis, e astăzi patronul unei bănci importante și unul din marii bogătași ai țării. Iar Nicolae Ceaușescu a fost, între 1965 și 1989, dictatorul României.

Descifrarea acestei din urmă sintagme presupune un popas mai lung. Domnia ta, domnule Odobescu, ai apucat epoca socialismului plâpând și teoretic al revistei ieșene „Contemporanul”, al lui Ion Nădeje și C. Dobrogeanu-Gherea. Ehei, ce vremuri! În anul 1917, traducerea în viață a ideilor socialiste a generat, în Rusia, o revoluție cumplită, prefăcând țara vecină în Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, primul stat al dictaturii proletariului. Iar după 1945, în urma războiului purtat cu Germania, Rusia victorioasă, cu încuviințarea aliaților săi occidentali, a subjugat țările Europei de Est, impunându-le și lor dictaturi comuniste. Cu asta am răspuns, pe scurt, întrebării referitoare la Nicolae Ceaușescu. Purtătorul acestui nume a practicat intens vânătoarea, într-o manieră caracteristică pentru felul său de a fi și, într-un sens mai larg, pentru rânduilele de atunci ale țării. „Pădurarii se plîngeau că este capricios și mai ales că trage imprecis, rănește vînatul, ei trebuind să alerge să-l caute. În majoritatea cazurilor, cerbii răniți nu erau găsiți, vînatul fiind nervos și supărat pe pădurari; metoda substituirii vînatului nu se descoperise încă.” (Lucian Dincă, *Vînători cu Ceaușescu*). Într-un rînd, în pădurea Malu Roșu din ocolul silvic Scroviștea, semnalul vînatului, în premieră mondială, s-a dat

## Epistolă către Odobescu

nu cu cornul, ci cu o talangă de oi. Șeful statului a împușcat în trei ore 18 mistreți: record mondial absolut! Explicația? În iarna precedentă, un pădurar colindase zilnic pădurea cu o sanie trasă de o iapă ce purta la gît o talangă de oi, omul aruncîndu-le mistreților înfometați cîte doi-trei știuleți de porumb; se crease astfel un reflex condiționat. La vînatul lui Ceaușescu, același pădurar „agita talanga în spatele președintelui, iar mistreții veneau să-și ia porția lor de porumb” (Anatole Paniș, *Talanga*).

O parte din trofeele lui Ceaușescu pot fi admirate și astăzi, în muzeul cinegetic de la Posada. Demne de atenție sînt, mai cu seamă, cîteva piei de urși, pe care i-am putea socoti microcefali, într-atît suprafața blănii covîrșește dimensiunile capului. Pieile, în fapt, au fost extinse artificial, spre a mări astfel valoarea trofeului. Dar forul internațional de specialitate a sesizat, de la un timp, fraudă și a exclus suprafața blănii din rîndul criteriilor de stabilire a punctajului. Minciuna are picioarele scurte. În ziua de 22 decembrie 1989, o revoltă populară l-a izgonit pe Ceaușescu de la putere, deținută aproape un sfert de veac, iar trei zile mai tîrziu, în urma unui proces sumar, dictatorul a fost împușcat. Relația vînat-vînat s-a dovedit, încă o dată, reversibilă.

Aviditate, ferocitate, comoditate – aceasta e deviza nerostită, dar reală a elitei vînatului contemporani (politicieni, oameni de afaceri, purtători de titluri nobiliare etc.). A citit vreunul din ei romanul *Eșafodul* al scriitorului kirgîz Cinghiz Aitmatov? E descrisă acolo o vînatul din timpul regimului sovietic care i-ar face pe toți să pâlcescă de invidie. În stepă cade prima ninsoare. E vremea ca lupii să plece la vînatul de saigale (un soi de antilope). Deasupra stepei se aude un vuiet ciudat, cu totul altul decît vîntul furtunii două elicoptere survolează zona. „De unde să știe ei, lupii de stepă, că prada lor tradițională, saigalele, erau necesare pentru completarea planului de predări la carne, [...] că asta era singura soluție de a nu se face de rușine față de popor și față de exigentele foruri superioare”. Elicopterele stărnesc panică în turmele de antilope, care pornesc într-o goană bezmetică. Lupii se trezesc în calea puhoiului și își caută scăparea prin fugă, alături de antilopele pe care, pînă atunci, ar fi vrut să le sfîșie. O parte din ei pier călcați în picioare. „Și cînd antilopele hăituite au ieșit în năvală la șes deschis, au fost întîmpinate de cei pentru care trudeau, încă de dimineată, elicopterele. Acolo erau așteptate de vînatul, mai bine zis – trăgători. În autoturisme de teren cu capotele coborîte, trăgătorii fugăreau antilopele mai departe, împușcîndu-le din mers cu automatele, de aproape, fără să mai țintească, le secerau precum spicele pe ogor. În urma lor veneau camioane cu remorci, în care se încărcau trofeele, unul după altul, și oameni care strîngeau această recoltă gratuită.”

Să ne întoarcem la mistreții noștri. Vînatul transformate în caragii pot flata orgoliul participanților prin numărul mare al făpturilor asasinat, dar cantitatea, vai, nu se traduce în calitate. Ceea ce lipsește acestor acțiuni cinegetice este, definitiv și iremediabil, *grația*, nu în sensul agrementului fizic, ci într-o accepție specială a termenului, pe care încerc s-o clarific printr-un exemplu. În toamna lui 1808, în pădurea de la Vincennes, Napoleon participa, împreună cu Iosefina, la o vînatul de cerbi. În timpul goanei, hăituit de ciini, un cerb falnic, cu coarne superbe, a căzut istovit

**M**ă vei întreba acum, scumpe domnule Odobescu: „Dar cine, mă rog, este Ion Țiriac? Și cine a fost Nicolae Ceaușescu?”

în plasa întinsă de vînatul. Împărătesei i s-a făcut milă și a dispus să fie cruțat. Înainte de a fi repus în libertate, cerbului i s-a aplicat pe grumaz un cerc de oțel aurit, purtînd următoarea inscripție: „Împărătesa Iosefina a grațiat acest cerb la 8 septembrie 1808”. Cei prezenți au apreciat vîrsta exemplarului la aproximativ 20 de ani. În anul 1836, pe timpul regelui Ludovic-Filip, la o vînatul în aceeași pădure, a fost răpus un cerb cu un trofeu colosal, purtînd pe grumaz un cerc de oțel, prin curățarea căruia s-a putut citi inscripția de mai sus. Cerbul, la vremea respectivă, ar fi avut vreo 48 de ani.

Întîmplarea, în ciuda datărilor precise, emană un vag parfum folcloric, gestul Iosefinei pîrînd inspirat de acela al unei prințese din evul de mijloc. Tot într-acolo ne trimite și Caragiale prin balada intitulată *Grația domniței*, povestea unei vînatul princiare care culminează memorabil și elocvent:

Tinăra domniță a încălecat;  
Pentru prima oară merge la vînat,  
Cu-al ei mire june, tocmai sus în munte,  
Să vîneze ciute, cerbi cu coarne-n frunte.

În timpul vînatul, domnița e înspăimîntată de mulțimea jertfelor și tremură de mila lor:

Pe cînd lăcrimează, iată că, deodată,  
Din desiș, în față-i, un cerb se arată. [...] Vine și-n genunchi l-ale ei picioare,  
Grație imploră, ca să nu-l omoare.  
Dar și al ei mire, iată-l că sosește,  
Arma-n sus ridică și ochind țintește. [...] „Nu! strigă domnița; nu da, dragul meu!  
Pe-acest cerb, sârmanul, vreau să-l mîntui eu;  
Căci mie-n genunchi el s-a prosternat,  
Convins că de mine poate fi salvat!  
Mie în genunchi a venit să ceară  
Grație... Eu nu pot ca să-l las să piară!”  
Și, zicînd acestea, ea a dezarmat  
Brațul ce-al său mire ține ardicat. [...] Mult poate femeia!... cu grația sa  
Orice răutate ea va dezarma!

Gesturi ca acela al Iosefinei sau al domniței din balada lui Caragiale s-au produs și în vremuri mai apropiate. Spre sfîrșitul deceniului 8 al secolului trecut, un președinte al Franței, Valéry Giscard d'Estaing, aflat în vizită oficială în România a lăsat arma jos la vederea unui magnific cerb carpatin, spre dezolarea maestrului de vînatul care îl însoțea și care primise sarcini stricte privind delectarea înaltului oaspete. Dar acesta din urmă avea, se vede, alte criterii și își extrăgea plăcerile din surse mai puțin comune; în cugetul lui se trezise, poate, amintirea unei pagini a lui Jules Renard, *Cerbul din Histoires naturelles*:

„Intram în pădure printr-un capăt al aleii, în timp ce el venea din celălalt capăt.

Întîi am crezut că vine cineva, vreun străin cu o creangă pe cap.

Pe urmă am băgat de seamă copăcelul pitic cu crengile-n lături și fără frunze.

În cele din urmă, cerbul se văzu bine și ne-am oprit amîndoi.

I-am spus:

- Apropie-te. Nu te teme. Dacă am o pușcă, e numai ca să-mi dau importanță, să fac și eu ca oamenii care se iau în serios. Nu o întrebuintez niciodată și las cartușele acasă în lăcașul lor.

Cerbul asculta și-mi adulmeca vorbele. Cum am tăcut, n-a stat la îndoială deloc: picioarele lui au început să se miște ca niște tulpini pe care adierea vîntului le-ar încrucișa și descrușișa. A șters-o.

- Ce păcat! îi strigai. Visam deja să mergem împreună. Eu ți-aș fi oferit cu mîna mea iarba care-ți place, iar tu, mergînd ca la plimbare, mi-ai fi dus pușca culcată pe crengile coarnelor tale.”

(Va urma)

Ștefan CAZIMIR



**Tânărul Steinhardt este împotriva extremei drepte și a extremei stângi, care vor fascina segmente tot mai mari din tinerimea intelectuală a epocii.**

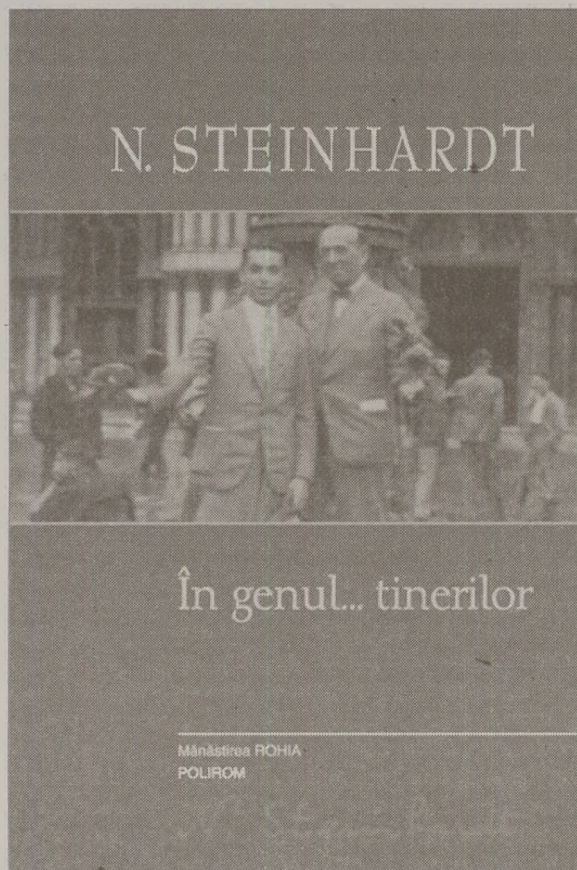
**B**EȚIA de cuvinte la 1934<sup>4</sup> ar putea fi subtitlul primului volum al lui N. Steinhardt, semnat cu pseudonimul Antisthius și descriptiv ca o fișă clinică. Minus o prepoziție, e chiar titlul textului prefațat și argumentativ din *În genul... tinerilor*, pus – ca întreaga carte – în filiație maioreșciană. Despărțirea junelui autor de tânără generație din care, formal, face parte se observă încă din startul, din preliminariile maratonului său parodic. Ironii devastatoare la adresa colegilor de generație și a unor nume consacrate de pe scena literară autohtonă avem și în *Nu* al lui Eugen Ionescu, apărut tot în 1934. Ionescu e însă în război cu toată lumea, inclusiv cu propriile teze avansate pe parcursul deconstrucțiilor, într-un relativism... absolutizat. În comparație cu acest sofist scilicet, mai tânărul Steinhardt este un spirit mai conservator și mai constructiv. Sagetile otrăvite pe care le lansează vizează ținte precise și urmează anumite direcții, pentru a apăra niște valori sociale și instituționale burgheze. Steinhardt ar vrea, precum altădată „incomparabilul” Maioreșcu, să blocheze o direcție culturală considerată dubioasă, pentru a impune o alta: nu neapărat nouă, nemaivăzută, nemaipomenită, dar consistentă, organică, sigură. Cum arată George Ardeleanu în studiul introductiv, ca și Nicolae Mecu într-un comentariu reținut în capitolul de referințe critice, autorul care alege pentru volumul său de debut un pseudonim din La Bruyère e un adept convins al liberalismului clasic, raționalist și burghez. El jură pe conservatorismul englez și rejectează, în egală măsură, naționalismul ortodoxist și colectivismul socialist. *Politically speaking*, tânărul Steinhardt este împotriva extremei drepte și a extremei stângi, care vor fascina segmente tot mai mari din tinerimea intelectuală a epocii. Retranșat pe o poziție moderată și democratică (în pofida faptului că „tirania majorității” îl sperie), el se prezintă ca un burghez cuminte și serios, față cu rătăcirile unor moderniști vitaliști și anarhiști.

O poziție echilibrată și justificată, corectă din unghiul istoric, dar cu totul inconvenientă în planul disputelor de idei și de imagini. Între cel care *contesta* nu importă ce, apelând la întregul arsenal de mijloace permise și nepermise, și cel care *apără*, al doilea este și va fi întotdeauna defavorizat. Va părea un spirit mărginit, obtuz, un reacționar expirat ce se opune progresului, un conu' Leonida ridicol care se liniștește ca exact poliția trage cu pistoalele. Înțelegând acest raport dat de inferioritate, apărătorul alege contraatacul, mutând acțiunea în terenul adversarilor și intrând, cu proteică perfidie, în strategiile discursive ale acestora. Inclusiv în polemici, cea mai eficientă metodă de compromitere a preopinentului este excerptarea din textul lui a unor fragmente mai puțin inspirate, urmată de dilatarea retorică, demonstrativă, a micilor gafe și improprietați. Când structura de rezistență a adversarului (pare că) este grav afectată, nimic din ceea ce el a susținut nu mai contează.

Astfel că burghezul nostru tânăr, dar așos se va dovedi pe spații mari din această carte parodică un competitor incomod și redutabil. Dacă modernitatea și avangarda fac din clasa dominantă în epoca interbelică un sac de box, măturând cu iresponsabilitate pamfletară (și cu mari câștiguri expresive) instituțiile care *țin* societatea, apărătorul acestor instituții obține, prin îngroșare, o imagine caricaturală a tinerimii române *de stânga-dreapta*. Sunt parodiate, firește, capii generației „bombastice”: Eliade, cu voiajul lui inițiativ în India și cu revenirea la matricea instituțională; și P. Comarnescu, *americanul* care promovează modelul „revoluționarului furios, voluptuos și absent”. Într-o notă ironică și mai subtilă, textul caricatural e adaptat la temele și modalitățile proprii celor două victime de lux, dar și la modalitatea lor discursivă, la cadrul textual predilect în care își plasează opțiunile. Eliade este prins în plin monolog maritim, de vorbă cu el însuși, înainte de a-și pune piciorul pe solul prozaic al României burgheze. În schimb, Comarnescu e parodiat, așa-zicând, dialogal, într-un interviu dat (sau luat) dlui Thomas C. Brown din Memphis (South-Dakota). Unele fragmente sunt de un comic nebun și,



## Un burghez incomod



**N. Steinhardt (Antisthius), Opere, 3. În genul... tinerilor, ediție îngrijită, note, studii introductiv, referințe critice și indici de George Ardeleanu, repere bibliografice de Virgil Bulat, Mănăstirea Rohia/ Editura Polirom, Iași, 2008, 344 p.**

în contextul noii americanizări, par desprinse din revistele *glossy* de azi: „– Peter, trebuie să-mi spui despre țara ta. – Cu mare plăcere, o.k., fu răspunsul, și cădem de acord să vorbim astăzi despre *tânărul scriitor român*. – Nu mi s-a întâmplat să cunosc (*I didn't happen to know*) unul..., eu spun. – Bine (*well*), ai (*you did*)... – ... – Pe mijne. – ... – *Yes* (da), eu sunt un scriitor român. Am publicat două volume despre țara d-tale. Am fost abil (*I was able*) s-o fac. – *Well*, am spus, sunt blestemat (*I am damned*)... Dar repede îl felicitează pe interlocutorul meu, realizând că exclamația mea nu a fost foarte frumoasă la adresa lui. Dar n-a notat (*he didn't notice*). Și Peter Comarnescu îmi spune despre cele două cărți pe care le-a scris despre *State*. Dar cum pe pământ (*But how on earth*) a succedat el în a face ceva! e gândul meu, dar acum mă selfcontrolez destul ca să nu exclam. – Bine (*well*), spun, spune-mi totul despre voi, tinerii scriitori români. – Acum (*now*), trebuie să știi că tânărul scriitor român e foarte variat. Nu toți spun și vor același lucru. Ei nu sunt standardizați. – Foarte bine (*very well*). Și ce vor? – M. Eliade propune o



contemplație castă. – *Aôh!* – C. Noica ne invită în lumea ideilor nepoluate (*unpolluted*). – *Aôh!* – E. Cioran și I.I. Cantacuzino cer să ne întoarcem la animalitate. Ei propun oamenilor o animală contemplație... – Ce excitant (*How exciting!*)! – *Yes*. Al doilea și E. Relgis sunt în contra corseturilor. – *Shocking!* Dar, prin drum (*by the way*), cine e băiatul acesta, Eliade? (pp. 152-153).

Cioran, cu disperările lui abisal-stilizate, este imitat până când caricaturistul se declară, la modul pervers, învins de original: „aceste două fraze sunt autentice (*Pe culmile disperării*). Dar sunt mai dihai decât imitația mea”. Noica e contemplat în plimbările lui filozofico-matematic pe Bulevardul Formelor Pure și pus să dezbătă „problematica non-mâncării”. De la dreapta ideologică, se trece rapid și fără complicații de exercițiu parodic, la stânga. Versurile scandaloase ale lui Bogza din *Poemul invecivă* (apărut în 1933) primesc o replică savuroasă în *Balada celor trei smintîți și a altor mulți pârlîți*. Agresivitatea autopromoțională a poetului „pornograf” e rapid decodată și reiterată sarcastic de Antisthius: „El zicea că mai știe și altele și că descoperise și/ Mijlocul de a face actul cu el însuși, dar că nu vrea să-l spună/ Să nu-l afle burghezi capitaliști (să plesnească de curiozitate)./ Și nebunii – săracii, ei ce știu – îl ascultau și el le povestea/ Tot felul de brașoave și ei îl credeau uneori/ Le spunea că de mic copil, din fașă, se masturba zilnic/ și-și mânca sperma cu/ Susan sau o făcea limonadă în zilele de vară./ Că nu se hrănea decât cu hoituri de șobolani pederaști pasivi/ Sau cu muște sadice, violate în frageda copilărie –/ Dar nici nebunii nu-l credeau mereu ei îi ziceau/ Mai las-o, Popescule./ Dar ce e mai curios e că îl credeau burghezi distinși și se/ Înfiarau citindu-l și fiicele lor, domnișoarele cu pensioană./ ziceau/ Oh! și se prăpădeau cu firea și criticii îl laudau./ Mai ales Lucian boz” (pp. 142-143). Cine a citit volumașul lui Bogza va râde suplimentar. Absolut toate mărcile lirismului său programatic-șocant sunt prezente aici, în actualizări desigur îngroșate. Ironia sorții va face ca peste jumătate de veac, în anii '80, vechiul avangardist să ducă, ritualic, flori la statuia lui Eminescu din fața Ateneului; iar fostul său deconstrucțor parodic să scrie o carte întreagă, extrem de laudativă, despre el...

Revenind la momentul 1934 (în care tânărul și dârzul burghez nu e „contaminat” încă de toleranța descoperită ca virtute supremă, în *Jurnalul fericirii*), e ușor de observat că țintele autorului sunt numeroase și variate. Aceasta implică, pe lângă mobilitatea intelectuală deosebită, o versatilitate polemică pe măsură. N. Steinhardt parodiază nu numai autori cu nume proprii și un stil personalizat, inconfundabil, ci și categorii socio-profesionale (*Unui tânăr profesor sau unui student de la Facultatea de Litere și Filosofie din București, Unui tânăr doctor*), formule caracterologice (*Unui băiat serios*), entități politice confuze (*Unui tânăr de stânga-dreapta*), sau scriitori insignifianți, specializați tematic (*Unui autor de piese de teatru cu masse*). Trasoarele ce luminează discursurile la modă, nefiltrate critic, sunt direcționate și către reviste (*Unei reviste de avangardă, Revistei Cuvântul liber*), ba chiar către... o antologie de texte literare (*Antologia poezilor tineri* alcătuită de Zaharia Stancu în același an atât de plin 1934). În cazul lui Sașa Pană, cu un volum (*viața romanțată a lui Dumnezeu*) ce insultă și batjocorește – zice Antisthius – credința religioasă, există o singură pagină alocată, iar în rest, un spațiu parodic alb.

N. Steinhardt nu vrea să participe, nici măcar în regim de replică satirică, la blasfemii editoriale avangardiste. E cea mai bună dovadă că, în rest, o face: intră energic și dezinvolt în jocul codificării și decodificării culturale, deconstruind și legitimând totodată, cu parodiile lui, textele și stilurile originale. Este o relație mutuală, dacă nu o secretă complicitate între subiectul sagace și obiectul multiplu al ironiei, relație sesizată de către tânărul Steinhardt.

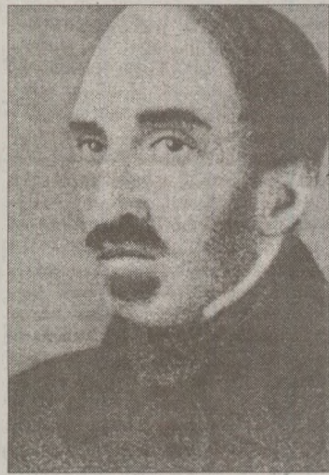
Păcat că reciproca n-a fost valabilă. Receptarea meschină, în epocă, a unei asemenea cărți delicioase dovedește că tinerii noștri străluciți din elita interbelică erau prea *furioși*, prea hotărâți și prea orientați ideologic pentru a mai avea și umor. ■





istorie literară

## Îndrăgostitul de Stambul: Dimitrie Ralet



**C**AȘI Ion Codru-Drăgușanu, Dimitrie Ralet e autorul unei singure cărți, formată tot din însemnări de călătorie: dacă n-ar fi scris *Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinople*, publicate în 1858, cu titlu prolix și neinspirat, nimic nu ne-ar fi obligat să reținem numele acestui boier moldovean extrem de cultivat, un fel de frate geamăn al lui Costache Negri, ca traseu biografic și generozitate sufletească. Reeditatea, în 1979, a cărții lui Ralet a însemnat scoaterea la lumină a unei opere complet uitate. Diferența între cele două cărți de amintiri, *Peregrinul transilvan și Suvenire și impresii...*, este însă esențială: peregrinul ardelean descoperea lumea exterioară, fericit la fiecare nouă achiziție geografică; peregrinul moldovean descifrează mai degrabă propria sa geografie interioară. Așternind pe hirtie întâmplările dintr-un voiaj de numai nouă luni de zile - întreprins între iulie 1855 și martie 1856 - el reușește să concentreze în puține pagini semnificația unei întregi vieți, a vieții sale.

Timid, interiorizat, reticent în contactul cu oamenii, Dimitrie Ralet pare, ca prezență culturală, o replică mai puțin celebră a lui Alecu Russo: a trăit tot în Moldova, cam în același timp cu autorul *Amintirilor*, a acumulat încă din tinerețe o cultură literară solidă, mult deasupra celei a contemporanilor, a fost pentru puțină vreme judecător, renunțând la o carieră pentru care nu avea chemare - așa cum făcuse și Russo; dar, mai ales, cenzurat de propria sa cultură și de o inteligență superioară, a scris foarte puțin, a publicat cu greutate, înspăimântat de ideea contactului cu publicul. Și, din nefericire, s-a stins prematur ca și Russo, tot de ftizie și tot pe la vârsta de 40 de ani, înainte de a fi apucat să vadă împlinită Unirea Principatelor, pentru care luptase atât de mult.

Spre deosebire însă de Alecu Russo, Dimitrie Ralet, provenit din marea boierime, a jucat un rol politic proeminent în epoca pașoptistă; timid ca scriitor, și-a pierdut timiditatea atunci când s-a decis să militeze pentru ideile liberale și pentru Unire. Participarea sa la Revoluție a fost reală, iar funcțiile guvernamentale ocupate sub domnia lui Grigore Ghica l-au situat printre protagoniștii marelui eveniment care atunci se pregătea, Unirea. De altfel, singura sa carte a avut ca punct de plecare o misiune politică extrem de importantă la Constantinopol, încredințată de Domnitor și îndeplinită până la urmă cu succes, împreună cu prietenul său, Costache Negri.

Tot ceea ce Ralet scrisese până la *Suvenire și impresii de călătorie* se încadrează în linia pașoptismului mediu. Biografia sa este cea a fiilor de mari boieri, a bonjuriștilor angrenați în pregătirea Revoluției. Astfel, după terminarea studiilor particulare și după întoarcerea de la studiile universitare (efectuate, probabil, în Polonia), posesor al unor lecturi întinse și variate, vorbitor al mai multor limbi străine, Ralet încearcă să scrie literatură. Volumașul de *Scrieri* (Iași, 1840), apărut în chiar anul *Daciei literare* și cu sprijinul lui Kogălniceanu, marca un debut mai degrabă șters și puțin semnificativ. Va continua totuși să compună în cel mai pur stil pașoptist: versuri slabe, publicate în *Foaie pentru minte* și *Albina românească* (între 1841 și 1844), meditații lirice, fabule, satire politice (sub titlul de *Plutarhul Moldovei*, imediat după înfrângerea Revoluției), totul la un nivel literar plat, chiar și în raport cu media pașoptistă a acelor ani. Ca și alți moldoveni, el schițează în proză citeva „fiziologii”, înrudite ca spirit cu cele ale lui Negruzzi ori Kogălniceanu, dar prolix și fără darul notației concrete (*Provincialii și ieșenii*, *Vinătoria*). Singurele pagini care mai pot prezenta astăzi oarecare interes sunt cele în care Ralet își arată veritabila sa vocație - aceea de moralist discret: într-adevăr, ce-i rămâne individului cultivat, lipsit însă de talent literar, decât registrul moralist, adică notarea detașată și științifică a spectacolului uman? În pagina care deschide volumul său de debut (bucata *Eu de mine*), Ralet își schițează autoportretul fără mare complezență, dar în același timp intuiția cu exactitate genul în care ar avea ceva de spus. Autocopia lucidă nu fusese prea mult cultivată

în pașoptism; în generația sa, scriitorul face figură aparte. După cum tot figură aparte făcea și prin micul exercițiu de proză poetică (*O primăvară ca toate*, 1842), ce se încadra unei specii ilustrate de foarte puțini contemporani (Asachi, Bolliac) și aceasta doar cu intermitențe.

Dacă s-ar fi oprit aici, ca autor al exercițiilor mai sus amintite, nimic n-ar fi justificat reținerea lui Ralet în memoria noastră culturală. *Suvenire și impresii de călătorie* răscumpără însă încercările mediocre de până atunci, deoarece reprezintă unul dintre cele mai înalte puncte ale memorialisticii de după 1848. De ce s-a simțit Ralet obligat să consemneze în scris misiunea politică pe care a întreprins-o la Constantinopol? O spune el însuși în finalul cărții:

„Ca să-mi exprim mai bine mulțămirea întoarcerii și să contribui după putință la sporirea părăsirii noastre literaturi naționale, hotărâți a-mi aduna însemnările și a le publica. Acesta-i motivul scrierii mele și-l mărturisesc sincer”. (Cap. XX)

O explicație vag psihanalitică se impune: Ralet încearcă să-și răscumpere eșecurile literare de până atunci, evidente pentru oricine, dar mai ales pentru el însuși, printr-o scriere care să-l exprime integral și a cărei formulă să-i permită libertatea de mișcare. Moralist înăscut, dotat cu talent literar firav, Ralet s-a oprit instinctiv la formula ambiguă a însemnărilor de călătorie, cadru generos, unde găsea suficient loc pentru încercări literare și pentru reflecții pe marginea caracterului uman.

Modul curios în care a luat naștere această carte este elocvent: la început, găsim nenumărate detalii cu privire la misiunea ce-i fusese încredințată, lui și lui Costache Negri, asistăm la evocarea spinoasei probleme a minăstirilor închinată din Moldova, aflăm amănunte uneori amuzante privind călătoria de la Iași la București la 1850, în sens invers celebrei călătorii povestite de Ghica; urmărim drumul peregrinilor până la Dunăre și prin Bulgaria, traversarea de către ei a Mării Negre spre capitala Turciei etc. etc.: multe considerații politice, informații istorice, detalii copleșitoare și inutile. Ralet pornește prin a scrie un fel de relatare diplomatică; ea se va transforma curind în cu totul altceva, înfinat mai interesant.

Deodată, în mijlocul povestirii, apare Constantinopolul: e o revelație pentru autor, iar ea se transmite instantaneu cititorului. Orașul face asupra lui Ralet o impresie extraordinară, apărându-i concomitent drept spațiu legendar și tangibil. E foarte posibil ca și o îndepărtată memorie familială să-l fi îndreptat pe o astfel de cale (bunicul memorialistului, alt Dimitrie Ralet, sosise în Moldova în suita domnitorului Alexandru Ipsilant la sfârșitul secolului precedent, venind de la Constantinopol), după cum și numeroasele sale lecturi făcuseră din sediul Înaltei Porți un tărâm de vis. Intrat, cu bună știință, în acest vis, Ralet nu va mai ieși din el decât odată cu întoarcerea acasă.

„Centru al lumii” în imaginarul cultural și simbolic al scriitorului moldovean, Constantinopolul devine în carte și un simbol al existenței, concentrat unic de rase, de obiceiuri, de arhitectură, de obiecte, sinteză a două continente, Asia și Europa:

„Priveliștea Constantinopolii pentru observatorul seriu, este priveliștea viștii omenesci; acum te saturi de neplăceri, acum obosești la singura idee a suirilor și a coborârilor ei multiplicare, acum te împaci cu toate și uiți nemulțămirea în fața frumusețelor încântătoare ce-ți lovesc simțurile, în preajma unei naturi ce își desfășură marea armonie prin însăși confuzia ei, unei naturi ce întrece paradisul cel visat, a unei mări care reflectează coloarele cerești (...).” (Cap. X; Cap. XII).

Pornit de la Iași cu o misiune extrem de concretă și de dificilă, scriitorul pare să fi uitat de ce a venit la Constantinopol și, din fericire, nu amintește nimic de tribulațiile sale politico-administrative, greoaie și penibile, întinse pe luni de zile. El doar explorează legenda. În legendă, timpul se oprește. Nu știm cite săptămâni sau luni au trecut între sosire și plecare; Constantinopolul s-a transformat într-un spațiu-timp

sustras geografiei și istoriei, loc cu virtuți onirice:

„De ce te simți clătinat până la lacrimi când, c-o singură căutătură, cuprinzi această panoramă, această confuzie sublimă de munți, de geamii, de cipariși, această mare menită a le reflecta ca o oglindă? Cînd, c-o singură căutătură, petreci secolii și nenorocirile acestui oraș cu soartă misterioasă? Nu te întristează oare acest spectacol pentru că reface istoria vanității, a mării și a puterii omenesci?” (Cap. XII).

Descoperind legenda „acasă la ea”, Ralet are și o revelație de natură lingvistică. Față de colegii săi de generație, memorialistul era un poliglot autentic: știa greaca din familie, franceza tot din familie, germana - din epoca studiilor universitare (în Moldova epocii sale, scriitorul trecea drept unul dintre puținii intelectuali familiarizați cu limba și cultura germană), apoi latina și destul de bine italiana; avea, de asemenea, noțiuni fundamentale de engleză și de rusă. Ajuns la Constantinopol, se afundă însă cu delicii în învățarea limbii turce. Nu știm cu cât de profunde rezultate, dar textul său e împănăt de turcisme pe care autorul ni le traduce. Inițial, ele par chemate de context, deoarece denumesc realități specifice locului; dar, treptat, cuvintele turcești se acumulează, transformându-se într-un fel de muzică de fond a relatării. Cititorul nu mai e atent la sensul, ci la fonetica lor, ca la o melodie pură, acționind doar ca un supliment de ireal. Cu toate că se găsea în capitala unei țări ce reprezenta pentru un român trecutul întunecat și opresiunea, Ralet-scriitorul, opus diplomatului, dobândește o inexplicabilă simpatie față de turcii înșiși. Le admiră nu doar costumele, limba, frumusețea fizică, dar și comportamentul zilnic; găsește în lumea otomană mai multă toleranță și simț al nuanțelor decît în cea occidental-europeană. Iată-l pe Ralet făcînd din nou opinie separată față de pașoptiști!

Există și o altă obsesie, subterană, în această carte: obsesia sfîrșitului. Bolnav, știind probabil că nu mai are mult de trăit, memorialistul încearcă să spună tot ce ar fi vrut să spună de cînd scria literatură, dar nu reușește. În orașul Constantinopol, Ralet dorește să învețe resemnarea turcilor în fața morții, detașarea tipic orientală față de cele lumești. O mică proză poetică din tinerețe, intitulată *O primăvară ca toate*, ni-l arătase pe autor animat de suflu panteist:

„Firea se desfășura, inchipuind întîia zidire (...). Lumină voioasă și junețe se revărsa preste tot. Păsările fluturau molatic, despufind. Ierbile toate cuprîndea cite o fioroasă sclipind lacrămă. Din copaci ploua nectarul zorilor ca o picurare de perle scumpe. O fire, izvor nesecat de milă! Pin' și tăcerea ta vorbește cucernicelor mele simțiri. Prea slab ca să te pot cuprinde, te iubesc cunoscîndu-ți îndurarea. Te voi slăvi pînă ma voi întoarce în sinul tău”.

Acum, în ultimii ani, scriitorul a ajuns la momentul reflecțiilor grave, cu alură definitivă:

„Codrul acelu de cipariși cuprinde nenumărate petre tumulare ce se întrec în pompoase inscripții, în turbane, în fesuri cioplite și bine vâpsite, în balustrade poleite și împletite între care se acață unde șii unde citeva plante ce vețează asupra oaselor și a răcei marmore (...). Mormintele în cea mai adîncă tăcere ne dau învățătura cea mai mare și mai solemnă, căci nu numai ne deprind cu ideea morții, dar ne învăță și cum să trăim ca să o așteptăm fără sfială” (Cap. XVI).

Curioasele *Suveniri* ale lui Ralet ne dezvăluie nu doar un talent neajuns la desfășurare (cum se întâmplase și în cazul lui Alecu Russo), ci și o viziune asupra lumii mai puțin conformă cu regula pașoptistă. Dacă pașoptiștii se întrecuseră în a lauda țările și orașele europene, i-a revenit lui Ralet rolul de a reabilita Constantinopolul, în pagini penetrante și de mare inteligență. A făcut-o fără să cedeze unor clișee romantice (după exemplul lui Bolintineanu și al altora), ci luîndu-și în serios rolul de moralist.

Avea, pentru această întrupare, toate însușirile cerute: cultură întinsă, orizont lingvistic de mare largire, o bună cunoaștere a oamenilor, ba chiar și ceva talent literar.

Mihai ZAMFIR



**primă întrebare se naște:  
de ce, în exil, nu am  
continuat să scriu în  
românește?**

REBUIE acum să-i vorbesc cititorului română despre poezia scrisă de mine... în limba franceză: nu pot evita s-o fac, fiind că e vorba de aproape jumătate din întreaga mea creație lirică – rod al unei îndelungate absențe din România, din toamna lui 1973 până la sfârșitul verii lui 2002!

O primă întrebare se naște: de ce, în exil, nu am continuat să scriu în românește? Rog să se țină seamă de faptul că, oferindu-mi singur libertatea, acordam comunismului în România, nu doar un deceniu și jumătate cât avea să mai dureze, ci întinderea întreagă a restului meu de destin. La vârsta de 35 de ani, rolul meu în literatura română pe cale de a fi elaborată mi-a părut terminat, rețezat. Mă consolam cu propriile mele cărți editate în țară, aduse cu mine sau recuperate, care dădeau mărturie că *existasem* cu adevărat... Am apărut și în unele publicații ale exilului: „Revista scriitorilor români”, „Limite”, „Ethos” – cu două eseuri și câteva poeme.

Al. Cisteleanu intitulează interogativ un comentariu din 1997: „Poet francez, poet român?”. Încă din 1974, am trecut la limba franceză în poezie – fără iluzia de a deveni de-a binelea poet francez. Deși italianist, ca formație universitară, devenisem, încă din adolescență, și un „prieteni apropiat” al limbii franceze, grație ororilor petrecute prin marile biblioteci publice, totdeauna cu dicționare și gramatici la îndemână. Citeam la fel de mult ca în italiană, dar nu scriam în franceză și o vorbeam anevoie. Situația avea să schimbe, la Paris unde, după 6-7 ani de prezență acolo, italiana a devenit pentru mine o limbă „mai mult de lectură...” Am înșirat toate aceste confidențe asupra evoluției mele „lingvistice” parcă răspunzând unei eventuale întrebări: „De la ce nivel plecai atunci când te-ai încumetat să scrii poeme în limba de adopțiune?”

Un mare prieten regăsit la Paris (orașul său de baștină), Alain Paruit, fost coleg de facultate la București – cel mai de seamă traducător de literatură românească în limba franceză, versiunile sale fiind publicate de toți marii editori francezi – nu s-a arătat mirat că treceam relativ ușor la scrierea de poeme în idiomul ce devenise limba mea de toate zilele: „Află, Ilie, că toți poeții români izbutesc în această tentativă! Poezia este genul cel mai îngăduitor, până la un punct, căci până și unele stângăcii pot contribui la exprimarea ființei – dacă autorul are ceva de exprimat! Mai greu îți va fi dacă îți pui mințile și cu proza!”

Aveam s-o fac, peste alți câțiva ani, cu un mic roman-basm, *La chute vers le zénith*. Refuzat de zeci de ori, la multe edituri, el a sfârșit prin a fi publicat de Gallimard, în 1989, în opt mii de exemplare, obținând și un premiu al Societății Oamenilor de Litere Francezi... În țara a cărei cetățenie îmi fusese acordată, mi-au apărut doar trei culegeri de poezii: *L'Ailleurs* (Silex éditions, 1983), *Rivage antérieur* (Le Méridien éditeur, 1986) și *Le lettré barbare* (Editions Saint-Germain-Des-Prés, 1994). Simplul fapt că dau titlurile acestor cărți doar în originalul francez mă pune pe gânduri...

În antologia *Amnios* de la Paralela 45, din 2006, am optat, la sugestia redactorului de carte, pentru o soluție „radicală”: România este o țară francofonă, nu-i așa? Am reprodus cele vreo șaptezeci de poeme doar în limba franceză – ceea ce constituia, cum dorea mentorul meu editorial, cea mai interesantă prezentare a operei mele poetice! Prezentare probabil interesantă, dar pentru puținii cititori cu adevărat buni francofoni, care nu sunt legiune... Unii dintre aceștia, mi-au semnalat (privitor la alte ediții unde pusesem și o versiune românească făcută, cel mai adesea, de mine însumi) că traducerile cu pricina nu sunt „demne” de originalele franceze. *C'est flatteur, n'est-ce pas?* Avusesem și eu bănuiele în această privință; dar nu așa stau lucrurile cu orice traducere, din oricare limbă în oricare alta? Pierderile de sens și de farmec sunt inevitabile, deși nu întotdeauna grave, iar cititorul de bună credință suplânește în oarecare măsură, prin cultura și gustul său, diferențele de nivel.

În relectura părții franceze a liricii mele, nu e cazul să insist, pe fiecare volum în parte. Ce rost ar avea să sfârșim, oscior cu oscior, inevitabilele nereușite pariziene? Mai bine este să arăt, fără a da excesiv de multe exemple, în ce măsură am reușit să scriu, în altă limbă, poeme de talia onora cuprinse în ultimele culegeri editate la București. Iată o poezie din 1975, *Village en Andalousie* („Sat în Andaluzia”):

## „Atunci fugi în alt popor”

*Dieu, sur la crête blanche d'une muraille, / fait s'épanouir un peuple de cigales / aveuglées par la pleine lune et le vent. / Une longue plainte méditerranéenne / jaillit / et elle demeure comme une flamme / au-dessus des souvenirs, vibrante et ferme. // D'où est-ce, Seigneur, que j'arrive / dans ce monde extrême et douloureux? / Et pourquoi mes rêves, au bord de cette mer, / me déchirent-ils la bouche de leur mors? / Paroi brulée par des géraniums: / mon souvenir passé à la chaux.*

*Pe muchia albă a zidului, Dumnezeu / sloboade în pace un popor de greieri / orbiți de luna plină și de vânt. / Un plâns lung, mediteranean / tâșnește // și rămâne ca o flacără / de-asupra amintirii, tremurată și statornică. // De unde, Doamne, am poposit aici, / în lumea asta de margine și de durere? / și pentru ce, la malul-acestei mări, oricare vis / îmi sfâșie gura cu zăbala lui? / Perete pârjolit de mușcate: / amintirea mea dată cu var.*

Spațiul pe care se cuvine să-l acord versiunii românești nu-mi lasă loc pentru a comenta; vreau nu vreau, sunt constrâns să las poemele să vorbească singure, într-o limbă și în cealaltă. Aleg piese scurte, a căror dublare prin traducere le face, și așa, să pară lungi. Pentru a prezenta poemul *Matinée* («Dimineața»), recurg la ajutorul a doi importanți poeți, Miron Kiropol și Șerban Foarță, care l-au dat pe românește fără să mă întrebe, dar știind bine că le voi fi recunoscător:

*La matinée pénètre le rideau / se réfractant comme dans une nappe d'eau. / Des précipices du sommeil issu, / épouse son aura et son tissu: / source de jouvence non tarie, naos / d'une cathédrale à flot dans l'amnios!*

*Dimineața străpunge a perdelei pleoapă / oglinzindu-se ca într-o largă apă. / Ieșit din somnul de abis, pe gură / pune-ți nevastă aura, întreaga-i țesătură: / izvor de tinerete nescând, plutire / a catedralei, pe amnios, către mire.*

(traducere de Miron Kiropol)

*Patrunde dimineața prin perdea / frângându-și raza cantr-o apă, -n ea. / Tu, evadatul din somn, păstrează / și nimbu-i, și urzeala, -n ora trează: / fântâna a Juvetei, naos gotic / al unei catedrale pe valul amniotic.*

(traducere de Șerban Foarță)

*Stagnation* («Stagnare»), le prilejuiește celor doi prieteni traducători – care lucrau independent unul de altul; mai întâi, Miron Kiropol, locuind pe atunci la Chartres, apoi, în emulație, Șerban Foarță, la Timișoara – o nouă întrecere în favoarea «rătăcirii» mele franceze:

*Les braises, les tisons, / les rêves rougeoyants: / tisonnons, attisons / nos âmes de voyants! // Par amour, par dépit, / le faisants troubler, / le phénix sans répit / jaillira du bûcher. // Puis, fondus dans le clair / sous un ciel inconstant, / devenons un éclair / qui stagne dans l'instant!*

*O, tăciuni, o, jar / și visuri în rug: / să ne-ațâțăm iar / duhul prezicând! // Prin iubire, necaz / în poticnit joc, / Fenixul încă azi / va țâșni din foc. // Apoi topiți în senin / sub inconstanta aripă, / un fulger să fim / stagnat în clipă!*

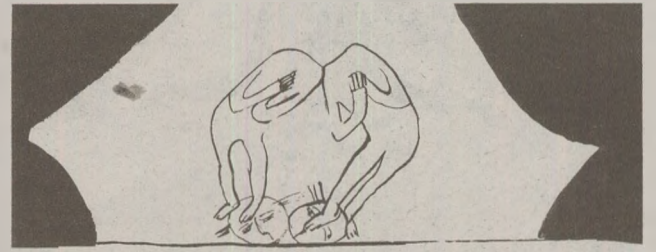
(traducere de Miron Kiropol)

*Jarului sublim / pâlând în zori / suflu viu să-i fim, / binevăzători. // Patimi îndurând / până la soroc, / phoenixul curând / va zbucni din foc. // Clari, după surghiun, / sub un cer labil, / să ajungem un / fulger imobil!*

(traducere de Șerban Foarță)

În 1994, i-am dedicat un poem mamei, pierdută cu treizeci și unu de ani mai devreme, intitulat *Le Français* («Limba franceză»), pe care l-am tălmăcit singur (ca pe cele mai multe din poeziile «literatului barbar», cum mă consideram de când mă apucasem să scriu într-o limbă, din punct de vedere cultural, «imperială»):

*Il y a quarante ans, en m'affublant / des premières lunettes de ma mère. / mes yeux rieurs d'adolescent / n'ont pas tardé à pleurer. investit / par le bref et opaque avenir de l'horizon. // Loin dans l'âge et sur le continent, / je m'abîme dans la claire tendresse / qui, de l'au-delà, me soutient dans le monde. / Et parfois je parle à ma mère / dans cette langue que je n'ai pas apprise d'elle.*



**î n s e m n ă r i**

*Acum patruzeci de ani, punându-mi / dintr-o toană primii ochelari ai mamei, / ochii mei răzători de adolescent / n-au întârziat a plânge, investiți / de scurtul și opacul viitor al zării. // Departé în vârstă și pe continent, / mă pierd azi în limpedea duioșie / ce, din altă lume, mă sprijină în lume. / Și uneori îi vorbesc mamei într-o limbă / pe care n-am învățat-o de la ea.*

Creația mea poetică se va încheia oare... în coadă de pește? Trezirea la conștiința critică, spre vârsta de 30 de ani, m-a ajutat s-o rup cu exersarea voinței de a scrie poezie indiferent dacă eram inspirat sau nu. Poemul ca «voință și reprezentare», cum vedea Schopenhauer lumea, nu putea da mai mult decât a făcut-o, strivindu-mă sub grele transporturi de eroare și iluzie. De la *Coline cu demoni* încoace (cu excepția unor «recuperări» nelalocul lor), am utilizat *voința* în alte domenii, acolo unde ea este justificată: în eseu, în traduceri, în proze și fragmente memorialistice. Poezia este un DAR sau, cum spune Cezar Baltag în postfața la antologia sa *Ochii tacerii* (BPT, 1996): „un miracol. Sensul pentru noi, poezii, nu se autoinstituie, el *survine*, ca și cum ar fi *trimis*.”

Dar, Doamne, cât de rară s-a făcut coborârea poeziei asupra-mi! Cât de dură mi-a părut o totală tăcere poetică de patru ani, între 1976 și 1980. Curioasă, în schimb, mi-a părut recolta anului 1985, de-a lungul căruia inspirația mi-a tolerat voința de a scrie, ba chiar i-a preluat elanul: din cele vreo 35 de piese, doar câteva pot fi date de-o parte! Acest al 46-lea an al meu mi-a oferit, se pare, ultimul «banchet» creator, după care inspirația se face tot mai rară.

Și, iată, m-am întors definitiv în țară, hotărât să reiau și în poezie limba maternă. Din 2002 până în acest 2008, nu am scris decât *un singur poem*, în românește! Am reîncercat să dau iar sunet lirei mele franceze, dar nu am regăsit decât solidaritatea uscată a voinței... Poeții și matematicienii sunt buni mai cu seamă în tinerete, se spune; dar exemplele inverse sunt și ele numeroase. Transcriu, deci, singurul meu poem din ultimii șase ani, «Pe-aici e neted timpul»:

*Undeva, cum cobor cu privirea / de-a lungul trunchiurilor ce-mi sprijină viața, / s-a declanșat o aprigă ciocănitoare. / Nu mai lovi, pasăre de ceas rău, / nu mai sfâșia cojile pure: / pe-aici e neted timpul. / Nici o larvă nu amenință coloanele / casei familiale de creație, unde-mi petrec / secvența cronologică din urmă. // Dar pleacă o dată / de sub arborii noștri, femeie / dezlănțuită cu bătătorul pe covoare! / Ba chiar, suie-te și te așterne / între marile, prăfoasele lor aripi, / până când vor începe să fâlfâie, / să-și ia zborul spre răsărit, / prin nemărginirea de pulbere!*

Poetul își depășește uneori spusese, mergând mai departe (sau în altă direcție!) decât crede. Recitită azi, „Pe-aici e neted timpul” îmi îndreaptă gândul spre o altă interpretare decât cea pe care o avusesem, probabil, în vedere în momentul punerii pe hârtie. Este vorba de o dureroasă artă poetică, de un *adieu adresat creației poetice*. Două identități tulbură liniștea autorului, în „turnul lui de fildeș”, în veritabila „casă familială de creație” de la unul din etajele imobilului. El crede, mai întâi, că e vorba de o pasăre, „o aprigă ciocănitoare” – în raport, s-ar zice, și cu vârsta eului liric; nu întâmplător el vorbește despre arborii din dreptul ferestrei ca despre coloane ale casei. Deci, pasărea „de ceas rău” nu are a sfâșia cojile pure, căutând larve, fiind că „pe-aici e neted timpul”, arborii-coloane sunt sănătoși.

O a doua identitate deranjantă ia locul ciocănitorei, este o femeie „dezlănțuită cu bătătorul pe covoare”. Peisajul orașenesc-domestic ne îngăduie, totuși, o supoziție la prima vedere fantastică: femeia bătând covoare poate fi însăși Muza, care îi cere poetului, ca în Alfred de Musset: „ia-ți lira și suspină!” Eul liric din poezia mea se mulțumește să o trateze strict ca pe femeia cu covoare: „suie-te și te așterne / între marile, prăfoasele lor aripi”. Covoarele vor începe să fâlfâie, „să-și ia zborul spre răsărit, / prin nemărginirea de pulbere”. Artă poetică se sfârșește cu imaginea nemărginirii de pulbere – adică rezultatul unei vieți de creație. Într-un poem francez din 1985, *Momie*, îl parafrazam pe Horațiu (*Exegi monumentum aere perennius...*):

*„Mai durabil decât bronzul”: / leagănul tau de hârtie, / și după aceea / paginile risipite ale mormântului.*

Dar „nemărginirea de pulbere” îmi pare mai brutală decât „paginile risipite ale mormântului”...

Ilie CONSTANTIN







## comentarii critice

**D**ELOC AVAR cu superlativale, Ioan Buduca scrie despre (micro)romanul *Opus Dei*, de Constantin Virgil Negoită, că este, nici mai mult, nici mai puțin decât „genial”. Eticheta nu este chiar o raritate în comentariile prietenului meu pe marginea cărților (e drept, nu foarte numeroase în ultimii ani) și ea înobilează creații literare despre care, astăzi, inclusiv cei care urmăresc atent fenomenul, abia își mai amintesc să fi apărut. Luând entuziasmul exegetului de la „Ziua” cu toată prudența necesară, cartea profesorului Negoită nu poate fi ignorată. Fie și pentru simpla iluzie că ea ar fi în măsură să lumineze actualul sistem de valori al lui Ioan Buduca în domeniul literaturii.

Coleg de generație cu Dumitru Țepeneag (au fost în aceeași clasă de liceu), Constantin Virgil Negoită s-a stabilit de mai multe decenii în Statele Unite ale Americii. Profesor de informatică la Colegiu Hunter, al celebrei City University of New York, a devenit celebru în mediile științifice internaționale mai ales prin contribuțiile sale în domeniul matematicii *fuzzy*. Ulterior a extins logica „sistemelor vagi” la nivelul unor opere ficționale, perfect adaptate „logicii postmoderne” în care trăim. În romanele lui Constantin Virgil Negoită principiul aristotelic al terțului exclus este abolit, limitele dintre adevăr și fals, bine și rău sunt variabile și necontradictorii. Albul și negrul nu există în stare pură, politicienii, *mass-media* și instituții mai mult sau mai puțin obscure întind perdele de fum sau proiectează iluzii de tip fata morgana pentru manipularea opiniei publice cu scopul obținerii reacțiilor susceptibile să permită luarea unor decizii fără nicio legătură cu scopul lor enunțat oficial. Postmodernismul este un teritoriu al umbrelor chinezești în care totul pare clar, dar nimic nu este sigur. Criteriile morale și axiologice și-au pierdut (sunt pe cale să își piardă) temeiurile, fiecare om își formează propria sa idee despre adevăr, în funcție de unghiul din care privește o anumită situație, de probele și argumentele la care are acces. *Quot capita, tot sensus* a devenit, într-un fel deviza postmodernității. Cu cât informația este mai bogată și mai bine diseminată, cu atât părerile sunt mai împărțite, iar șansa de a ajunge la o concluzie indubitabilă, mai puțin probabilă.

Aceasta este lumea logicii *fuzzy*, care dă notele dominante ale climatului intelectual postmodern. Această logică *fuzzy* stă la temelia tuturor scrierilor de ficțiune care poartă semnătura lui Constantin Virgil Negoită. De aici impresiile de noutate absolută, de remarcabilă adaptare la ceea ce s-ar putea numi *l'air du temps*, de revoluționare a imaginarului prozei, remarcate de toți comentatorii mai vechi sau mai noi ai scrisului profesorului româno-american.

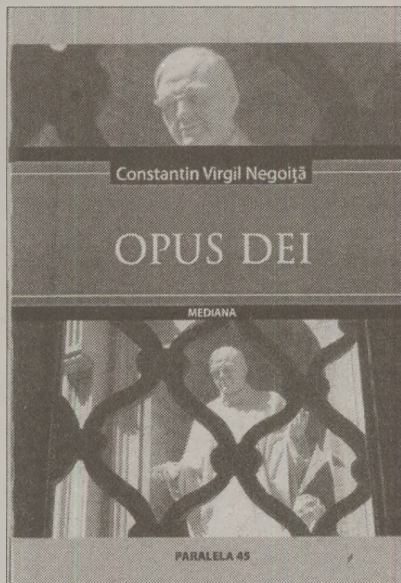
Judecând în contextul operei literare a lui Constantin Virgil Negoită, prima tentație este ca (micro)romanul *Opus Dei* să fie pus în relație cu mai vechiul *Irozii/The Herods*. Cele două cărți sunt legate prin dimensiunile relativ reduse, prin faptul că ambele apar în ediție bilingvă (română și engleză), prin tehnica de tipărire „în oglindă” și mai cu seama prin logica *fuzzy* pe care se întemeiază. Altminteri, la nivelul conținutului propriu-zis nu există niciun fel de continuitate. De altfel, intriga propriu-zisă, „povestea” nu reprezintă, niciodată, o miză majoră a scrisului profesorului Negoită. Ea nu constituie decât un pretext pentru a stârni reacțiile intelectuale ale unor personaje prin nimic memorabile care, puse laolaltă, conferă spectacolul desfășurării logicii *fuzzy*. Chiar dacă, pe alocuri, în argumentațiile lor, personajele par să atingă zone de mare interes ale cunoașterii, capabile, teoretic, să-i producă cititorului revelații importante, aproape instantaneu respectivele dezvălurii sunt contrazise cu argumente la fel de solide venite din partea altor personaje sau sunt bruiate de zgomotul de fond al părerilor contradictorii, astfel încât la sfârșitul lecturii cititorul nu poate decât să se solidarizeze cu Socrate și al său „Știu că nu știu”. Citite cu sufletul la gură, romanele lui Constantin Virgil Negoită nu produc niciun fel de progres la nivelul cunoașterii factuale. Chiar dacă sunt doldora de informații și de sugestii privind cauzele unor evoluții mai mult sau mai puțin explicabile din istorie și viața politică, ele nu



Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

## În laboratoarele politicii



Constantin Virgil Negoită, *Opus Dei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, 78+86 pag.

conduc, în final, decât la revelarea caracterului entropic al percepției și dezbaterilor din lumea contemporană. De altfel, pentru a pune în evidență polifonia uneori disonantă a discursului postmodern, cel puțin în *Opus Dei*, prozatorul renunță la instanța naratorului tradițional, fiecare capitol fiind relatat pe rând de câte unul dintre personaje.

Organizația *Opus Dei* pare a fi fost făcută anume pentru a pune în valoare demonstrațiile de logică *fuzzy* ale autorului. Material mai bun pentru a pune în evidență relația ambiguă dintre realitate și închipuire nici că se putea găsi. Înființată în anul 1928 de Josemaria Escriva de Balaguer, *Opus Dei* este o organizație religioasă care funcționează în interiorul Bisericii Catolice. Adepții teoriei conspirației o consideră un soi de masonerie catolică în laboratoarele căreia s-ar fi copt multe dintre deciziile aparent inexplicabile ale politicii occidentale. Chiar dacă organizația este recunoscută oficial, iar scopul sau declarat este slujirea lui Dumnezeu și răspândirea credinței, mulți îi atribuie activități dintre cele mai tenebroase. În romanul lui Constantin Virgil Negoită o anume Merry Bloom Cutter scrie o carte despre această

organizație. Romanul scriitorului român este alcătuit din reacțiile unora și altora (inclusiv cronici literare) la această presupusă carte. Reacțiile pro și contra, atitudinile de toate felurile (de la cele umorale la cele entuziaste), argumentele aduse într-o direcție sau alta, extrasele generoase din presă sau din emisiuni informative cât se poate de reale, amestecul de personaje reale și fictive nu duc până la urma la nici o concluzie. Se poate spune că misterul organizației *Opus Dei* rămâne intact după câteva zeci de pagini de dezbateri dezlănțuite și că nici cei care susțin teoria conspirației, nici apărătorii organizației nu prea ar avea motive să-și părăsească pozițiile. Imposibil de povestit, romanul oferă, din dorința personajelor de a-și argumenta cât mai solid convingerile, o foarte utilă plimbare prin teme de mare stringență ale lumii în care ne învârtim: sionism și formarea statului Israel, atentatele de la 11 septembrie 2001 și mizele războiului împotriva terorismului, discursul politic al lui George W. Bush, caracteristicile democrației de tip românesc, raportul dintre iudaism și principalele coordonate ale politicii americane. Fiecare luare de poziție a celor care laudă sau critică în roman cartea lui Merry Bloom Cutter conține elemente de mare interes, dar și platitudini sau chiar aberații. Unul dintre comentarii (Goz) scrie senin, dar în deplin acord cu relativizarea valorilor specifică vremii noastre: „Cercetările făcute de Russel Jacoby, în departamentul de istorie al Universității din California, mă fac să cred că Merry Cutter este mai importantă decât Hannah Arendt, a cărei faimă stă pe un fundament eronat, cu toate că o stradă îi poartă numele, conferințe nenumărate o comemorează și multe cărți îi iau apărarea”. Și comparația nu se oprește aici. Chiar dacă s-a aflat la periferia cercurilor intelectualilor de la New York și nu are prestigiul celor care la mijlocul secolului XX erau vedetele marilor dezbateri de idei, Merry Cutter nu le-a fost niciodată inferioară. Dimpotrivă. Scrie Goz, pentru care marile adevăruri s-au aflat și se află în zona penumbrelor: „În timp ce Arendt a scris *Condiția Umara* cu subtitlul *Un Studiu al Dilemelor Omului*, Merry a scris *Opus Dei* cu subtitlul *O interpretare Biblică a Politicii*. În timp ce Arendt, Berlin și Sartre au trântănit, Merry a luat poziție”.

*Opus Dei* de Constantin Virgil Negoită este departe de a fi un roman genial. Acțiunea este difuză, personajele nu au contururi ferme, stilul nu taie respirația, construcția pare aleatorie. Cartea este mai degrabă o demonstrație științifică, făcută cu instrumentele ficțiunii. Fără a fi un roman de geniu, *Opus Dei* este un excelent eseu fictiv despre logica postmodernismului. O carte a timpului nostru, la fel de utilă publicului român și american. Publicarea ei în ediție bilingvă (română și engleză) este, de aceea, mai mult decât salutară. ■

**MEMORIALUL  
VICTIMELOR  
COMUNISMULUI  
ȘI AL REZISTENȚEI  
(SIGHET - ROMÂNIA)**

EXPOZIȚIE DOCUMENT  
CU OCAZIA ÎMPLEINIRII A  
15 ANI DE ACTIVITATE

Primăria Sectorului 2 și Fundația „Academia Civică” vă invită să luați parte la vernisajul expoziției – document:

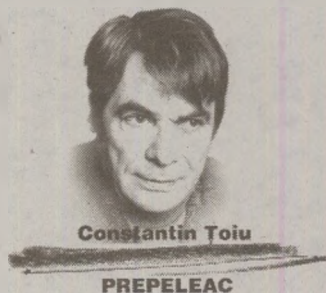
**MEMORIALUL  
victimelor comunismului și al rezistenței,**  
cu ocazia împlinirii a 15 ani de activitate,  
vernisaaj ce va avea loc în ziua de 11 septembrie, orele 19,  
la galeria Dialog (str. Christigilor nr. 11-13, Parcul Bucur Obor)

Prezintă Ana Blandiana, președinte al A.C.

Neculai Onțanu Primar  
Ruxandra Garofeanu Viceprimar

Dialog





## Moartea lui Vasi

↑ NMORMÂNTAREA lui Vasi. Cei patru țărani, improvizați în ciocli, când își pun în biserică pălăriile pe cap – două gri, una maro și ultimul o bască, înainte de a sălta coșciugul și de a-l scoate afară din biserică.

Felul cum își pun ei pălăriile – se vede că erau împrumutate.

Le pun ca pe niște căciuli – cum ar îndesa o căciulă. În biserică la rând se află alt mort cu beretă pe cap. O femeie trecând a exclamat în treacăt „uite un mort cu bască!“

*Moartea lui Vasi.* Femeile, nevestele de mult măritate care nu își mai cred bărbații nici când mor...

„Mor!“ spune el ținându-se după ea, stai lângă mine că mor, dă-mi mâna să ți-o țin.

Ea se oprea din treburile ei, din dereticat, vădit enervată, când nu mai suporta, se lăsa extenuată pe un scaun alături de el, crispată, să țină mâna „muribundului“, – abia aștepta să se termine frica aia a lui că moare, de moarte, ce credea că este o prefăcătorie și să iasă, să plece din odaie.

Și el face, ce n-ai fi crezut că va face: **MOARE!**

După aceea, ea, nevenindu-i să creadă - „cum, a murit cu adevărat?“...

\*

Ideea unui profesor de naturale: totul e să știi de la început că vei rata viața, că ai să mori...

Cum vei muri, - de moarte bună, prin glonț, otravă, ștreang, într-un azil de bătrâni?...

Dar singura teamă nobilă este că oricum, vei rata...

Obsesia unui pendanț.

\*

Regăsirea exercițiului libertății ca o haină nouă mult prea largă în care te simți slab și pipernicit... Te silești să atingi limita adevărată a libertății, dar un gol rămâne între ce faci și comportamentul liber, atât de mult a intrat frica în tine, - lupta cu reflexele vechi.

\*

Trecând o dată granița cu trenul în U.R.S.S., pe la început, dimineața, în vagon apar în inspecție doi soldați sovietici în uniformele lor pământii, culoarea lutului, cu epoleți roșii și stele mici de metal galbene... până și locomotiva care se atasează la trenul nostru este vopsită în culori tipătoare... roșu, botul ei, același roșu, ca al uniformelor, și galbenul biețelor, - un gust barbar, primitiv. Când *intrăm*, peisajul. Senzația de *imperiu*. Forța pământului slav. Pământ cu zăpadă și foarte multe „pene de apă“ între pământuri ca și cum ar bălți înghețate, - care gheața are aici altă culoare.

Recunoașterea puterii numită *Rusia* și senzația de teamă apoi, nu se poate îndrăzni nimic! Soldatul sovietic păzind granița:

- Armi esti?... - Niet, niet, zic, doar așa un tanc mititel, *malinchi*, încerc să glumesc, românește...

Interviul luat lui Ernst Jünger în *La quinzaine littéraire*:

„Aici, îndărătul ordinii superioare, există ceva total nediferențiat... o substanță foarte densă... Șarpele pământului... Pământul care a produs atâtea rase de animale și de straturi geologice, se pregătește acum să producă un *renouveau*, o primăvară a spețelor, alte viețuitoare și alte straturi și animale, omul fiind executorul acestui plan de creație nou...“

Teama este din cauza unui lucru primitiv,... a necivilizării... (tot Jünger).

Apropo de prizonierii ruși văzuți în 1917: cum scrie el în *La quinzaine*...

„Il est étrange de voir que ce sont ceux-la justement qui font de grandes choses, qui sont incapables d'un parler.“

Este ciudat să vezi că tocmai cei ce fac lucruri mari sunt incapabili să vorbească despre ele. ■



## Coajă

↑ N ARGOUL interlop, mai exact în limbajul tehnic al hoților de buzunare, unul dintre obiectele centrale, desemnate prin numeroase sinonime, e *portofelul*: *coajă*, *tufă* (*tufu* sau *tiflă*), *panacot*, *mufă*, *mort*, *mușamat*, *pernă* etc. Din această serie, termenul

*coajă* are o mare stabilitate: a fost atestat la 1906 (într-un articol al lui V. Scîntee, „Din viața de pușcărie“, în *Dimineața*, 21.11.1906), apoi în anii '30 (în micul glosar al lui V. Cota, *Argot-ul apașilor. Dicționarul limbii și smecherilor*, 1936) – și pare să circule și azi, fiind înregistrat în glosarul lui T. Tandin, *Limbajul infractorilor* (1993), în dicționarele de argou ale Ninei Croitoru Bobârniche (1996, 2003), și G. Volceanov (1998, 2006). Într-unul din recente dicționare on-line de argou, sensul e cuprins și ilustrat printr-un exemplu: „i-a tras *coaja* din buzunar“ (123urban). *Coajă* este menționat și în unele articole jurnalistice recente, în reportaje despre lumea interlopă: „«Tatăl» hoților de buzunare din București (...) a fost prins cu un portofel («coaja») în mână, sustras din buzunarul unui cetățean“ (*Adevărul*, 28.11.2003); „îi ia *coaja*, adică portofelul, de la *căldurică*“ (*Dilema veche*, nr. 130, 2006). În fine, exemplele recente provin și de pe bloguri: „Dar pe drum, ce să vezi: un gagiu îi filează *coaja* și fără prea multe vorbe, i-o șutește“ (tatua2310.blogspot.com, 11.01.2007).

Nu e surprinzător faptul că același cuvînt apare și cu sensul „buzunar“ (la Volceanov, 1998); între *buzunar* și *portofel* e o continuitate metonimică și o echivalență funcțională (ambele fiind conținătoare de bani și vizate de furt). Metonimia continuității spațiale și funcționale apare și atunci cînd termenul folosit pentru portofel denumește un alt conținător de valori: geanta sau poșeta.

Ca și alți termeni argotici, *coajă* este în mod evident creat prin schimbare semantică, dintr-un cuvînt al limbii comune; motivația particulară a schimbării nu este însă tocmai transparentă. O explicație ar putea fi evoluția de tip metaforic: portofelul (sau buzunarul, geanta etc.) acoperă conținutul valoros așa cum o *coajă* acoperă fructul. Sînt însă posibile și alte trasee: în primul rînd, combinarea unei metafore cu metonimia: în limbajul popular, *coajă* e o metaforă pentru pielea umană, într-un transfer analogic de la arbore la om; expresia *a o lua pe coajă* „a fi bătut“ e cea mai cunoscută utilizare a metaforei („la anchetă, am cam luat-o pe *coajă*“, în Paul Goma, *Ostinato*). Odată stabilizat, acest sens

metaforic poate transla spre desemnarea pieii animale și, prin metonimie, chiar spre obiectele din piele. Or, portofelul e, în mod tipic, confecționat din piele. Poate că specializarea semantică argotică e chiar mai veche, primul transfer de la material la obiectul confecționat din acel material petrecîndu-se în vremea în care banii erau ținuți în pungi de piele. Toate acestea sînt, desigur, simple ipoteze.

Dicționarele mai noi de argou înregistrează și extinderea specializării semantice argotice de la substantivul *coajă* la familia sa lexicală: *a coji* și *cojeala* căpătînd și sensurile de „a fura“, respectiv „furt“. Ca aceste sensuri sînt reale o confirmă din nou internetul, de pildă printr-un text care vorbește de: „ameteirea practicantilor cu niște tehnici pe care nu le-au verificat niciodată și mai ales *cojirea* lor de lovele“ (forum.fight.ro).

Cuvîntul de bază *coajă* are de altfel o mare vitalitate argotică: e folosit și ca metaforă (de data aceasta, transparentă) pentru îmbrăcăminte (la G. Astaloș), ca și pentru a desemna depreciativ un obiect fragil, de proastă calitate. Exemplele recente din internet sînt surprinzător de numeroase și arată o preferință constantă pentru caracterizarea peiorativă a mașinilor: „Loganul e o *coajă de mașină*“ (123urban); „venim aici cu bani și cu o «*coajă*» de *mașină*“ (protv.ro, mesaj din 21.03.2008). În acest caz, ar putea fi vorba de o metaforă a *cojii de ou*, prototip al fragilității.

Trebuie totuși să amintim, pentru a decide în cunoștință de cauză asupra unei ipoteze etimologice sau a alteia, că există specializări ale lui *coajă* în limbajul tehnic (*forma-coajă*, în turnătorie; „matriță“) care au putut influența evoluțiile semantice actuale. Aparent, e puțin probabil ca un asemenea termen tehnic, de circulație restrînsă, să stea la originea specializării argotice. De fapt, sînt destul de multe cazurile în care limbajul tehnic al hoților pare să fi preluat elemente de la alte limbaje tehnice, mai ales prin meseriile practicate mai mult sau mai puțin accidental de persoane din mediile paupere. În favoarea ipotezei „matriță“ (ca prototip al formei care poate conține ceva) ar pleda analogia cu *panacot*, altă desemnare argotică a portofelului, pornită probabil de la un sens din limbajul brutarilor: „formă, tipar pentru aluat“.

În fine, prin transferul analogic al metaforei de la un cuvînt la sinonimul său, e firesc ca sensul „portofel“ să apară și la termenul *scoarță*, atestat (ca și *coajă*) la V. Scîntee, în 1906. ■



**F**XCELENȚA lui C. Stere în domeniul polemicii a fost constatată (inclusiv de adversari) încă de la primele sale manifestări publicistice, în speță de la articolele din „Evenimentul“ (îndreptate împotriva falsului internaționalism al câtorva dintre socialiști) și din „Evenimentul literar“ (în lupta cu revista „Vieța“, a lui A. Vlahuța și dr. Alceu Urechia). Dar numai târziu, la începutul deceniului al patrulea al veacului trecut, s-a observat că polemistul mînuia cu măiestrie mai multe arme, între care și aceea, pe cît de ascuțită, pe atît de pretențioasă și, ca atare, destul de rară, a pamfletului.

Nu era totuși o achiziție recentă. În fapt, C. Stere recurge la ea încă în „foiletonul social“ *Din notițele unui observator ipocondric*, găzduit de ziarul „Adevărul“ în toamna anului 1894, dar primele veritabile și teribile pamflete, anume o serie de șase „caracteristici literare“, le dă la iveală abia în primăvara anului 1900.

Aprecierea de mai sus nu e exagerată. Drept dovadă, pe deplin concludentă, cred, stau textele pe care le reproduc alături, mai exact, cel ce deschide seria și penultimul. Reproducerea lor *in extenso* e necesară nu numai pentru a le proba valoarea, ci și din alt motiv. Toate cele șase pamflete au fost publicate fără vreo semnătură. În aceste condiții, se cere, evident, mai întîi a înlătura posibilele dubii cu privire la identitatea autorului.

„*Struglerforlifer*“. (O caracteristică), cum se intitulează cel dintîi text, vede lumina zilei la 2 martie 1900, în al doilea număr al ziarului ieșean „*Liberalul*“. Urmează, la 8 martie – „*Homunculus*“, la 20 martie – „*Bădăranul boierit*“, la 13 aprilie – „*Geanabetul*“, la 21 mai – *Tartarin din Delea Veche* și, în fine, la 1 iunie – *Giboyer de la Bolta Rece*.

„*Liberalul*“, se cuvîne spus, nu era un ziar nou. El înlocuia vechiul organ de presă al clubului liberal din capitala Moldovei, „*Propaganda*“, care nu mai apăruse de la sfîrșitul lui iunie 1899, după ce partidul fusese scos de la guvernare și, firește, fusese înfrînt în alegerile organizate apoi de conservatori. Revenirea cotidianului nu este întâmplătoare. Ea se încadrează în energica acțiune de răsturnare a guvernului condus de G. Gr. Cantacuzino, pe care o declanșează atunci Partidul Național Liberal, care tocmai se întărise cu un contingent de dinamici „tineri generoși“ (foști socialiști) și care profită, de asemenea, de o ocazie extraordinară, anume „afacerea Hallier“ (a portului Constanța), un seism de mare amplitudine, ce zguduie opinia publică.

„*Struglerforlifer*“, de fapt, întreaga serie pe care o inaugurează, se distinge de departe printre celelalte articole ce umplu coloanele „*Liberalului*“. Spre deosebire de acestea, nu mai sînt vizate punctele vulnerabile ale adversarilor, în speță erorile și matrapazlîcurile comise de administrația locală (ieșeană), lucru comun tuturor polemicilor desfășurate între gazetele opoziției și cele „guvernamentale“. Jinta e, de astă dată, dintre cele de maximă anvergură. Mai important, însă, în ordinea care interesează aici, este faptul că se vădesc limpede o structurare cu totul aparte, atît la nivelul seriei, cît și al fiecăreia dintre componente, precum și existența unor mijloace speciale, adică o scriitură deosebită, al cărei „operator“ era relativ ușor de identificat. și el, atunci, a fost identificat rapid în persoana lui C. Stere. Același lucru, astăzi, îl va face oricine e cît de cît familiarizat cu începuturile gazetărești ale viitorului cititor al „*Vieții românești*“.

Parcurgînd chiar în grabă secțiunea corespunzătoare din volumul *Scrieri*<sup>2</sup>, editat de Z. Ornea, se remarcă o suită întregă de preferințe ale publicistului C. Stere: pentru introduceri în care se conturează problematica generală, cadru amplu

Victor Durnea

# Redutabilul pamfletar C. Stere

al temei asupra căreia se oprește, pentru motouri și citate alese din celebre în epocă lucrări de filozofie și sociologie, utilizate în original, lucrări al căror număr nu este, în ultimă instanță, foarte mare, pentru cîțiva termeni englezești, pentru o seamă de expresii calchiate (după cele din franceză și rusă), pentru accentuarea unor cuvinte și sintagme prin utilizarea cursivelor etc.

Toate aceste preferințe sînt vizibile în „*Struglerforlifer*“. Dar un examen atent relevă ceva mai mult: în fapt, aici se reia un fragment dintr-un „foileton social“ dat la iveală de fostul deportat siberian cu șase ani mai înainte. E vorba de cel intitulat *Din carnetul unui visător*, inserat, sub semnătura Visător, în ziarul „*Lumea nouă*“<sup>3</sup>.

Foiletonul cu pricina se ocupa de fenomenul cel mai important, în viziunea lui C. Stere, la sfîrșitul veacului al XIX-lea, de „venirea maselor“ (*l'avènement des masses, l'avènement de la démocratie*), și, în legătură cu el, argumenta ideea că „religia viitorului“ este chiar socialismul. Ca prim pas, „*Visătorul*“ reliefa existența a „două curente ce caracterizează burghezimea modernă: pe de o parte, *cinismul*, nerușinarea, și pe de alta, *misticismul*“. Și referitor la cel dintîi scria:

„*Cinicul de astăzi este un tip cu totul deosebit. Cea mai bună încarnare a lui e cunoscutul erou al lui Alphonse Daudet Paul Astier, fiorosul «struglerforlifer» fără frică și mustrare. În acest tip, omul dezbrăcat de toate piedicile morale sau religioase, în goliciunea lui de «bestie omenească», nu poate găsi nici un frîu pentru natura sa brutală și o înalță în principiu... și manifestarea socială a struglerforliferilor e panamismul. Un panamist, în înțelesul larg al cuvîntului, vede foarte bine că se apropie ziua răzbunării, știe că zilele societății burgheze sînt numărate... dar «după noi potopul» și să aibă azi bani de-aruncat pentru plăceri, încolo!... [...] oricît ar izvorî această emancipare de superstiții și iluzii și de rușine dintr-o dorință neînfrînată de viață, din punct de vedere social, ea înseamnă moartea pentru o societate; această lipsă de religiozitate e un simptom sigur de o pierire neînlăturată. Mai mult ceva: ea arată că și indivizii astfel «emancipați» sînt conștienți că sună ceasul lor și fără să se mai lupte serios, se grăbesc să apuce cît pot mai mult din plăcerile vieții...“*

Și ca să nu se creadă că diagnosticul privea numai societatea cu adevărat capitalistă, adică aceea occidentală, „*Visătorul*“ adăuga: „Astfel se explică întrucîtva priverile dezgustătoare ce ne înfășoșază «partidele de ordine», așa-zisele «partide istorice» la noi... vînătoarea fără rușine și fără milă după bani și petreceri, «la curée», cum zic francezii.“ [subl. m.]

Ideea din „carnetul“ „*Visătorului*“ este, precum

se vede, reluată în pamfletul din „*Liberalul*“, aprofundată și precizată cu ajutorul unor exemplificări suplimentare, fiind convocate acum alte două personaje literare, Jacques Colin și Rastignac. Un impact mai mare asupra cititorilor ar fi avut negreșit eroii oferiți de literatura română (un Dinu Paturică, un Tănase Scatiu), dar cei francezi, în afară că îi sînt autorului mai la îndemîna, facilitează, prin marginalul lor statut social, structurarea unei antiteze frapante cu speciemenle din realitatea românească, aflate, se reliefează cu sarcasm vitriolant, pe cea mai înaltă treaptă.

Menținîndu-se în sfera pamfletului (pavază bună contra oricărui acuzații de calomnie), C. Stere conturează în continuare un *tip*, amalgamînd atribute ale câtorva indivizi reali. Sînt însă furnizate suficiente semnalmente, pentru ca majoritatea cititorilor să nu se poată înșela. Tînărul „*struglerforlifer*“, „de o inteligență clară, de un puternic talent oratoric, de o voință și energie fără smintire“, fost „ministru de instrucțiune publică și culte“, de o „îndrăzneală“ fără margini (de pildă, „face șantaj în contra suveranului său“), conducător, atunci, „în fapt“, al unui partid (cel conservator, evident), nu putea fi decît Take Ionescu. Combaterea acestuia, anihilarea, nimicirea lui, în plan politic, și, mai departe, a partidului căruia îi aparținea constituie deci scopul pamfletului<sup>4</sup>.

În ciuda preciselor semnalmente menționate, s-ar părea că în „*struglerforlifer*“ a mai fost văzută o altă personalitate a vremii<sup>5</sup>.

Așa cum am spus la început, mai mulți contemporani, îndeosebi cei interesați, din tabăra adversă, și-au dat seama cine e pamfletarul liberal probabil din primul moment, însă doar mai târziu au arătat în presă acest lucru. În fapt, partea conservatoare a adoptat inițial tactica ignorării totale a pamfletului. Nu însă și a autorului. Pe acesta, ziarul „*Evenimentul*“ îl atacă extrem de violent, pe marginea unor pasaje din cuvîntarea pe care o ține la o întrunire de protestare. În articolul *Rușinea de ieri*<sup>6</sup>, se spunea: „... d-l Sterea, neofitul colectivist, a ținut să dea o primă de întrecere antevorbitorului său, atacînd familiile d-lor Take Ionescu și Nicu Filipescu. Ne este rușine nouă să reproducem aceea ce energumenii liberali naționali au spus ieri, cu tendința de a lîvi în viața privată a unor bărbați politici pe care o țară întreagă îi stimează.“ Și editorialul se încheia cu fraza: „Acest sistem este mai cu samă în floare la o pătură socială din Rusia numită mojiacă. Probabil că d. Sterea, care vine de prin acele părți, trebuie să știe ceva despre această pătură.“

Curios este însă că „*Liberalul*“, prezentînd pe larg întrunirea<sup>7</sup>, rezumase și alocuțiunile rostite, iar în aceea a lui C. Stere (altfel foarte interesantă, de un patetism întrucîtva strident, frizînd pe alocuri





acest gen, atunci întoarce foaia. Devine personal, încearcă să muște, pentru ca acel care va vedea balele pe pulpana omului de bva să întrebe și de numele celui ce l-a îmbălat. Se face gazetar și împroască. Cearcă să puie pe fruntea unuia pecetea degenerării; altuia, el, democratul, îi impută originea obscură; celui alt... dar ce să mai continui! Acestea sunt frazele stereotipe ale tuturor pamfletarilor. Ca să le dea însă o notă mai curățică, pune moto fraze... din Alfred Fouillée...”

Indubitabil, prin urmare, lumea presei de la 1900 îl cunoștea pe autorul pamfletului „*Struggerforlifer*” și al celorlalte cinci care îi urmează. Pamflete care, dincolo de tot ce este injust, excesiv, legat de polemica extremă, demonstrează capacitate de a transgresa actualitatea momentului, de a intra sub zodia perenului, demonstrează o forță și o artă ce nu se întilnește la mulți autori în epoca de la începutul secolului al XX-lea și chiar mai târziu.

## „Struggerforlifer” (O caracteristică literară)

*On a écrit jadis des pages émouvantes pour montrer comment les dogmes religieux finissent. On pourrait en écrire aujourd'hui de plus émouvantes encore sur une question bien plus vitale: Comment les dogmes morales finissent.*

Alfred Fouillée

Prin aceste cuvinte filosoful francez atinge o groaznică problemă socială și morală. Societățile omenești nu s-au putut dezvolta și dăinui decât sub egida credințelor religioase, care puneau un friu pornirilor individuale, le mărgineau față de drepturile altora și cu interesele generale.

Dacă se găseau, și se găsesc totdeauna, unele personalități emancipate de presiunea dogmelor religioase, oameni pe care spiritul de analiză și critică îi duce la „îndoiala filosofică” sau, să întrebuițăm neologismul obicinuit, la „agnosticism”, dinșii nu mai puțin rămân supuși principiilor morale superioare, care deși pentru ei decurg din diferite sisteme filosofice, au în realitate un izvor comun cu al prescripțiilor religioase, servind de bază și de postulat al vieții sociale.

Așa de pildă, M. Guyau încearcă să pună bazele unei *Morale fără obligațiune și sancțiune*. Pentru dînsul, egoismul exagerat, crimele, încălcarea drepturilor altora, nesocotirea intereselor sociale generale sînt rezultatul unei scăderi a puterii vitale, unei slăbiciuni și defectuoziții organice, pe cînd acțiunea morală este un produs firesc al unei organizații puternice, al unei „expansiuni de viață”, cum se exprimă el.

Din nenorocire, experiența ne arată că pot exista individualități foarte puternice, oameni de o inteligență, energie, într-un cuvînt, de o forță vitală extraordinară și cu toate acestea lipsiți de orice simț moral.

Literatura, adesea în creațiuni nepieritoare, ne ilustrează acest trist adevăr. Jacques Colin și de Rastignac al șaiț lui Balzac (*Père Goriot*) și Paul Astier al lui Daudet (*L'Immortel*) sînt variațiuni ale aceluiași tip, pentru care Daudet a inventat neologismul de „struggerforlifer”. Ceea ce caracterizează pe un „struggerforlifer” este lipsa totală de scrupule și simț moral, unită cu o inteligență superioară și o voință de fier, puse în serviciul poftelor neînfrîinate, în serviciul ambițiunii, setei de putere sau al sensualității. și un cinism, un cinism turbat! Te îngrozești la gîndul că asemenea tipuri se pot înmulți și căpăta un rol însemnat în viața socială. Însă din personajele literare menționate unul e criminal scăpat din ocnă, apoi prins și reinternat, altul un ciocioaș scăpătat, care își

începe cariera sub protecțiunea ucigașilor și a pungașilor și isprăvește ca un elegant „pește” de lumea mare, al treilea după ce se însoară cu o babă bătrînă [sic] și bogată, amoretată de el, cade sub lovitura unui glonte răzbunător al moralei.

Fantazia lui Balzac și Daudet n-a îndrăznit să meargă mai departe. Dar viața întrece orice imaginație a romancierilor. Un „struggerforlifer” ajuns în vîrfurile piramidei sociale, un „struggerforlifer” care conduce de fapt un partid și ca atare dispune de soarta unui popor, un „struggerforlifer” șcareș, ca ministru de instrucție publică și culte, organizează creșterea generațiilor tinere și prezidă la administrația intereselor religioase, – dar aceasta e o situație shakespeariană! Un Balzac sau un Daudet ar fi prea slabi înaintea unei astfel de problemă literară [sic] ...

România poate fi dar mîndră...

Judecați! Un tînăr, ieșit cine știe din ce adîncimi ale drojdiilor societății, de o inteligență clară, de un puternic talent oratoric, de o voință și energie fără smintire, dar fără alt bagaj moral decît setea de a ajunge. Un prieten astfel îl caracterizează: „Nu se poate ști cu cine va ajunge, dar cu siguranță va ajunge”. El singur zice de sine „înainte de a intra în lupta vieții, m-am pipăit, m-am convins că pot îndrăzni, m-am hotărît să înving ș-am învins”... Cum și pe cine? De la radicalismul lui C.A. Rosetti, fără tranziții, cu o ușurătate elegantă a trecut sub steagul privilegiaților „de nume” și a reușit să-și subjuge pe urmașii vechilor boieri sumeți ai țării românești.

Și n-a înșelat pe nimene. Lumea îl crede capabil de orice „îndrăzneală”. I se pun în socoteală lucruri chiar neadevărate variate și sînt imediat crezute. Va spune cineva: că și-a renegat părinții, ponegrind memoria mamei sale, că a luat cîteva mii pentru a scăpa de pedeapsă pe un ocnaș, că și-a terfelit căsnicia și și-a vîndut copiii, sau că a falsificat moneda statutului, – totul va fi crezut, atît de înrădăcinată e convingerea că nici o invențiune nu poate întrece marginile „îndrăznelei” sale...

și nu le poate întrece! E în adevăr uimitor să vezi cum un șef real al partidului ce reprezintă tradițiile feudale și ideile de loialitate vasalică, cu o lipsă de jenă a unui *gamin* de stradă parvenit, reduce viața politică la un sport, la arta de a corupe pentru „a ajunge și a se menține”, face șantaj în contra suveranului său, agitînd chestia mitropolitană fără să se teamă de intervențiunea dușmanului neadormit al poporului român sau învinuind de trădare națională pe un bătrîn patriot, care vădit se bucură de încrederea coroanei; depravează, ca ministru de Culte, corpul profesoral, făcînd un apel cînic la „recunoștința tubului digestiv”; în parlament citește acte... „rectificate” și, vîzîndu-și clientela șovăitoare de a vota o convențiune rușinoasă, îi strigă „curaj, băieți, votați fără a discuta: cine face împrumuturi nu poartă fi mîndru”; rezolvă problemele cele mai grele prin trucuri ordinare și reduce chestiile cele mai grave la meschinăria unei trageri de sfori; ca un microb care nu poate trăi decît în puroi, se delectează în această atmosferă otrăvită a unui politicianism desfrînat...

O, Juvenal!...

Nici o societate nu va putea îndura mult timp fără pedeapsă o așa apoteoză a unui *struggerforlifer* îndrăzneț. Și corectivul va fi în faptul că însuși partidul care a avut temeritatea de a se pune sub cîrma unui asemenea temperament se va ruina de puterea lui dizolvantă...

Însă între paginile negre ale istoriei neamului va rămînea neștearsă această epocă, să sperăm, scurtă.

(continuare în pag. 18)

demagogia) nu se sesizează nici un pasaj referitor, direct sau aluziv, la cele două personalități. (Se poate lua în calcul, firește, că, în forma pentru presă, se eliminase tot ce putea fi excesiv!)<sup>8</sup>

Atacul „Evenimentului” primește o replică, intitulată *Merci*, nesemnată, pe care o reproduc în întregime:

„Gazeta lui Max Prasin și Spiru Kaufman<sup>9</sup>, de aseară, aduce învinuire d-lui C. Stere, că ar fi atacat personal pe d-nii Filipescu și Ionescu la întrunirea de duminică a partidului liberal. Dar d. Stere n-a pronunțat măcar numele acestor domni! Deci, dacă cu toate acestea oamenii lor de casă i-au recunoscut în portretele făcute de d. Stere, aceasta face multă cinste talentului pictural al oratorului liberal. Legenda zice că, odată, Apelles a zugrăvit așa de bine niște struguri, încît paserile se înșelau și se așezau pe tablou. Cu cît mai mare trebuie să fie talentul d-lui Stere, dacă d-sa a putut să facă portrete așa de vii, încît niște bipezi cari pretind că aparțin speței «*homo sapiens*» au putut să fie așa de impresionați, încît s-au înșelat crezînd că au auzit numele originalelor! Laudele adversarului sînt cel mai mare omagiu care poate fi adus unui talent. *Merci!* și felicitările noastre d-lui Stere.”

În chip vădit, nota este scrisă, în numele redacției, de însuși C. Stere. Și el pare să admită că, la întrunirea de protestare, s-ar fi rostit, fie și fără a pomeni nume, despre cei doi oameni politici conservatori. Analogia cu pictorul grec, recunoașterea faptului că a făcut „portrete” mă fac totuși să cred că el vorbește în subtext despre „*Struggerforlifer*”, știind că și adversarii se refereau, în ultimă instanță, la acel text.

Oricum, cît privește „Evenimentul”, acesta și-a înmulțit, odată cu apariția următoarelor cinci pamflete din serie, atacurile dure, vehemente, împotriva lui C. Stere identificat limpede ca autor al lor. Un asemenea atac, de pildă, îl constituie notița *Moftangiul*<sup>10</sup>, în care se spune: „... Moftangiul politic debutează, de obicei, ca socialist. Dar anii de «martiraj» nu-i plac de aceea se grăbește a-i scurta cît mai mult. Năivii rămîie «martirii ideilor»; el e om practic. A fost pînă la anarhism; aceasta nu-l împiedecă să-și susție candidatura, să poarte crucea creștinească sub jacheta pariziană. A fost cosmopolit înfocat, apărător cavaleresc al celor fără drepturi, dar aceasta nu-l împiedecă ca să devie înfocat antisemit, dacă în orașelul în care vorbește se află un curent în acest sens. De se întimplă să fie la ordinea zilei o chestie care se pare că are o oarecare legătură cu simțimîntul rudimentar al iubirii de țară, în sensul frazeologic, vreun tribunal arbitral, îl veți vedea pe fostul cosmopolit tunînd contra «străinilor ce vin să necinstească cu limba lor pămîntul frămîntat cu sîngele strămoșilor lor». De nu reușește nici





# Redutabilul pamfletar

## C. Stere

(urmare din pag. 17)

### Caracteristici literare

V

### Tartarin din Delea Vechie

*Les orateurs de profession ont au fond de leur mémoire plusieurs phrases toutes faites, utiles ou plutôt inutiles partout, moyens de métier... car le but de l'orateur n'est pas peindre, mais de toucher l'auditeur par ses peintures: il traite la vérité comme un moyen, non comme une fin.*

H. Taine

„La început era cuvîntul, și cuvîntul era la Dumnezeu, și Dumnezeu era cuvîntul... Toate printr-insul s-au făcut și fără dînsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut”...

Așa caracterizează evangelistul puterea cuvîntului, atribuindu-i forța creatoare, egalîndu-l cu dumnezeirea.

În adevăr, tot progresul omenirii, înălțimea amețitoare la care s-a urcat omul ca ființă intelectuală și morală, se datorește, putem zice, exclusiv vieții lui în societate, – și ce ar fi această viață, fără cuvîntul înaripat, care preface aglomeratul de individualități izolate într-o singură inteligență, voință și sentiment, cu cea mai strînsă legătură între toate mădulele ce compun societatea?...

Dar pentru a avea această putere creatoare cuvîntul e neapărat să fie precedat de *gîndire* și urmat de *faptă*. *Gîndirea* e adevărata putere diriguitoare și creatoare a omenirii și ea se realizează, se exteriorizează prin fapte.

Cuvîntul nu e decît trăsătura de unire, un intermediar între ele; prin cuvînt numai poate ajunge gîndirea la faptă, asociind toate ființele gînditoare într-o năzuință, într-o acțiune comună.

Cuvîntul neprecedat de gîndire și neurmat de faptă e numai un sunet deșert de orice valoare morală. Vorbe, vorbe, vorbe!...

Și unul din semnele caracteristice ale dezechilibrului acestui sfințit de veac este tocmai acea ruptură între gîndire, cuvînt și faptă, care a dat naștere în viața noastră publică tipului de retor sec, lipsit de orice idee și orice sinceritate, care, în zilele noastre, tipde să se afirme sub eticheta de „talente drenate”...

Tipul acesta e de mult cunoscut în Occident. Cine nu-și aduce aminte măiastra caracteristică a lui *Numa Roumestan de Daudet*?

„Eu cînd nu vorbesc, nu gîndesc”, zice el cu multă naivitate și-i adevărat. Cuvîntul nu era la el provocat de gîndire, ci dimpotrivă o precedea, o trezea în mod cu totul mașinal, prin sunetul ce precedea. El însuși se mira... Vorbînd, el descoperea în sine o sensibilitate ce nu o cunoștea în sufletul său, el se emoționa de vibrațiunile vocii proprii, de anumite intonațiuni, care parcă îi mișcau inima, îi umpleau ochii cu lacrimi”... (*Numa Roumestan*, p. 26)

Cît de puțin însemna pentru *Numa Roumestan* ideea, se poate vedea din următorul fapt:

Napoleon III, cunoscîndu-și omul și vînd să-l dreneze, îi propune lui, legitimistul intransigent, un fel de primărie sau așa ceva, încîntat, se pune să-i scrie o scrisoare de mulțumire.

„Vandeian al sudului, crescut în credința monarhică și în cultul respectuos al trecutului, eu nu cred că mă voi abate de la datoria de onoare și de conștiință”...

Și pe cînd dînsul admira acești de frumoași...  
Dar lui Numa îi pare rău să renunțe la această frază frumoasă.

O idee genială! Prin o singură trăsătură de condei, fraza a fost scăpată, prefăcîndu-se scrisoarea de mulțumire într-un refuz mîndru:

„Vandeian al sudului, crescut în credința monarhului și în cultul respectuos al trecutului, eu cred că *m-aș abate* de la datoria de onoare și de conștiință”...

E adevărat că *Numa* e un meridional, un fel de tarasconez.

Însă, dacă *Daudet* crede că numai „en France tout le monde est un peu de Tarascon”, se înșeală...

Cum numai în Franța?

Dar retorul nostru național, *talentul drenat* al nostru?

Da, un *Tartarin* se poate naște și în Delea Vechie! Da, da, în această modestă mahala a Bucureștilor, în familia unor onorabili zarzavagii din Capitală...

Fără doar și poate, în pieptul retorului drenat, sub cutele enormului *foulard* de mătăasă, palpită inima unui veritabil tarasconez!

Mai întîi, dînsul suferă de aceeași – ierte-ni-se cuvîntul – *ipocrizie sinceră*, care caracterizează pe neuitat *ucigător de lei*. Dînsul, după cum spune *Daudet*, „nu minte, ci se înșeală”. El nu spune adevărul și știe că nu-l spune, însă totuși crede că îl spune. Minciunile lui sînt un fel de miraj...”

Și primul miraj, a cărui victimă a căzut odrasla plîpîndă a onorabililor zarzavagii din Delea Vechie, a fost credința că el, *Bran Popescu*, e un mare artist...

Ca o consecință neapărată a acestei credințe, el, de cînd încă a căpătat dreptul să-și puie pe cărțile de vizită titlul onorific de „student în drept”, ș-a făcut un *cap de artist*: părul vilvoi în dezordine poetică, barba *à la Alfred de Musset*, gulerul cămășei *à la Byron*, „macferlanul” cu niște aripi sugestive și, mai presus de toate, *foulardul*, un *foulard* inimitabil, epic, pitoresc și expresiv, un *foulard* care, după dispoziția sufletului tarasconezului din Delea Vechie, are aerul cînd melancolic, cînd entuziast, cînd satiric sau tragic.

Dar la început această carieră artistică a fost grav împiedicată de o împrejurare nenorocită: numele prozaic, care cu atîta glorie împodobește firma prăvăliei cu zarzavaturi din Delea Vechie...

Și iată că, în urma unor adînci și laborioase studii ale geografiei lui *Gorjan*, istoria artei și literaturii române s-a îmbogățit cu mult vorbitorul nume: *Bran P. de la Dorna*, care curînd fu simplificat în *Bran Deladorna*, unde nici *flairul* cel mai fin nu mai putea descoperi mirosul zarzavatei [sic] din Delea Vechie...

Aci s-a atins culmea ipocriziei sincere a cărei victimă e omul nostru: totul a ajuns în el prefăcut și calculat, cu toată inconștiența-i nemărginită: numele, figura, poza, portul și stilul bombastic și fals, pastșat cu atîta cruzime de Caragiale în „Moftul român”.

Însă pe terenul literilor române, nu poți ajunge nici măcar membru în consiliul de administrație a [!] vreunei societăți de tramway. Aci a venit în ajutor, în noua fază a vieții sale, un al doilea miraj: *Deladorna* e orator politic.

Necontestabil că dînsul a dovedit un real talent de vorbă, cu atît mai mult că – după *H. Taine* – de la un „orator de profesiune” nu se cere decît fraza, încolo poate „trata adevărul ca mijloc, nu ca scop”...

Tot așa de necontestabil însă, dînsul a dovedit și lipsă de orice cultură serioasă. Așa de pildă, el nu ș-a dat seamă că nu se poate *drena* decît puroiul din buboale infecțioase sau apa stagnantă din mlaștini și că deci expresiunea de „talent drenat” e foarte puțin măgulitoare...

Din această cauză, retorul nostru a fost silit să-și mărginească cîmpul de exerciții oratorice și s-a specializat în chestii de „trădare națională”... Nu poate vorbi decît dacă se la îndărmă vreun „trădător ignobil”

Da se stîng felinarele pe bulevardul Bucureștilui „în noaptea fatală de 14 septembrie” – trădare; se votează legea căilor ferate particulare „pe cîmpiile noastre vor fluiera mașinile străine în locul doinei jalnice a ciobanului român” – trădare; se agită ofițerii de cavalerie, urmează sublimul „Sire, sire, redă țării cavaleria!” – trădare; nu se poate servi renta școalelor de la Brașov, – iarăși și iarăși – trădare!

Lipsind trădătorii binefăcători, sărmanul *Deladorna* n-ar mai avea subiecte de discursuri, căci nu crede în nimic, n-are nici o idee, nici o convingere mai adîncă...

Cu asemenea mijloace, în timpuri normale, nu se poate ajunge departe, nici în țara cea mai săracă în talente.

Dar sub oblăduirea *struglerforlifer*-ului, cu toți homunculi, bădăranii boieriți și geanabeții convertiți<sup>12</sup>, nu e desprețuit nici talentul sec, talentul de fraze pompoase...

Și iată! pe *Deladorna*, cufundîndu-se „în apele

clare ale conservatorismului”...

Ultimul miraj: *Deladorna* om de stat; cucoanele din saloanele boerești îi zîmbesc grațios, lui, băiat de zarzavagiu din Delea Vechie...

Onorabila firmă de zarzavaturi se poate mîndri însă că ultimile isprăvi ale aceluia care, sub scutul ei, a văzut lumina zilei nu sînt săvîrșite sub numele ei nepătat... ■

### Note

<sup>1</sup> A fost reprodus și de ziarul „Voința națională”, anul XVII, nr. 4584, din 24 mai 1900, p. 1-2.

<sup>2</sup> București, Editura Minerva, 1979.

<sup>3</sup> Anul I, nr. 19, din 21 noiembrie 1894, și nr. 32, din 5 decembrie 1894. Privitor la paternitatea lui C. Stere asupra acestui „foleton social”, a se vedea articolul meu *Alte manifestări publicistico-literare – certe și posibile – ale lui C. Stere*, în „Cultura”, anul III, nr. 3, din 24 ianuarie 2008, p. 9-10.

<sup>4</sup> Trei ani mai tîrziu, la 16 ianuarie 1903, deputatul C. Stere susține, în Cameră, validarea alegerii, la Caracal, a lui Take Ionescu, motivînd astfel: „...mă gîndesc nu fără oarecare melancolie că toată viața mea în lupta politică am să mă întîlnesc cu d. Take Ionescu: totdeauna am să-l am în față; fiecare efortare, fiecare pas înainte, orice îndreptare spre bine în viața acestui neam nu le vom putea face decît luptînd în contra d-lui Take Ionescu”. Dar, cu același prilej, dezvoltă, pe lîngă adversitatea principială, un resentiment viu, ce-l face sarcastic. Declarînd că a simțit oarecare jenă „cînd șai fost silit să vorbească despre d. Take Ionescu în lipsa d-sale”, adăuga: „Poate sînt un naiv, fiindcă acum vreo patru ani de zile, deși eu pe atunci eram un simplu avocat de provincie, d. Take Ionescu nu s-a jenat să mă atace în această incintă, nu s-a sfiit, în lipsa mea și în împrejurări foarte gingașe, să-mi dea o lovitură de... cavalier.” Datat în urmă cu patru ani, „atacul” lui Take Ionescu nu putea fi decît în contextul așa-numitei crize a cluburilor socialiste înființate la sate. Într-adevăr, conform „Monitorului Oficial. Dezbaterile Adunării Deputaților” pe anul 1898-1899, p. 455, în ședința din 4 februarie 1899, Take Ionescu ia cuvîntul pe marginea interpelării făcute de V.G. Morțun, declarînd la un moment dat că nu face nici o distincție între socialiști și anarhiști. și în continuare spune: „Am mai vorbit despre acest punct, am vorbit și în particular cu d. Morțun și i-am spus și d-sale același lucru pe care l-am spus aici și l-am spus și d-lui Stere, care venise acum cîțiva ani să-mi ceară un mic serviciu – era vorba de un pașaport – i-am spus: de vom vorbi zece ani împreună, tot nu ne vom înțelege. D-ta vorbești o limbă și eu vorbesc altă limbă. D-ta mie îmi faci efectul unei organizațiuni cu totul străină minții mele și eu d-tale, desigur, tot așa efect trebuie să-ți fac. și cei șapte ani pe care i-ai petrecut în Siberia nu pot singuri să explice această absolută imposibilitate, nu d-a fi de acord, dar măcar d-a ne înțelege unul pe altul. Este o lume întreagă între un socialist adevărat și un nesocialist.” La atît se rezumă „atacul”. Se cuvine reținută mărturisirea lui Take Ionescu referitoare la „micul serviciu” făcut lui C. Stere, probabil în toamna anului 1895, cînd acesta se întoarce în Basarabia, pentru a participa la înmormîntarea tatălui său. Unii dintre adversarii lui Stere au susținut mereu că el și-a datorat rapida lui „recunoaștere” (acordarea cetățeniei române, în primăvara anului 1895) tot lui Take Ionescu. În romanul *În preajma revoluției*, ministrul Nitza Vasilescu, al cărui prototip e negreșit Take Ionescu, îl îndeamnă pe Vania Răutu, care îl vizitează la Sinaia, să ceară „recunoașterea”. (Subînțeles rămîne că i-o și facilitează!)

<sup>5</sup> Nu mă mai opresc asupra lui „Tartarin din Delea Vechie”, al cărui prototip, Barbu Delavrancea, fost liberal trecut la conservatori, primar al capitalei în acel moment, se recunoaște ușor. Precizez, în treacăt, că „homunculus” era dr. A. Culiianu, fiul profesorului N. Culiianu, șeful clubului conservator ieșean, „bădăranul boierit” – A.A. Bădărău, „geanabetul” – fostul director al „Evenimentului” G. Scorțescu, „flevist”, iar „Giboyer de la Bolta Rece”, probabil, G. Panu.

<sup>6</sup> „Evenimentul”, seria II-a, anul VII, nr. 41, din 14 martie, p. 1.

<sup>7</sup> *Întrunirea de ieri*, nr. 12, din 14 martie 1900, p. 2.

<sup>8</sup> Dar într-un editorial al „Liberalului”, din 9 martie, deci anterior întrunirii, desemnat, intitulat *Regim de asanini*, se spunea: „și nici că putea fi altfel, cînd e cunoscut că autorul imoral al actualei formațiuni ministeriale, al nefastului regim conservator omogen, este d. Nicu Filipescu, asasinul regretatului Lahovari și spădășul de profesie. Acest trist sire, creastă rămășiță răsflată a unor preinși feudali de orient, acest cavalier de evul-meziu rătăcit pe malurile Dîmboviței după afitte veacuri de interval, ar fi demult rival al lui Don Quichotte, dacă n-ar fi odios prin faptele lui sîngeroase. Însat de singhe întocmai ca o fiară sălbatecă, el își caută satisfacerea ambiției și instinctelor sale în vîrsări de sînge, în bătai, în zdrobire de cetățeni [...] comparsul d-lui Filipescu, omicul și lepădatul de familie și de neam, Take Ionescu, omicul nefast prin excelență, acel care plănuește toate infamiile, care urzește toate pîlanurile, lăsînd pe seama comparsului său Filipescu ca să execute, aces om-ruşine...”

<sup>9</sup> Printre redactorii „Evenimentului” se numărau Max Kaufman și Spiru Prasin.

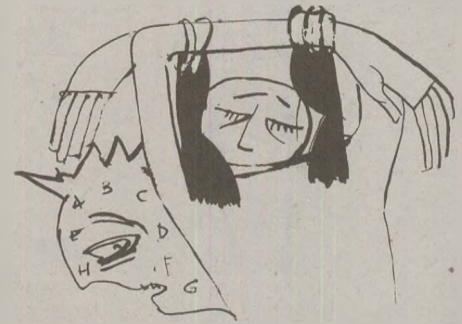
<sup>10</sup> „Evenimentul” anul VII, nr. 55, din 31 martie 1900, p. 1.

<sup>11</sup> Aluzie la manifestația studentească din 14 septembrie 1894, organizată, s-a spus, de liberali. Reprimarea ei a pricinuit o interpelare în parlament. Barbu Delavrancea, pe atunci liberal, a rostit un răsător discurs în apărarea studenților.

<sup>12</sup> V. nota 5.



**Trăsăturile de caracter considerate tipic islamice sunt modestia, integritatea morală, răbdarea și perseverența, căința, ținerea limbii în frâu, blândețea, transpunerea vorbei în faptă, rezistența la compromis, sinceritatea; desigur, nuanțele sunt diferite.**



peste opt mări și țări

**M**Ă AFLU la Universitatea din Doha, o oază de piatră galbenă într-un oraș de sticlă. Capitala bogatului stat Qatar, un fel de Manhattan al Orientului, nu mai are multe asemenea spații, căci aproape toate clădirile mai vechi de doi ani au fost înlocuite cu zgârie-nori extraterestri – care par, priviți de pe Cornișă, o ghirlandă de becuri (chiar potrivite cu numele orașului, „Ad-Dawha“ – în traducere, „copăc mare“).

Departamentul de Filologie pentru fete, unde am avut de ținut o conferință, e o incintă de culoarea nisipului, înconjurată de curtea cu aer mai degrabă hispano-arab, copleșită de razele soarelui atât de puternic, încât studentele trebuie să folosească un *shuttle* pentru traversarea întinderii. Frumoase ca iubitele poezilor preislamici, subțiri și grațioase, îmi amintesc de clișeele poeziei arabe: cu „ochi săgeți“ și gene ca penele săgeții, date cu kuhl. Portretele par desprinse din qasidalele lui Imru' u-l Qays: „mijlocul ne-ndoit și netedă spinarea“, „părul mult și negru și nasul subțiratec“, „obrazul de opaiț“ sau „licăr de sabie tăioasă“, cu-ncheietura mâinii „perfectă, de agat“, cu șolduri „ca o dună“, statura „ca o lance“, puritate de ou, gât de gazelă și picioare precum tulpinile de papirus, luminând ca „torța unui sihastru“... Dar ceea ce poezii preislamici nu și-ar fi imaginat niciodată, e că aceste frumuseți misterioase în văluri negre vor purta, ca pe o mare bijuterie, lap-top-uri de ultimul răcnet, lucrând pe lângă havuzurile interioare ale grădinii, sau luându-și notițe, în amfiteatre, direct pe computer. În locul lăutelor țin pe genunchi computere cu design perfect, iar la gât, în locul colierelor și amuletelor, memory-stick-uri în nuanțele perlelor care făceau cândva gloria Qatarului. Iată cum pescuirea perlelor a revenit la simbolul cărturăresc al căutării înțelepciunii.

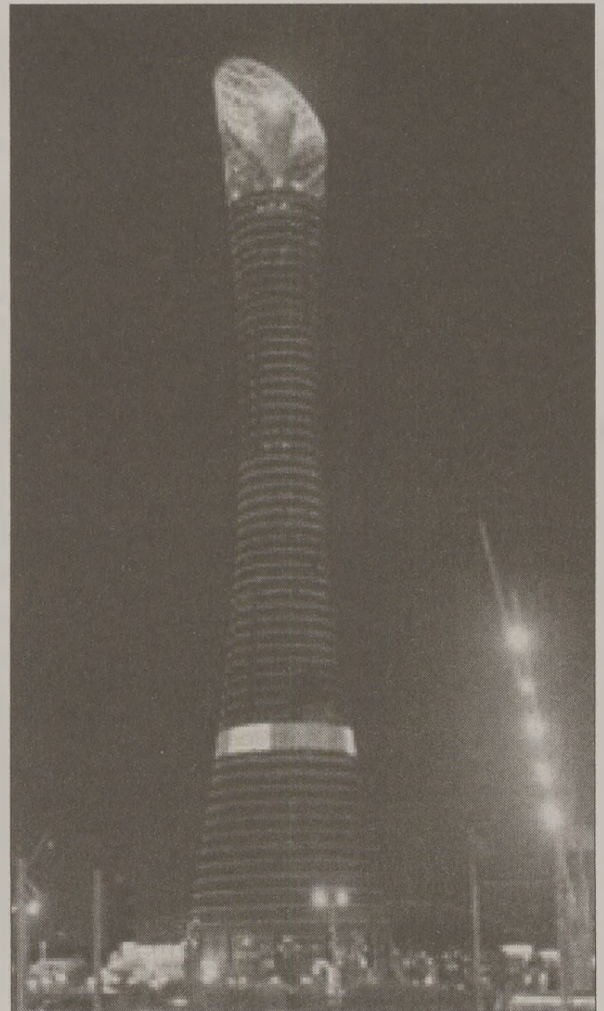
Universitatea, înființată în 1973, are șase colegii (Educație, Arte și Științe, *Sharia* și Studii Islamice, Inginerie, Drept, Economie). Din 2008 a fost înființată și o Secție de Farmacie. Peste trei sferturi dintre studenți sunt fete, iar amfiteatrele și laboratoarele pentru ele sunt separate de ale băieților. Societatea qatarează a rămas totuși destul de machistă, deși modernă (femeile au drept de vot, șofează – ceea ce nu au dreptul să facă în Arabia Saudită, pot fi alese în guvern...) și ambițioasă (în concurență, se pare, cu Dubaiul – acolo se construiește Insula Palmierilor, aici, Insula Perlelor; acolo, cea mai înaltă clădire din lume, aici, cea mai înaltă clădire în zigzag).

De altfel, în toată lumea, islamul, răspunzând unei necesități a lumii contemporane, accentuează aspectele sale moderne, încurajează liberul arbitru și argumentele

## În Golf

intelectuale. Riscând să reamintesc aici lucruri cunoscute, nu pot să nu deschid o paranteză despre modul de viață islamic: credințele, practicile și ideologiile derivate din Coran sunt destul de puțin contrastante față de sfera civilizației vestice, față de creștinism și iudaism; cele trei religii abrahamice și monoteiste au destule în comun. Apropierea între cele două arii culturale au fost deseori semnalate, cea mai recentă formulare a acestui curent de gândire aparținând Simonei Weil. Credința într-un Dumnezeu unic, în profeți și mesageri trimiși de acesta, în cărți revelate, în viața de apoi, îngeri, judecata de după moarte și răsplata paradisiacă sau pedeapsa infernului, faptul că în toate religiile abrahamice există un ciclu de șapte zile, din care una este rezervată exclusiv pentru rugăciune, modul de a aduce ofrande și felul de a înțelege rostul rugăciunii, restricțiile de mâncare, respectiv postul, sunt câteva puncte ale acestei apropieri. Nici chiar „*cei cinci stâlpi ai islamului*“ sau credința în atributele lui Allah și imposibilitatea de a le schimba sensurile, recunoașterea *ginn*-ilor, învățarea zicerilor Profetului, a științei *hadith*-ului, sau alte elemente specific islamice, nu fac parte dintr-o identitate exagerat de contrastantă față de creștinism și iudaism. Trăsăturile de caracter considerate tipic islamice sunt modestia, integritatea morală, răbdarea și perseverența, căința, ținerea limbii în frâu, blândețea, transpunerea vorbei în faptă, rezistența la compromis, sinceritatea; desigur, nuanțele sunt diferite. Iertarea, de pildă, poate fi acordată în islam numai de către Allah (Coranul include în multe *surat*-e modul de acordare a iertării); renunțarea la răzbunare, între oameni, e preferabilă („răzbunarea sângelui“ fiind un dat păgân, preislamic), totuși răzbunarea unui rău făcut e îngăduită.

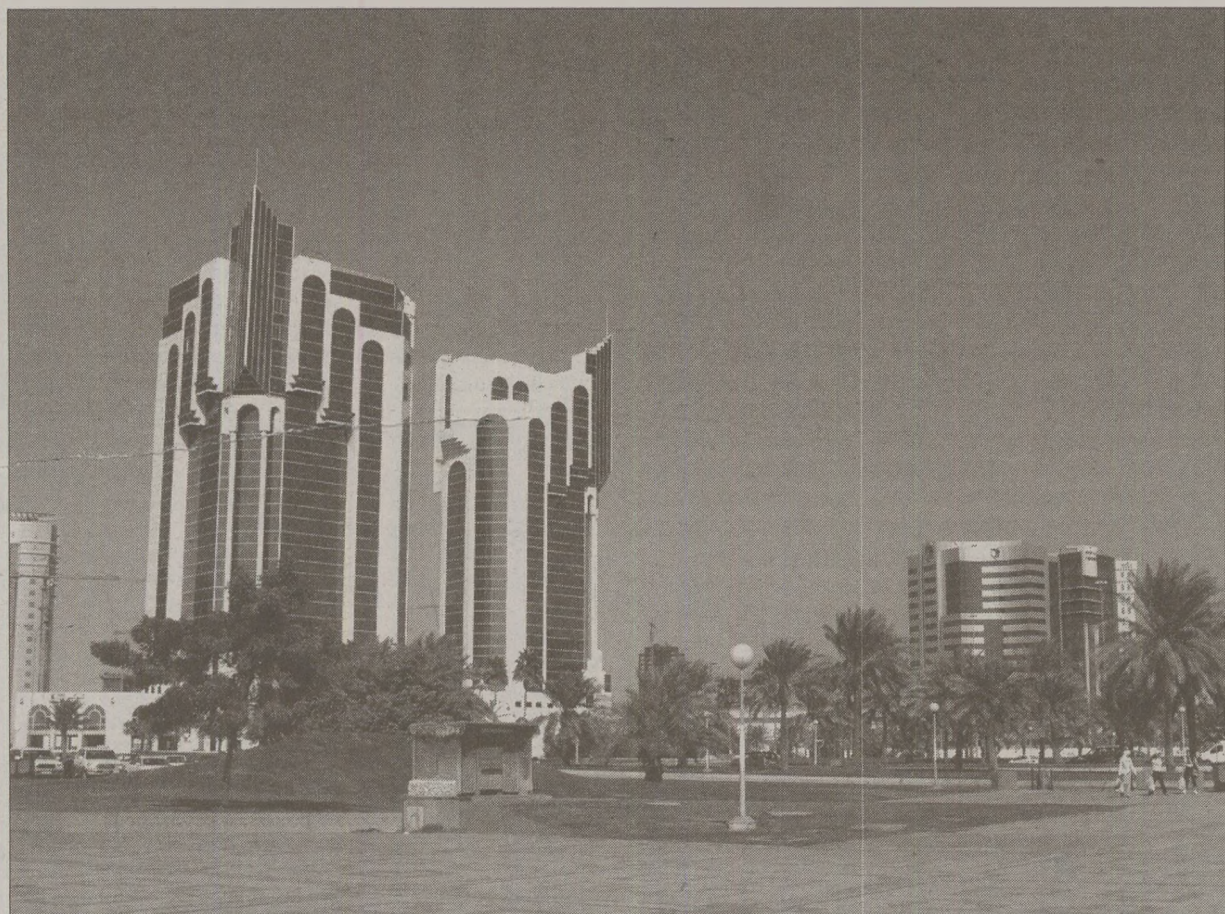
În Golf, puritatea culturii arabe n-a exclus influențele stimulative. Pe aici au hălăduit nu numai triburi beduine celebre, singurele care nu se înpăimântau de ariditatea deșertului, ci și qarmații ismaeliți, sectă šiită deschisă culturii persane (acum însă, baza guvernării qatareze e sunnită, doar zece la sută din populație fiind šiiti); tot aici Africa și India și-au lăsat urmele în limbi și religii; o vreme, dominațiile otomană și britanică au avut la



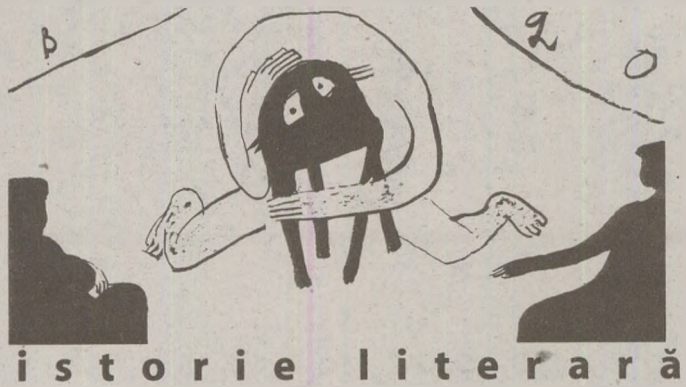
rândul lor un cuvânt de spus. Qatarul, independent abia din 1971, fusese gândit de britanici ca o punte către interesele lor indiene – desigur, până ce accentul a fost schimbat de descoperirea zăcămintelor de petrol și gaze naturale. Nu voi vorbi aici de disputele regionale și de rolul Qatarului în Golf, nici despre veniturile fabuloase ale qatarezilor (care au cel mai ridicat PIB din lumea arabă). Cetățenia qatarează e greu de obținut și include beneficii impresionante; educația și sănătatea sunt gratuite, comunicațiile sunt la cel mai modern nivel; monarhia absolută de aici respectă drepturile omului.

Cum se distrează un qatareț? La prima vedere, nu sunt prea multe opțiuni. „Grătare“ în deșert, curse în cele mai scumpe și sofisticate mașini pe Cornișă, taclale la o „șișă“, în cafeana... Dar, ca pretutindeni în lumea arabă, adevărata petrecere e în „întrețerile“ literare, în șlefuirea stilistică: recitări de poezie, subtile disertații de gramatică, literatură, filozofie; virtuozități retorice, metafore în serie, acrobații lingvistice formale – cuvântul întors pe toate fețele, multiplicat, răstălmăcit...

A fi „stăpânul cuvintelor“ e în lumea arabă suprema distincție, fiindcă „limba taie mai mult decât sabia“ (comparație arabă cu atât mai frecventă, cu cât însuși cuvântul *thaqafa*, „cultură“, e derivat din verbul cu aceeași rădăcină care înseamnă „a ascuți sabia“). Ambasadorul român în Qatar, Adrian Măcelaru, arabist absolut al Universității din București, are toate ușile deschise și e apreciat la modul superlativ în primul rând pentru că stăpânește limba arabă (desigur, nu numai pentru asta) și pentru că e un rafinat cunoscător al culturii islamice. Un rezultat pe care l-am văzut cu ochii mei a fost invitarea României, ca singura țară europeană (în afară de Marea Britanie) la primul târg de carte organizat la Doha (nu vorbesc aici și de rezultatele politice, de pildă recenta vizită a emirului Hamad bin Khalifa al-Thani în România). De altfel, numirea de arabiști ca ambasadori în țări islamice e o practică frecventă: de pildă, Emilio García Gómez, cunoscut istoric literar și critic spaniol, profesor la universități spaniole, egiptene și siriene, autor de studii și traduceri din arabă (poezie hispano-arabă, literatură arabă modernă ș.a.) a fost trimis ambasador în Iraq, Liban, Turcia și Afganistan. În Spania, Austria, Italia sunt o grămadă de asemenea exemple: fiindcă nu există pagină arabă scrisă care să nu facă aluzii la cultura clasică – fie vorba de proză sau retorică, filozofie, teologie sau poezie, iar cineva străin de această cultură nu are cum să intre în rezonanță nici cu temele contemporane.







istorie literară

A 20 MAI 1936 apărea volumul lui Mircea Eliade *Yoga*, subintitulat *Essai sur les Memes de la mystique indienne*.

Memorialistica și corespondența ne dezvăluie unele amănunte din laboratorul de creație al tânărului savant.

Etapile redactării pot fi prezentate în câteva cuvinte.

Prima formă a cărții datează din anii 1929-1931, când se afla în India. Scrisă inițial în limba engleză, această variantă a fost amplificată, definitivată și tradusă de autor în românește, la reîntoarcerea în țară. Textul dactilografiat a fost prezentat ca teză de doctorat la Facultatea de Filozofie a Universității din București, în iunie 1933.<sup>2</sup>

Au urmat noi revizii, punerea la punct a bibliografiei, traducerea din română în franceză (cu ajutorul lui Wendy Noica, Lydia Lax și S. Rivain) și definitivarea.

O epistolă către Valeriu Bologa din 31 octombrie 1934 redă atmosfera de lucru și perspectivele autorului: „De un an lucrez la studiile la redactarea definitivă, în limba franceză a studiilor mele asupra fenomenologiei meditației indiene. E mai mult decât o carte de orientalistă sau de istoria religiilor. Este, sper, o lucrare de filozofie a culturii, deși are aparențe filologice și tehnice. Cred că am putut demonstra un lucru cu totul nou: tendințele către concret, către experiența reală și imediată a spiritului indian. Urmăresc pe baza de texte reacțiunea maselor preariene din India contra temelor abstracte ale brahmanismului și ale „filozofiei” sanscrite. Lucrez de cinci ani încheiați la această demonstrație și m-am folosit de toate instrumentele de cunoaștere științifică: filologie, etnografie, istoria religiilor, istoria filozofiei, psihologie. Eu cred foarte mult în valoarea acestei cărți – prima carte a mea care va fi tipărită prin aprilie.”<sup>3</sup>

Întrezărim din aceste rânduri ritmul infernal al muncii, înfrigurarea și pasiunea, dorința de a realiza o operă desăvârșită, care-l va face cunoscut cercurilor științifice din străinătate, dar și o ușoară undă de megalomanie.

În *Cuvântul înainte*, datat aprilie 1936, autorul menționează că „acest eseu se adresează nu atât indianiștilor, ci celor ce se interesează de istoria și filozofia religiilor. De asemenea, pentru a le reda mai accesibile, am citat uneori lucrări mai puțin tehnice. Pentru același motiv, de fiecare dată când ne referim la texte sanscrite și pali, care există în versiuni europene, facem această mențiune”.

Cartea este dedicată memoriei Maharajahului Manindra Chandra Nandi de Kassimbazaar, care i-a acordat burse de studii în India, și celor doi maestri, profesorul Surendranath Dasgupta și profesorul Nae Ionescu, care i-au luminat cercetările. „Nous ne tenterons pas d’exprimer tout ce que nous de vous à l’appui et au génie de ces deux maîtres”.

Indubitabil – monografia despre *Yoga* redactată în limba franceză e prima care a intrat pe calea regală în lumea savanților. E drept că publicase și anterior în franceză un eseu într-o revistă mai puțin cunoscută [*Logos*] și alte două eseuri în italiană, în prestigioasa revistă a lui Ernesto Buonaiuti: *Il problema del malo e delle liberazione nella filosofia samkhya Yoga* (1930) și *Il rituale hindu e la vita interiore* (1932). Pe lângă acestea, preocupările lui orientalistice fuseseră materializate în textele aparute în limba română: *Problematika filozofiei indiene* [*Revista de Filozofie*, 1929], *Umanismul indian* [*Gândirea*, 1929], *Introducere în filozofia Samkhya* [*Revista de Filozofie*, 1930], *Contrauita la psihologia yoga* [*Revista de Filozofie*, 1931], *Cunoștințele botanice în vechea Indie* [*Buletinul Societății de Științe*, 1931], *Elemente preariene în hinduism* [*Revista Fundațiilor Regale*, 1936], precum și alte articole, de dimensiuni mai mici, publicate în *Cuvântul, Azi și Vremea*. Nu trebuie uitată nici cartea *Alchimia asiatică*, imprimată în 1934 de Editura *Vremea*.

La câteva zile după apariția *Yogai* s-au publicat note laudative în *Rampa* [31 mai, 5 iunie], *Dreptatea* [4 iunie 1936]: „Operă de profundă erudiție și de îndelungată muncă de cercetare. Cea dintâi monografie completă care se publică într-o limbă europeană asupra practicilor și doctrinelor *Yoga*”; *Zorile* (5 iunie): „*Yoga* interesează nu numai pe orientaliști sau istoricii religiilor, oricine se interesează de filozofia indiană și de morfologia culturii în genere, va găsi în acest impunător volum un prilej de înaltă și instructivă cultură”, etc.

Prima recenzie, la trei săptămâni de la lansarea

## Yoga de Mircea Eliade și receptarea critică

volumului e semnată de Mihail Sebastian. Elogii pe toată linia! Din păcate, generalități, fără să se intre în miezul problemelor de orientalistă.

„Trebuie să felicităm Fundația pentru literatură și artă Regele Carol al II-lea din București și librăria orientalistă Paul Genthner din Paris, care au publicat recent, printr-un efort comun, impunătoarea lucrare de filozofie și de istoria a D-lui Mircea Eliade *Yoga*...”

Romancier puternic, capabil să studieze cu o mare forță obiectivă noua societate românească (așa cum a făcut-o în ultimul său roman [*Huliganii*], sau să evocă cu un admirabil suflu de poezie o legendă de dragoste ca inubliabila *Maitreyi*, sau să construiască cu o derutantă fantezie un roman de stranie aventură unde metafizica și spiritul inventiv colaborează într-o formă unică (cum a făcut-o în romanul *Lumina ce se stinge*), Dl Mircea Eliade nu a putut niciodată să ascundă că literatura era pentru el o preocupare secundară și că păstra drept principal scop al lucrărilor sale știința și în special istoria religiilor, căreia de fapt i s-a devotat de multă vreme...

O frumoasă cultură, o profundă erudiție, o surprinzătoare posibilitate de a se orienta cu ușurință în domeniile istoriei și științei, iată ceea ce eseistul Mircea Eliade ne-a obligat totdeauna să vedem și să simțim în paginile sale de critică... *Yoga* reprezintă aproape zece ani de muncă, trei ani de cercetări în bibliotecile și facultățile indiene, câțiva ani de organizare sistematică a unui vast material istoric. Este o carte destinată specialiștilor și-i va găsi, fără îndoială, dincolo de hotarele țării.

Publicată în franceză, această carte va fi punctul de legătură cu cultura mondială, acest punct de contact pe care-l așteptăm și în care sperăm, pentru a pune în valoare a României în intelectualul injust cunoscută”.

Prezentarea lui Ion Biberi este mai la obiect. „Prezentul studiu nu este numai rezultatul unei neobosite munci și al unei temeinice erudiții, ci este, de asemenea, ajungerea la capătul unei orientări spirituale pe care autorul a prezentat-o încă de la începuturile carierei sale literare”.

Ion Biberi menționează în continuare că avem în față o cercetare personală în care autorul și exprimă îndoielile și incertitudinile, intensele drame de conștiință, intensitatea patetică a vieții interioare. Este discutată identitatea (pentru autor) între a gândi și a trăi, neliniștile și autenticitatea experienței interioare.

„Găsind în sufletul său o corespondență evidentă și imediată cu mistică hindusă, nu a ezitat să se ducă în India, pentru a studia, la sursă doctrinele mistice. *Yoga*, apărută în limba franceză, reprezintă efortul remarcabil al unui european de a se apropia de sursele indiene nu numai cu ajutorul unei erudiții temeinice, ci în același timp în urma unei participări directe la mișcările de gândire indiene”.

Printre cele zece studii consacrate de Constantin Noica operei lui Eliade, un loc important îl ocupă cel intitulat *Yoga și autorul ei*. Rezumând, parafrazând și sistematizând – recenzentul desprinde esențialul, ilustrându-l prin citate caracteristice. Cea de-a doua parte a monografiei îi oferă prilejul de a demonstra originalitatea autorului. Se oprește asupra dezvoltării practicilor yoga din sacrificiul vedic; infiltrația lor în *Upanisade* și în întreaga literatură indiană medievală; prezența lor în *Mahabharata* și în *Bhagavad-Gita*, în budism, tantrism și alchimie.

„Rezultatele cercetărilor de mai sus interesează deopotrivă istoria religiilor, filozofia religiilor și filozofia culturii. *Istoria religiilor* va fi mulțumită să găsească în *Yoga* „o minunată pildă a supraviețuirii substratului, în ciuda religiei și a culturii năvalitorilor”. *Filozofia religiilor* află că „istoria matricelor *Yoga*, este de fapt istoria conflictului dintre mister și aseza, dintre contemplație și meditație” – *Filozofia culturii* constată că *Yoga* a fost marele principiu de unificare spirituală a Indiei” – „Dintr-o categorie a Indiei, *Yoga* tinde să devină o categorie a Orientului însuși.”

Interogația retorică de la sfârșitul eseului lui Noica

despre *Yoga* este cu *skepsis*: „Nu cumva este aceasta calea care să scoată pe autor din strămtoarea specialității?”

Valentino Popesso, profesor de istoria religiilor la Universitatea din Bologna, publică o amplă recenzie laudativă:

„Cu această tendință spre concret, recunoscută ca trăsătură fundamentală a religiei Indiei pre-ariene, autorul unește *Yoga* în mistică în care e practica ce conduce la experiența mistică personală.”

Învățătul italian remarcă erudiția și claritatea expunerii, accesibilitatea cu care sunt prezentate tantrismul și raporturile dintre *Yoga* și alchimie. Opiniază că cel mai interesant e capitolul al IX-lea, unde sunt cercetate originile acestor forme devoționale mistice și sunt indicate documentele probabile ale existenței.

„O cunoaștere sigură a textelor religioase și a literaturii exegetice vaste îl conduce pe autor în cursul cercetărilor sale. Concluziile de mare importanță pentru istoria religioasă mi se par în mare parte probabile.”

În revistele de specialitate, zecile de articole (cu o singură excepție, asupra căreia vom reveni) se întrec în a sublinia meritele *Yogai*. Iată numai câteva fraze omagiale:

„În ansamblu, opera lui Mircea Eliade constituie o excelentă contribuție la chestiunile de mistică indiană și în studiul *darsanei yogice* în particular. Ea va interesa temeinic pe toți cei ce se ocupă de doctrinele indiene sau de spiritualitatea comparată.”

„Importanța acestei cărți care trebuie să fie citită de toți cei care se interesează de istoria misticii și de sentimentele mistice în lume”... „*Yoga* este o carte ce trebuie să se afle în toate bibliotecile”.

Asemănătoare sunt și paginile din publicațiile de istoria religiilor, orientalistă și filozofie: *Revue des sciences philosophiques et théologiques, Asiatica și Orientalestische literatur Zeitung*.

Câteva reviste prestigioase solicită autorului articole despre *Yoga*: *Studi e Materiali di storia delle Religioni, Indian Historical Quarterly, Religio*.

Savantul nostru îi vor fi imprimare în *Asiatica* eseurile: *Lo Yoga e la spiritualità indiana* (iulie-august 1937) și *La concezione della liberta nel pensiero indiano* (1938), iar în *Journal of the Indian Society of oriental Art* studiul *Cosmical homology en Yoga* (1937).

Extrag din fantasticul corpus epistolar ce-l are destinat pe Eliade doar două pasaje din scrisorile lui Giuseppe Tucci. Academicianul italian îi scria la 5 octombrie 1936: „Vă rog să pregătiți pentru revista noastră *Asiatica* un articol despre *Yoga*”.

La 28 februarie 1938: „Ați fost desigur încunostițat anul trecut despre primirea foarte favorabilă a articolului D-stră despre *Yoga*, în rândul intelectualilor noștri. Așteptam și un alt articol de la D-stră dar nu l-am primit până în prezent. Iată pentru ce îmi permit să vă rog personal să ne trimiteți câteva studii despre India sau Iran, care-și vor găsi loc în viitorul număr din *Asiatica*”.

Apariția *Yogai* a stârnit entuziasmul prietenilor din țară și străinătate.

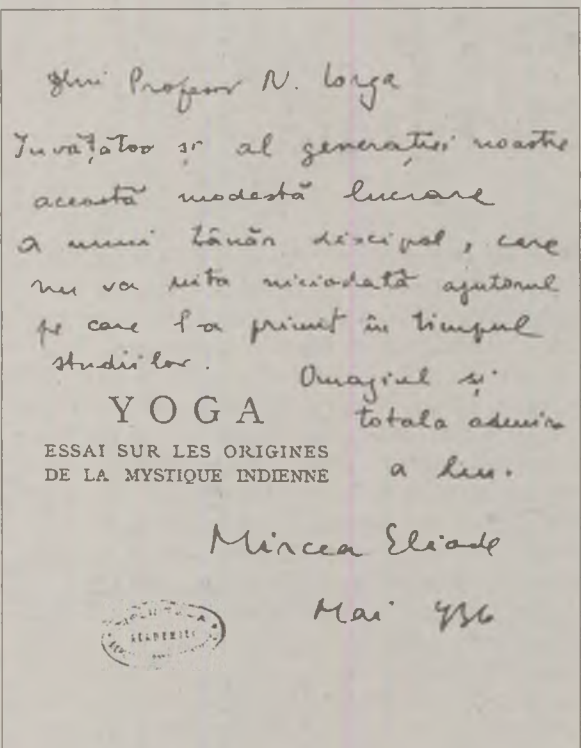
Cioran îi scrie la 10 iunie 1936: „Este atâta erudiție vibrantă în *Yoga* ta și o lume atât de aparte, încât îmi trezește atâtea timidități de care mă credeam scăpat. Pe vremuri, când scriai foiletoane, n-aș fi putut crede că ai să scrii cea mai serioasă carte de erudiție pe care a produs-o România”.

Haig Apterian îi expedia la 12 iunie 1936 următorul mesaj: „Pentru o carte ca *Yoga*, într-o țară civilizată se crea imediat o catedră.”

Petru Manoliu e mai liric și mai... analitic: 8 mai 1936

„Ți-am văzut *Yoga* și emoția mea a fost atât de mare, încât mă simțeam să-ți scriu, deși rândurile acestei eu aș vrea să fie citite nu numai de autorul primei cărți curajoase scrise de un român, acum după război. Românul ești tu, iar cartea e *Yoga*. Îți urez, Mircea Eliade, atâția ani cât este nevoie ca să mai scrii încă o duzină de asemenea cărți... Și te vreau și acum, ca și-n alte dați, cât mai stăpân pe destinul tău, care de azi





înainte începe să fie destinul culturii românești. *Odinioară se vorbea de un Heliade, mâine români vor vorbi despre un Eliade. Nu crezi oare în aceasta? Te pup, Mircea Eliade, și să trăiești pentru bucuria pe care mi-ai dat-o până la coplesire.*<sup>415</sup>

Mihail Sebastian însuși (cine ar crede?) e euforic scriindu-i lui Eliade la 25 iulie 1936:

„Rosetti mi-a arătat o scrisoare a lui Jules Bloch către el, care se termina astfel: „N-am citit încă *Yoga* lui Mircea Eliade, dar colegii mei care o cunosc, vorbesc deja ca despre o lucrare excepțională.”<sup>416</sup>

Alexandru Rosetti va mai primi din Franța încă un mesaj, pe care-l va face cunoscut autorului, la 8 august 1936: „Prin Graur am aflat că și la Paris *Yoga* ta s-a bucurat de o excelentă apreciere.”<sup>417</sup>

Zeci de savanți străini îl felicită, bucurându-se de apariția acestei opere magistrale.

Raffaele Pettazzoni, la 9 iunie 1936, nu-și poate stăvili entuziasmul referindu-se la „magnificul volum despre *Yoga*. Ce subiect interesant! Adea și în ce modalitate genială ați știut să-l tratați! Ideea de a desemna preistoria Yogăi urcând la epoca Mohenjodaro e printre cele mai captivante. Vă felicit și vă asigur că am urmărit cu cea mai vie simpatie eforturile D-ștră perseverente în domeniul științei religiilor.”<sup>418</sup>

Un alt celebru învățat italian, Ernesto Buonaiuti nu e mai rezervat:  
15 decembrie 1936:

„Am citit [*Yoga*] cu foarte mare interes, cu satisfacție, cu admirație. Ai înaintat foarte mult în studiile tale indianistice și ne-ai dat o monografie capitală prin volumul *Yoga*. Pe alocuri tu vei lăsa o urmă personală de o foarte înaltă valoare.”<sup>419</sup>

J. W. Haner, profesor de istoria religiilor la Tübingen se referea, la 20 iulie 1937, la „excepționala orientare în domeniu.”<sup>420</sup>

În cele cinci volume intitulate *Mircea Eliade și corespondenții săi*, pe care le-am publicat între 1993 și 2007, pot fi citite, în original și traducere comentariile zecilor de lectori ai *Yogăi*, orientaliști și istorici ai religiilor din Italia, Franța, Anglia, Elveția, Germania, Belgia, America, India, Australia, Rusia etc. Citez cele mai prestigioase nume: J. Przyluski, profesor la Collège de France, Vittorio Macchioro, profesor la Universitatea din Napoli, Carl Hentze (Universitatea din Gand), A. B. Keith (Universitatea din Edinburg), Samuel Angus (Universitatea din Sydney), Ananda Coomaraswamy (Director al Muzeului de Istoria Artei din Boston).

În acest context ni se par cel puțin stranii articolele demolatoare din 1937 și 1938 ale lui Anton Dumitriu. *Titurile prezentărilor ilustrului logician produc frisoane. Erudițiile și șarlataniile, demascarea genialității D-lui Mircea Eliade*, cu subpunctele: *Șarlatanie organizată, Minciuni extraordinare. Erori. Rea-Credință*.

În loc de argumente sunt aduse insulte și calomnii, autorul pozând în apărător al culturii și al științei autentice:

„Mă cuprinde o amărăciune când văd cultura noastră sub semnul înșelăciunii și al improvizației, în loc de cel al pasiunii nobile pentru știința veritabilă și adevăr.”<sup>421</sup>

Insinuările, falsurile și invectivele defăimării se țin lanț, Eliade fiind urmărit pas cu pas în șase articole.<sup>22</sup>

Redau din următorul pamflet impregnat de ură doar două paragrafe, unde injuriile, denigrarea și mistificarea au drept scop compromiterea adversarului:

„Ne-am decis să demascăm minciuna și farsa dlui Mircea Eliade în momentul când am fost convinși că D-sa nu urmărește studiul și reflecția, ci arivismul și inducerea publicului cititor în eroare printr-o șarlatanie organizată temeinic, dacă a participat o întreagă echipă de prieteni, care au scris laudele cele mai crunte pentru acest mărunț geniu miop.”

Îndemnul la lapidare nu este mascat prin eufemisme, ci este brutal și violent: „E o metodă hoțască împotriva căreia să ne ridicăm cu toții: „*Cer solidarizarea cititorilor, a purtătorilor de condei, a profesorilor împotriva acestui șarlatan cultural.*”<sup>423</sup>

Cele câteva referiri concrete din textul lui Anton Dumitriu sunt parafrazarea sau citarea singurei recenzii a unui orientalist care a adus obiecții *Yogăi* (Paul Masson-Oursel).

„Misterul” este lămurit în memorialistica lui Eliade: „Numai Paul Masson-Oursel a publicat o notiță cam în doi peri în *Revue Philosophique*. Mai târziu am înțeles de ce: pregătea și el o carte despre *Yoga* pe care totuși n-a apucat s-o scrie decât după vreo cincisprezece ani. Ce e mai interesant: îndată ce am ajuns la Paris, în toamna anului 1945, Paul Masson-Oursel m-a invitat să țin o conferință despre *Yoga* la Institutul de Indianistică de la Sorbona. De atunci și până la moartea lui, vreo zece ani în urmă, în tot ce publica despre *Yoga* mă cita ca „mare autoritate mondială.”<sup>424</sup>

Reputatul nostru sanscritolog Sergiu Al. George pune punctul pe i:

„Paul Masson-Oursel, unul din cei mai importanți istorici francezi ai filozofiei indiene, care într-o lucrare a sa din 1967 definește fenomenul *Yoga* în termeni surprinzător de asemănători cu cei ai lui Eliade... Această adeziune atât de strictă la tezele esențiale ale lui Mircea Eliade mi se pare cu atât mai surprinzătoare cu cât, la apariția monografiei *Yoga* din 1936, P. Masson-Oursel, în contrast cu toți marii indianiști (G. Tucci, A. Coomaraswamy, H. Zimmer, L. de la Valée Pousin etc.) a fost singurul care a recenzat în mod reticent volumul.”<sup>425</sup>

Au apărut (în România) și câteva scurte note și șicane scrise de ziaristi din tabăra adversă. E bine să fie cunoscute. Eliade însuși le menționează: „Pentru naționaliști *Yoga* era lipsită de interes pentru că nu se ocupa de «realități românești». Pentru gazetarii de stânga *Yoga* n-avea valoare pentru că o scrisesem eu, asistentul lui Nae Ionescu și colaboratorul *Cuvântului*”<sup>426</sup>.

Reproduc un calambur al lui Lascăr Sebastian având drept țintă ironizarea autorului *Yogăi*: „Se zice că dl Mircea Eliade ar fi scris una din lucrările sale *INDIOTE*, pe care a intitulat-o *Yoga*. Or, marele Cineva, voia să se intituleze *YORGA*.”<sup>427</sup>

Plecând de la versiunea din 1936, Eliade a publicat în Franța câteva reluări ulterioare: *Techniques du Yoga*, Paris, 1948, și *Le Yoga, Liberté et Immortalité* (1954), care nu modifică substanțial prima formă.

Sergiu Al. George sublinia în răspunsul la un interviu pe care i l-am luat în 1980 *importanța covârșitoare a primei versiuni din 1936*:

„Acesta rămâne textul de bază pentru interpretarea tehnicilor *Yoga* și tantrismului, lucrările ulterioare apărute pe aceste teme în Occident fiind mai degrabă perfecționări în ordinea ilustrativă și a informației bibliografice decât în cea a ideilor”<sup>428</sup>.

La peste un deceniu de la apariție, fascinația primei lecturi a *Yogăi* din 1936 e parcă mai pregnantă, atât în rândul cititorilor anonimi, cât și în cel al erudiților.

Desprind din memorialistică doar două momente semnificative:

La 14 februarie 1947 autorul e vizitat de un tânăr funcționar. „De patru ani caută *Yoga* prin toate librăriile și anticăriile din Paris și provincie. În 1944 a văzut-o anunțată în catalogul unei anticării din Lyon. A luat trenul și s-a dus să-și cumpere cartea. Se vânduse. În sfârșit, anul trecut s-a hotărât, a început s-o transcrie, pagină cu pagină de pe exemplarul pe care-l găsisse la Biblioteca Muzeului Guimet. Dar el, fiind funcționar, nu are libere decât după-amiezile de sâmbătă și n-a izbutit să transcrie până acum decât vreo 150 de pagini (cu note cu tot). L-am liniștit, asigurându-l că în curând va apărea cartea... Era atât de încântat, încât m-a rugat să iau împreună cu el un aperitiv la bodega din



## istorie literară

colț.”<sup>429</sup>

La 4 martie 1948 Eliade discută despre istoria religiilor cu Georges Bataille, conducătorul revistei *Critique*, erudit de prestigiu. „Îmi povestește cum, după o cercetare de trei ani la Biblioteca Națională, unde era funcționar, a avut surpriza să descopere cea mai clară expunere asupra tantrismului într-o carte publicată la București. (*Yoga* mea din 1936)”<sup>430</sup>

Chiar dacă suntem ignoranți, profani sau diletanți, chiar dacă nu putem fi de acord cu ideologia de dreapta din tinerețea lui Eliade, trebuie să recunoaștem opinia celor mai importanți orientaliști ai lumii că *Yoga* din 1936 este o capodoperă. Alături de *Luceafărul* lui Eminescu, *Coloana infinită* a lui Brâncuși, *Oedip* de George Enescu, această monografie este o parte integrantă din patrimoniul spiritualității românești.

### Mircea HANDOCA

<sup>1</sup> Cartea nu a apărut la începutul primăverii, așa cum credea autorul în memorialistica sa, ci la sfârșitul ei. Facem această corectare bazată pe corespondența emisă, reproducută în cele trei volume *Europa, Asia, America* (Ed. Humanitas, 1999, 2004, 2004).

<sup>2</sup> Teza de doctorat a fost publicată de Constantin Popescu-Cadem în foiletonul *Revistei de istorie și teorie literară*, între anii 1983-1985 și în volum intitulat *Psihologia meditației indiene* (Ed. Jurnalul literar, 1992). Cu ocazia doctoratului lui Eliade circula un calambur, consemnat și în... lexicografie. „Pornind de la ideea că membrii comisiei sunt ignoranți în materie de filozofie indiană (pe atunci nu prea cunoscută în Europa), Oscar Lemnar a spus: „Mircea Eliade i-a hindus pe toți în eroare”; la care Cicoulescu a replicat: „Taci, i-o gafă!” [Al. Mirodan, *Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limba română*, Tel Aviv, 1986, p. 271.]

<sup>3</sup> Mircea Eliade, *Europa, Asia, America, Corespondență*, vol. I, A-H. Ed. Humanitas, 1999, p. 88.

<sup>4</sup> Flaminius [Mihail Sebastian], *Yoga*, în *L'Indépendance Roumaine*, no 18376. iunie 1936, p. 2.

<sup>5</sup> Ion Biberi, *Yoga*, în *Le Moment*, no 405, 26 iunie, 1936, p. 2.

<sup>6</sup> Constantin Noica, *Yoga și autorul ei*, în *Revista Fundațiilor Regale*, nr. 1, ian., 1937, p. 202-211.

<sup>7</sup> Valentin Popescu, *Yoga*, în *Studi e materiali di storie delle religioni*, dec. 1936.

<sup>8</sup> Masson, J. S., *Mircea Eliade, Yoga*, în *Nouvelle revue théologique*, oct. 1937.

<sup>9</sup> A. Vincent, *Yoga*, în *Revue de Sciences Religieuses*, janv. 1939.

<sup>10</sup> Marc Semenoff, *La Griffe*, 23 mai 1937.

<sup>11</sup> *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. V, Ed. Criterion, 2007, p. 28.

<sup>12</sup> Idem, p. 29.

<sup>13</sup> *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. I, Ed. Minerva, 1993, p. 191.

<sup>14</sup> Idem, p. 29.

<sup>15</sup> *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. III, Ed. Fundația Națională pentru știință și artă, 2003, p. 132.

<sup>16</sup> *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. IV, Ed. Criterion, 2006, p. 394.

<sup>17</sup> Idem, p. 275.

<sup>18</sup> *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. III, p. 320.

<sup>19</sup> Idem, vol. I, p. 148-149.

<sup>20</sup> Ibidem, vol. II, p. 198.

<sup>21</sup> Anton Dumitriu, *Erudiție și șarlatanie*, în *Lumea românească* nr. 22-23 iunie 1937.

<sup>22</sup> Am reprodus toate cele șase intervenții ale lui Anton Dumitriu în volumul III al *Dosarului Eliade*, subintitulat *Elogii și acuze*, Ed. Curtea Veche, 2000, p. 122-145.

<sup>23</sup> Anton Dumitriu, *Demascarea genialității D-lui Mircea Eliade*, în *Lumea românească* nr. 273, 4 martie 1934.

<sup>24</sup> Mircea Eliade, *Memorii*, Ed. a IX-a, 1997, p. 309-310.

<sup>25</sup> Sergiu Al. George, *Arhax și universal*, Ed. Eminescu, 1981, p. 164-165.

<sup>26</sup> M. Eliade, *Memorii*, op. citată, p. 310.

<sup>27</sup> Reporter, nr. 19, 27 iunie 1937.

<sup>28</sup> Mircea Handoca, *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, Ed. Humanitas, 1998, p. 44.

<sup>29</sup> M. Eliade, *Jurnal 1941-1969*, Ed. a II-a, Ed. Humanitas, 2004, p. 108.

<sup>30</sup> Idem, p. 139.

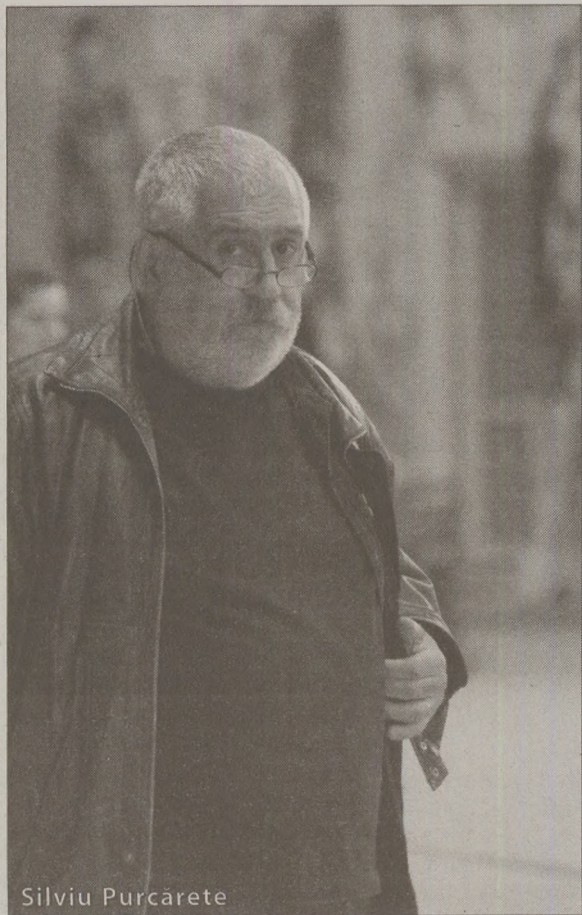




t e a t r u

**Festivalul Shakespeare a fost un mare eveniment, în măsură să provoace dezbateri și să așeze regia românească într-un context de valori europene.**

## Așteptare și limită existențială



Silviu Purcărete

la intrarea în Pitești, nu am ajuns la timp, așa cum îmi planificasem, la reprezentația din seara celui din urmă. Am trecut totuși ușor peste incident, gândindu-mă că se vor mai ivi posibilități de a-l vedea, și m-am bucurat că am ocazia, ceea ce-mi și dorisem, să văd a doua oară *Faust* și *Așteptându-l pe Godot*. Din motive, oarecum diferite, ambele aparțin, cu evidentă, categoriei de spectacole, ca tot ce iese din „mâna” lui Purcărete, ce se cer văzute și revăzute. Aveam să mă conving, de altfel, la interval de câteva zile, că forța lor de a incita și fascina, totodată, nu s-a diminuat, ci, dimpotrivă, se păstrează constant la un ridicat grad de interes, arătându-se la fel de generoase în revelații. Aceasta și în cazul când perspectiva din care le-am revăzut era alta față de cea de la premieră. Căci între timp a avut loc *Festivalul Shakespeare* și am rămas, înaintea de orice, uluit de *Trilogia shakesperei* și descoperirea regizorului Eimuntas Nekrosius. Un nume de prim rang de care, în ceea ce mă privește, nu voi mai putea să fac abstracție în nici o referire la fenomenul regizoral contemporan. Nevoia de a compara, ori mai exact de a înțelege până unde poate merge creativitatea unui regizor, căci *Macbeth*, *Hamlet* și *Othello* sunt mostre veritabile de creativitate, o consider de acum încolo o chestiune de bun simț profesional. Dar cum la noi, sau și la noi, spectacolul de teatru nu intră în atenția criticilor decât prin cronicile elaborate la „cald”, după premieră, rareori trecându-se de argumentele lui *mi-a plăcut și nu mi-a plăcut*, odată consumat un eveniment, și *Festivalul Shakespeare* a fost un mare eveniment, în măsură să provoace dezbateri și să așeze regia românească într-un context de valori europene, încetează repede și comentariile. Nu-mi amintesc să fi citit sub vreo semnătură analize teoretice sau de direcție. Nu a fost nimeni tentat să scrie despre ce deosebește arta regizorală a lui Andrei Șerban și Silviu Purcărete de aceea a lui Nekrosius sau prin ce se diferențiază Măniuțiu și Dabija de acesta. Vremurile nu mai sunt propice pentru învățăminte și concluzii. De ce să ne mirăm atunci că reluarea unui spectacol ca *Așteptându-l pe Godot*, la doi ani de la dispariția interpretului lui Vladimir, regretatul Virgil Flonda, cu un nou interpret în rol, Marian Râlea, nu a stârnit nici un ecou în critica teatrală? O asemenea întrebare nu vizează neapărat prestația lui Râlea, desigur, una de excepție, ci repercusiunile de fond (vizibile în temă, structura personajelor, în relațiile dintre ele) ale înlocuirii unui interpret cu altul într-un spectacol de Purcărete.

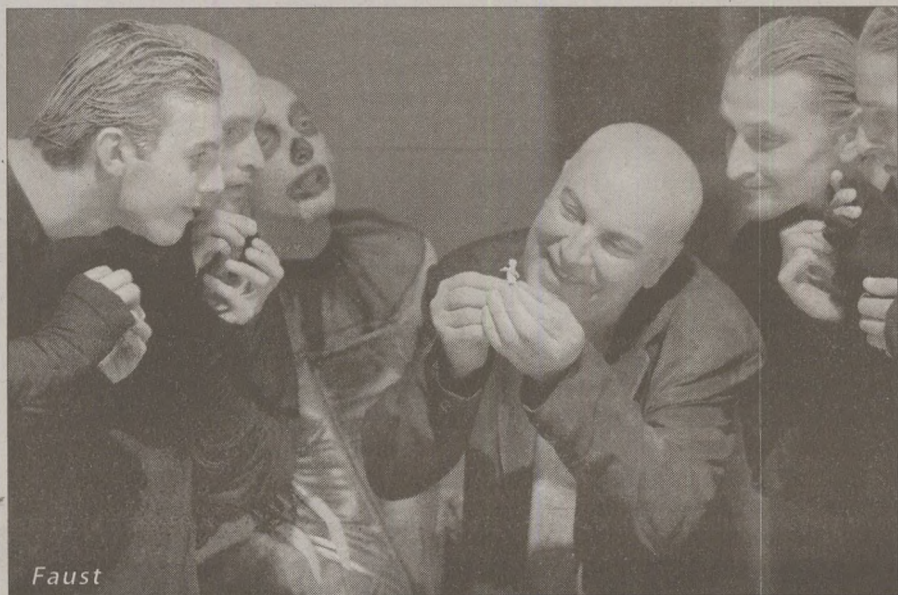
La aproape șase decenii de când a fost scrisă, piesa lui Beckett continuă să rămână dificilă, modernă, șocantă, cu o problematică teribil de relevantă și pentru mileniul trei. Încă de la primele montări s-au tipărit despre ea sute și sute de articole. A fost întâmpinată deopotrivă cu entuziasm și rezerve. După ce cunoscuse triumfuri la Paris și Londra, de exemplu, la Miami, în

1956, a avut parte de un dezastru greu de închipuit. În dimineața ce a urmat premierei, de-a dreptul revolțati, spectatorii au făcut coadă la caseria teatrului pretinzând să li se restituie banii dați pe bilet. Din fericire furtunile într-un pahar cu apă nu i-au stopat notorietatea literară. În istoria teatrului, alături de *Cântărețul cheal* de Eugen Ionescu, îi este omologată paternitatea asupra teatrului absurd. Dar nu acest amănunt cred că hotărăște pe un mare regizor să o pună în scenă. Decisive sunt originalitatea scriiturii și complexitatea și straniețea experiențelor umane abisale pe care le înfățișează. Într-un spectacol mai vechi, Tompa Gabor, de exemplu, nu a ignorat că în *Așteptându-l pe Godot* sunt câteva premise realiste, atât cât de realiste pot fi la autorul *Sfârșitul de partidă*, și a insistat pe anxietatea personajelor, nelipsindu-le de o notă gravă, amplificată de câteva simboluri și semne teatrale esențializate. Silviu Purcărete este mai puțin preocupat, în schimb, să exploreze o realitate palpabilă. Își construiește spectacolul pe ceea ce reprezintă miracolul textului, partea lui nevăzută, inexistentul așa zice, fiorul metafizic din golul dintre limbaj și existențial, noțiuni inseparabile, siameze, ca și Estragon și Vladimir, care împart aceeași groapă comună a neputinței și zădărniciilor. Nici unul și nici altul nu sunt personaje distincte, cu diferențieri majore, ci se manifestă și individualizează în cuplu, reacționează prin același tip de automatisme, completându-se și stărnindu-se reciproc, ca părți componente ale unei bizare alcătuirii bicefale. În ipostază scenică nu au un relief psihologic definibil. Își disimulează mereu condiția tragică, afișează cu bravură un soi de boemie poetică, plină de farmec prin simplitatea și firescul reacțiilor. Enigmaticul Godot e un pretext necesar supraviețuirii și atât. Nu contează dacă vine sau nu, dacă e realitate sau utopie. Cei doi *cloșarzi*, Estragon și Vladimir, nu au motiv să dispere. Vital pentru ei e să aștepte, fiind convinși că în afara așteptării ar înceta să existe. În așteptare viața lor își găsește, așadar, motivația de „a fi”. O cu totul alta le-ar fi situația dacă ar spera că vine Godot și nu ar veni. Speranța e perisabilă, nu are combustia și durata așteptării, poate oricând părăsi și duce de la extaz la agonie.

După o reprezentație cu *Așteptându-l pe Godot*, prezentată în 1957 într-o închisoare americană de o trupă din San Francisco, un deținut anonim a transcris lapidar pe o filă de jurnal: „o piesă la scara lumii”. O sintagmă pur și simplu esențială și pentru spectacolul lui Purcărete. Un spectacol „la scara lumii”. O lume înghesuită în *eul* a două personaje, un *eu* cât o omenire, în care pulsează emblematic, trecute prin filtrele îndelungatei așteptări, câteva dintre atributele frecvent vehiculate în legătură cu opera lui Beckett: „dezolare”, „negativism”, „spaimă”, „pesimism”, „neputință de ieșire dintr-o situație” etc. Spațiul moral și temporal

**PURCĂRETE** e realmemnte fabulos. Așa cum piesa lui Beckett este mai mult decât o piesă și spectacolul său este mai mult decât un spectacol. Este o meditație amară despre condiția dintotdeauna a omului și implicit cea actuală.

Ca mai la fiecare sfârșit de stagiune, am fost și de astă dată solicitat să răspund la unele anchete de rutină. Prilejul nu l-am irosit prin a numi pe cei mai buni, așa cum mi se ceruse și cum se obișnuiește, ci am reflectat ceva mai mult asupra evenimentelor ce au constituit repere serioase pentru viața teatrală românească de-a lungul a opt-zece luni. Nu pot să nu spun, chiar dacă nu acesta e obiectul însemnărilor de față, că am fost realmente niște privilegiați. Grație ultimei ediții a grandiosului Festival Național, din noiembrie trecut, dar și a altor trei manifestări de gen, la Craiova via București, Sibiu și Târgoviște (când era să scriu că „Babelul”, cu puțin noroc, se va impune, primesc vestea stupefiantă că e înăbușit din fașă, că niște politicieni obscuri, ca să justifice „votul poporului”, au decretat să pună botniță Teatrului „Tony Bulandra”), care au umilit seria inflaționistă a „înșghebarilor” sărace în idei și cu participări artistice modeste, am avut parte de întâlniri extraordinare, în avalanșă, cu mari regizori și mari spectacole autohtone și străine. La Sibiu, de pildă, afișul, cu cele 358 de oferte ale sale, a fost dominat, exceptând pe japonezi și *kabuki*-ul lor, de Silviu Purcărete cu *Faust* după Goethe, *Așteptându-l pe Godot* de Beckett și *Lulu* de Frank Wedekind. Din păcate, plătind tribut câteva ore unui blocaj în trafic



Faust

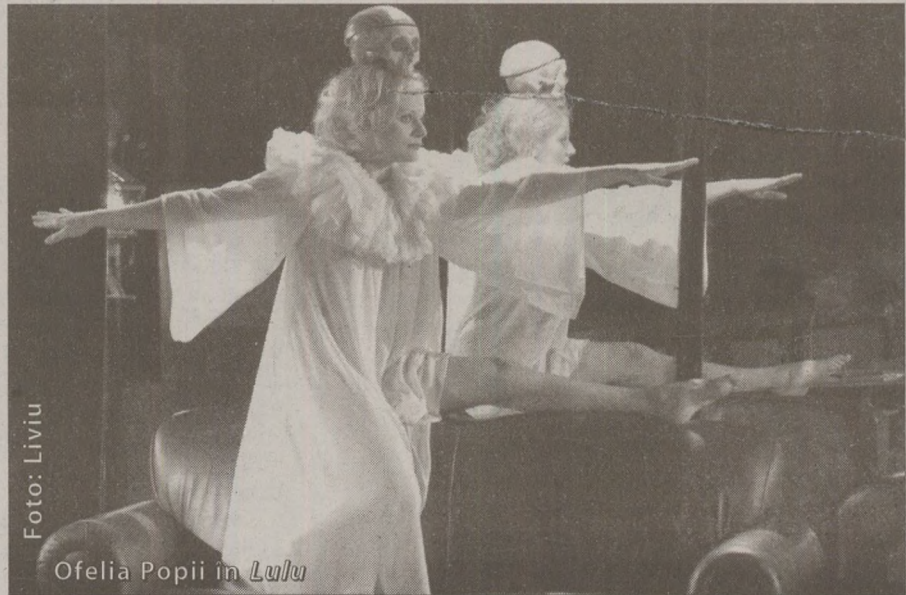


Foto: Liviu

Ofelia Popii în *Lulu*



**Personajele nu sunt nici înși aflați la limita de jos a societății, nici vagabonzi, ci forme pure de viață, epurate de reziduuri complementare, reduse ca esență la o configurație dominant spirituală.**

al desfășurării acțiunii, cel fizic e doar vag indicat de dramaturg, compus fiind din elemente puține și greu de personalizat pe scenă (*drum de țară, cu copac, seara*), primește identitatea unui spațiu teatral convențional, i se atribuie vădit, la vedere, prerogativele acestuia. Personajele nu sunt nici înși aflați la limita de jos a societății, nici vagabonzi, ci forme pure de viață, epurate de reziduuri complementare, reduse ca esență la o configurație dominant spirituală. Spectacolul prefigurează o umanitate fragilă, crepusculară, vidată de traume și tragic. Vladimir și Estragon, în special, sunt străini de conflicte cu sine sau cu altcineva din exterior. Fragmentul de viață radiografiat de Beckett e unul post momentului existențial în care e de presupus că a avut loc o dramă ce le-a deteriorat viața și decis destinul. Sunt mai degrabă niște ficțiuni decât niște existențe umane. Așa-zisa lor „înțelepciune“ este, aparent, de a nu-și lua în serios condiția, ci de a face haz, distanțându-se de ea, întrucât le repugnă lamentațiile, ca și cum s-ar afla în afara durerii. Au în permanență pe chip o anume seninătate, o expresie de liniște. Nu-i afectează nimic. Viața o consideră o farsă și o asumă ca atare. Acest lucru e sesizat în profunzime de interpretii ambelei distribuții și aportul lor creator e extraordinar pentru viziunea regizorală.

Citită într-o astfel de cheie a personajului (personajelor), *Așteptându-l pe Godot* atinge, în lectura lui Purcărete, dimensiunea extremă a teatralității, miza cade categoric pe așteptare ca pe o sursă de teatralitate, justificând o viziune edificată pe metafora teatrului în teatru, deconspirată clar de aducerea în scenă a unui personaj de culise, sufleurul. Imaginația regizorului, cu apetit pentru enomitate în atâtea împrejurări dovedit, de astă dată limpezește și nu obscurizează demersul. Echivocul, ambiguitățile și „confuziile“ beckettiene, deși s-ar fi pretat, nu sunt exploatate excesiv pentru a se mări ponderea efectelor, comunicarea cu spectatorul se produce direct, din interior, la nivelul datelor subiectului. Indiferent că în Estragon și respectiv Vladimir au evoluat Constantin Chiriac și Virgil Flonda sau că evoluează Constantin Chiriac și Marian Rălea, în ciuda unor deosebiri de temperament și sensibilitate, spontaneitatea și naturalețea jocului sunt atuurile care au impus nu numai două cupluri memorabile, subtil diferențiate, ci și două registre de lectură ale spectacolului. În ambele distribuții, personajele sunt tratate regizoral într-o accepțiune ludică. În prima ludică a fost ceva mai apăsător de natură reflexivă. Flonda i-a contrapus o gravitate inteligent cenzurată, o bunătate protectoare, o aură cristică, uneori poate și de o ușoară autopersiflare, voind să ascundă, dar nu de tot, resemnarea și deșertăciunea împăcării cu o soartă nedreaptă. Vladimir a fost, după cât îmi amintesc, o apariție cu trăiri și mișcări de ceremonial, iluminată de o vibrație pioasă, la fel ca aceea din timpul rostirii rugăciunii, continuu părând că întreabă și se întreabă cu candoare „ce rău v-am făcut?“ Constantin Chiriac, la rândul lui, a propus un Estragon în care a ținut cont în profunzime de coordonatele existențiale cerute de relația de cuplu, adăugând la atmosfera și cadența ceremonialului o mirare tâmpă, de vinovat fără vină.

Admirabil cuplu, cuceritor, împins în irealitate, deși și-a păstrat totuși contururile tremurate ale realului, de un palpit lăuntric ce și-a diversificat intensitatea vibrației

de la o replică la alta. Nu știu câți actori mari de astăzi ar fi putut realiza împreună performanța de a pătrunde în acele zone de inexprimabil unde personajul își pierde materialitatea. Ceea ce înțeleg abia acum e că lui Flonda și Chiriac li s-a făcut o mare nedreptate. Mă simt vinovat că nu am sugerat, chiar dacă pe atunci „degustam“ alt soi de experiență teatrală decât a comentatorului de spectacole (care, în paranteză fie spus, a meritat, căci a fost de natură să mă convingă că „monștrii“ teatrului nu sunt numai cei „sacri“), deși probabil nu m-ar fi luat nimeni în seamă, ca Flonda și Chiriac să figureze pentru secțiunea *cel mai bun interpret al unui rol masculin* între cei nominalizați la Gala Uniter. În fond, în cazul lor a fost vorba de o simbioză perfectă, de o singură creație, exemplară prin unitate și coerență. Rareori mi-a fost dat să văd doi actori interpretând două personaje, gândite și simțite în multiple ipostaze, și să lase impresia că sunt unul singur. Astfel că imediat mi-a venit în minte, încă la sfârșitul spectacolului, Roger Blin, regizorul premierei absolute cu *Așteptându-l pe Godot*, care a mărturisit că un italian i-ar fi spus despre Pozzo că „este un slăbănog care plânge înlauntrul unui gras“. Sintagma o socot excelent acoperită de maniera cum a conceput Purcărete cuplul Estragon-Vladimir.

Ce ar fi de spus despre versiunea cu Marian Rălea? În primul rând faptul că în același decor, în care soluțiile regizorale și mizanscena nu au suferit modificări, emoțiile și rezonanțele spectacolului sunt altele. Ludicul se dilată la maximum și e scos din zona reflexivului. Marian Rălea, de minune în acord cu harul său nativ, creează în Vladimir un personaj total desprins de cotidian, imponderabil, de o ingenuitate dezarmantă, înzestrat cu o duioșie de clown plutitor, mistic, învăluit într-o aură de mister blagian. Constantin Chiriac, un histrion desăvârșit, își reformulează jocul în funcție de noul partener, elimină orice aderențe la real ale personajului, acesta devine mult mai mobil, mai aerian, pierzându-și și bruma de consistență din distribuția anterioară. Inefabilului din jocul lui Rălea, asemănător cu cel al poeziei, ca să nu rămână o simplă alcătuire de cuvinte, Chiriac îi adaugă un plus de transparență și buimăceală ce-l fac și mai neajutorat. Unghiul din care e receptat spectacolul se schimbă astfel radical. Obiectul speculațiilor și el. Fiecare scenă, atât vizual, cât și ca stare de spirit, reconstituie parcă o lume de după sfârșitul lumii. Tot ce se vede și se întâmplă aparține unei ordini halucinatorii. „Povestea“ din piesa lui Beckett, pe cât e de reală pe atât de fantastică, dă impresia că se derulează undeva între cer și pământ, într-o zonă de tranziție către un rai promis. La un moment dat am avut senzația cutremurătoare că Dumnezeu și-a săvârșit doar pe jumătate lucrarea. Că înălțarea la cer s-a poticnit. Copacul însuși, suspendat cu rădăcinile în văzduh, un simbol a unui timp-netimp, sau al unui timp înțepenit, trăiește, în chiar împietrirea lui, teroarea așteptării lui Godot. De ce acest supliciu? Poate pentru că să-și ispășească vina (păcatul) de a fi îngăduit Evei să rupă fructul oprit și să-l îmbie pe Adam. Dar ce păcat au săvârșit sărmanii iepurași și ei cu instrumentele muzicale împachetate și frisonați de gândul că cel așteptat nu va veni?

*Așteptându-l pe Godot* în versiunea recent reluată este însăși imaginea în degradare a vieții veșnice. Straniilor



Constantin Chiriac și Virgil Flonda în *Așteptându-l pe Godot*

naufrația beckettieni (Estragon, Vladimir, Pozzo, Lucky, asupra ultimilor doi, deși sunt interpretați cu personalitate de Cristian Stanca și Pali Vecsei, nu am insistat, căci nu au consecințe semnificative pentru universul ideatic al spectacolului) nu li se schimbă condiția. În continuare li se refuză orice alternativă în afara așteptării. Trăiesc acut sub semnul aceleiași crize de înși părăsiți. Ai nimănui. O criză determinată de faptul că Dumnezeu, ca și pe pământ, întârzie să se arate. Mă opresc aici cu sentimentul că Purcărete e realmemnte fabulos. Așa cum piesa lui Beckett e mai mult decât o piesă și spectacolul său este mai mult decât un spectacol. Este o meditație amară despre condiția dintotdeauna a omului și implicit cea actuală. Rămân de aceea cu obsesia că așteptarea într-o viață veșnică e și mai cumplită. Aștepti, aștepti, dacă dorești să supraviețuiești, căci, cine știe, va veni odată și odată și Godot, ceea ce nu înseamnă că, oameni fiind, să nu se plictisească și ei până la urmă de atâtea așteptare. Noroc că Purcărete, în complicitate cu Beckett, iată ce idee năzdrăvană, cu adevărat de mare creator a regizorului român, le mai îndulcește viața bietilor Vladimir și Estragon, oferindu-le, pe lângă așteptare, și alternativa jocului de-a teatrul. Un joc de-a teatrul, dar la nivel de artă superioară.

„Ce este mai adevărat decât un alt adevăr?“ se întreabă Beckett. Parafrazându-l puțin, și nu cred că exagerez, îmi permit să închei cu o întrebare: Ce spectacol de Silviu Purcărete este mai important decât un alt spectacol de Silviu Purcărete?

Ion COCORA



Constantin Chiriac și Marian Rălea în *Așteptându-l pe Godot*



Constantin Chiriac și Virgil Flonda în *Așteptându-l pe Godot*





Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

**D**E LA PRIMUL cadru, cel puțin ca senzație ce se confirmă ulterior, se poate observa că ultimul film al lui Chris Carter din seria sau mai precis seriile X-Files arată altfel. Altfel cum? În primul rând, regizorul și-a scos personajele principale la pensie, ei bine, nu chiar, dar le-a rebranduit, pentru a folosi un barbarism la modă. Niciunul nu mai lucrează în FBI, Dana Scully (Gillian Anderson) s-a întors la profesia de bază, cea de medic, pe care o exercită onest, ba chiar cu un devotament exemplar într-o instituție de profil, iar Fox Mulder (David Duchovny) duce o viață anahoretică, izolat într-un fel de cabană, pentru aceasta stă mărturie o barbă respectabilă care nu-i ajunge totuși pînă la brîu ca isihastăilor noștri de la schitul Pătrunsa, dar moda este cu totul alta în West Virginia. Ambii au aerul obosit al unui trecut tumultuos plin de X-uri clasificate, în plus, Mulder are și un dinte împotriva FBI-ului, mai ales a departamentului „Nerecunoștiință veșnică pentru serviciile aduse“. Totul se desfășoară iarna, iar peisajul este minunat, cu rotocoale de fin, așa arată stogurile americane, pe care s-au așezat cușmele de zăpadă. Pe Mulderul sastisit îl scoate din hibernare un nou X-File, în care surprinzător nu mai apar extraterestri și cu excepția unui clarvăzător, Părintele Joseph Crissman (Billy Connolly), specie de care este plină lumea X-Files-lurilor încît unul devine personaj principal în alt serial al lui Chris Carter, *Millennium*, nu avem decît niște experiențe cam ciudate cu celule Stem și transplanturi insolite de organe după model rusesc, și cred că am putea îndrăzni să spunem, chiar sovietic. Pentru cei care au vizionat primul lung metraj și se așteaptă ca măcar o farfurie zburătoare cît un continent mai mic (Australia?) să se desprindă din Antarctica vor fi dezamăgiți. Filmul nu are doza de suspans obișnuită, deși s-a lucrat la aceasta, iar finalul nu te face să afirmi consolată ca de obicei: „The Truth is Beyond Us“. De data aceasta, regizorul nu sare sau nu mai vrea să sară calul spectaculos pentru a ne pune în fața unei enigme

*The X-Files: I Want to Believe/The X-Files 2, (Dosarele X: Vreau să cred, 2008). Regia: Chris Carter. În rolurile principale: Gillian Anderson, David Duchovny. Genul: Mister, SF. Durata: 105 minute. Premiera în România: 22.08.2008. Produs de: Ten Thirteen Production. Distribuie în România de: Odeon Cineplex.*

**A**cest adevăr mult mai complex al credinței, tematizat și psihologizat, scoate filmul lui Chris Carter pe un nivel energetic superior unde personajele au de cîștigat în profunzime ceea ce pierd în acțiune și suspans.

## EX-Files – sfîrșit de etapă

fără răspuns, știm prea bine că toate probele se topesc ca prin minune la sfîrșit, și dacă ele totuși există, sunt îngropate adînc în somnul cu șapte lacăte al fișierelor instituției. Secretomania xfileistică funcționează palid, din inerție, iar revolta lui Mulder cînd adevărul nu ajunge în presă este una leșinată. Și dacă ar fi ajuns? Ar fi putut ea concura senzaționalul *reality show*-urilor? Aici se află o altă diferență de ton, intriga, misterul, abracadabra-ul senzaționalist alunecă pe planul doi în film. Dar atunci ce trece în prim plan? Ei bine, acesta este cel de-al treilea punct care face diferența. În prim plan se află o psihologie de cuplu în criză reunite *par hazard* pentru a trage concluzii, iar aceste concluzii nu privesc numai cuplul de agenți „speciali“ – cuvîntul acesta se tot repetă în film pînă la plictiseală – care arestează OZN-uri, ci reprezintă un întreg bilanț al activității X-Files, bilanț pe care-l face Chris Carter în spatele camerei. Acolo unde pierde în aventură, filmul cîștigă psihologic la nivelul relației dintre Mulder și Scully care a devenit una mai „umană“ dacă putem spune așa, și nu cu acel profesionalism corect politic, igienic, cu iz camaraderesc, aproape cazon, dublat afectiv ici și colo ca să nu-i dispară gustul definitiv. Intrăm prin fisurile vieții celor doi experți X în povestea lor de dragoste soldată cu eșec, ne sunt servite mici felii de viață, descoperim cu surprindere o existență banală a doi oameni care dorm oboșiți unul lîngă celălalt la sfîrșitul unei zile de muncă, de pildă una în care lucrurile au mers prost. De asemenea, ne surprinde faptul că le-a dispărut curiozitatea, cheful de a face muncă de teren, chiar dacă Mulder redescoperă fiurul investigației pe firul misterului, acest fapt are mai degrabă sensul unei recuperări nostalgice a vremurilor de odinioară, a păcatelor tineretilor. Ceva le lipsește acestor eroi oboșiți de atîtea dosare în X și Zero, vitalitatea de altădată, credința și dorința de a pătrunde în inima întunericului. Mulder și Scully ca și Harry Potter au crescut mari, mult prea mari și responsabili ca să se mai joace de-a detectivul și OZN-ul. Subtitlul filmului, „Vreau să cred“ sună ca un strigăt de disperare. Nu întîmplător una din temele filmului este credința. Clarvăzătorul de care dispune echipa FBI este un ex-preot pedofil cateherisit pentru care acest „dar“ îndeplinește un rol soteriologic. Schema este destul de seacă, de convențională, personajul nu este prea convingător, însă intenția regizorului apare destul de clar. Firul roșu al investigației, – senzaționalul experiențelor frankensteiniene aproape că nici nu mai contează –, trece prin redescoperirea credinței. Regizorul ajunge să

dostoievskianizeze partitura cuplului care are drept personaj *raisonneur* pe clarvăzătorul suspectat permanent de a fi un impostor – unii agenți speciali stau prost cu credința în paranormal –, chiar și atunci cînd probele competenței sale mediuice sunt evidente. Dacă în mod obișuit Mulder se enerva că FBI-ul îi ecrana cazul lăsînd presei doar o poveste banală fără ingredientul inexplicabilului și camuflînd „adevărul“ fenomenelor paranormale, a OZN-urilor etc., acum „adevărul“ se mută la nivelul conștiinței, este problematizat și psihologizat, face parte din traseul destinal al personajelor probînd nu că OZN există, ci că Dumnezeu este cel care ne face semn cu ochiul de dincolo de noi. Acest adevăr mult mai complex al credinței, tematizat și psihologizat, scoate filmul lui Chris Carter pe un nivel energetic superior unde personajele au de cîștigat în profunzime ceea ce pierd în acțiune și suspans. În plus, am surprins mici *touché*-uri ironiste, unele mult prea evidențiate – finețea, în acest caz, s-ar putea să vină cu timpul prin exercițiu –, precum ipostazierea celor două portrete, cel al lui Bush alături de cel al controversatului Hoover astfel încît mă întreb retoric: pe cine simpatizează Carter, pe republicani sau pe democrați? Probabil că această informație de o importanță capitală se găsește undeva într-un X-File. Dana Scully citește un roman din care putem surprinde numele autorului, „Carter“, și al cărui titlu, prin decupaj, se termină în SEX. seX-Files? Iar pe un afiș cu un OZN mare și convingător încît și lui Arghezi i s-ar fi împlinit dorința, „Vreau să te pipăi și să urlu: Este!“ se află chiar subtitlul filmului, „I Want to Believe“. Ironia și auto-ironia sunt semne bune dacă sunt adecvate genului, și dacă sunt prinse convenabil în context fără a bruiia registrul utilizat ceea ce nu prea este cazul. Este clar că Chris Carter a intrat într-o fază reflexivă a carierei sale regizorale cînd dorește ceva mai complex, mai psihologic, și aproape de filmul de artă ceea ce-l determină să-și aducă principalii protagoniști în pragul unor crize religioase și pe el însuși la un bilanț. Una peste alta, este de apreciat această încercare de a depăși barierele impuse de gen și de rețetarul hollywoodian care nu-ți permite să jonglezi cu prea multe variabile, mai ales cu unele foarte alunecoase. Nu m-ar surprinde dacă Chris Carter ar încerca pe viitor și altceva decît să pună X-ul unde trebuie. Și acum, ultima diferență, mai mult o impresie, genericul muzical semnat de Mark Snow, chiar dacă nu s-a schimbat, a durat puțin, chiar foarte puțin. Să se fi plictisit Chris Carter de refren? ■







Un loc atît de des invocat și atît de puțin cunoscut, atît de prezent și de concret ca imagine mitico-simbolică și atît de abstract, de ficțional, ca realitate peisagistico-turistică.



Balcic, azi



George Barbieri - Balcic



Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

## Balcicul, între mitologie și turism

PRINTRE multe schimbări pe care anul 1989 le-a adus în viața publică românească a fost și redobîndirea posibilității de a vizita Balcicul. Un loc atît de des invocat și atît de puțin cunoscut, atît de prezent și de concret ca imagine mitico-simbolică și atît de abstract, de ficțional, ca realitate peisagistico-turistică, ocolit cu grijă de propaganda comunistă și invocat patetic de către cei care l-au mai apucat pînă prin anii '40, anticul Dionysopolis, adică actualul Balcic, părea nu doar interzis românilor din motive obscure, ci și suspendat, cumva, din geografie și din istorie printr-o ciudată conspirație a tăcerii. Ceea ce arta, în special pictura, a reușit, totuși, să smulgă interdicției și să salveze de la uitare, părea mai curînd un produs folcloric, verosimil în logica lui specifică, dar imposibil de verificat cu instrumentele obișnuite ale unui călător sceptic. Acum Balcicul este accesibil, lumina lui este, probabil, aceeași, după cum aceleași sînt și valurile mării care spală neobosit munții de stabilopozi care consolidează malurile. În vecinătatea mării, peisajul de astăzi este un imens șantier, mașini puternice și ostentative se proiectează pe albul strălucitor al stîncilor de calcar, romantismul s-a retars discret în locurile încă inaccesibile macaralelor, dar farmecul irepresibil continuă să impregneze fiecare imagine a orașului. De unde vine această resursă misterioasă a locului? Iată o întrebare care se adresează în aceeași măsură istoriei geologice și omenești, dar și clipei pe care tocmai o consumăm ca turiști lacomi și grăbiți. Un posibil răspuns îl poate oferi, pînă la urmă, tot epoca de glorie a orașului, aceea în care Regina Maria, cei mai importanți pictori și cei mai de seamă intelectuali români veneau la Balcic nu ca într-un loc obișnuit de odihnă, ci ca într-unul ieșit din scara umană, dacă nu de-a dreptul sacru.

De la abandonul definitiv al *Sultanei*, așa cum era alintată, afectuos, de către localnici, Regina Maria, la percepțiile de un lirism exaltat și neobișnuit al unor savanți, altminteri plini de măsură și de sobrietate, precum celebrii geografi I. Simionescu și G. Vâlsan, la entuziasmul nenumăraților scriitori care au trecut pe aici și pînă la immortalizarea în imagine realizată de pictori, la fixarea aproape magică în efigie, reacțiile pe care le-a determinat acest spațiu sunt nenumărate și, în mare parte, inefabile. Amestec irepetabil de elemente contradictorii, de munte

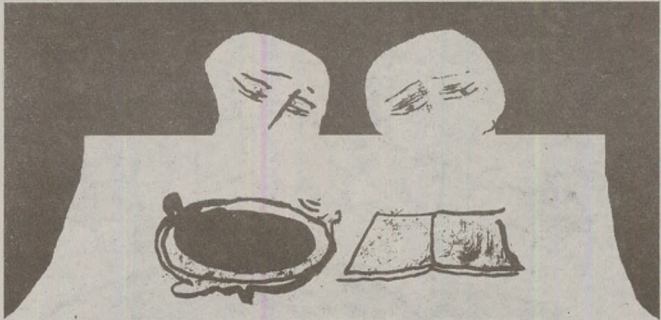
și de mare, de apă și de pămînt, de meridional și de alpin, de serenitate și de înfiorări metafizice, de pulsuni senzuale și de tentații mistice, de vegetație luxuriantă, barocă, și de calcare seci, rostogolite în trepte, asemenea peisagisticii sacre din pictura bizantină, de izvoare dulci, în cădere abruptă și zgomotoasă, așa cum îi stă bine oricărui rîu de munte bine integrat în peisajul său legitim, și de valuri marine sărate, al căror vuiet este și el firesc așezat la locul său, Balcicul s-a impus, în spațiul românesc, dincolo de orice promisiune turistică, drept o paradigmă culturală majoră. Deși, la prima vedere, obsesia Balcicului ar putea să pară frivolă, un simplu automatism tematic sau doar un capriciu de vilegiaturist în goană după imagini pentru album, în esență acest fenomen se constituie în cu totul altceva.

Balcicul reprezintă pentru arta rămănescă, în mod



cert, un fel de pol sudic, o componentă solară și meridională, de factură postimpresionistă, care contrabalansează tensiunile nordice, expresioniste și nocturne, ale Școlii de la Baia Mare. Dar dacă Balcicul nu a creat, asemenea mișcării de la Baia Mare, o stilistică unitară într-o tematică diversificată și nu și-a extins aria de interes dincolo de orizontul artei noastre - el manifestîndu-se invers, prin monotematism și prin diversitate stilistică -, acest spațiu a creat o stilistică unitară a receptării, o coerență inimaginabilă a comportamentului artistic și a devenit, sub presiunea unor energii iraționale, probă obligatorie pentru buna funcționare a resorturilor adînci ale actului de creație. Aici s-au verificat, de-a lungul a citorva decenii, nu doar un interes particular pentru o anumită configurație peisagistică și fascinația pentru o sinteză aproape didactică a coabitării elementelor, ci și mecanismele de funcționare a fenomenului nostru artistic și întregul său spectru de sensibilitate. Posibilitatea participării neîngrădite la acest spectacol natural, absența oricărei birocrății și premisele unei libertăți absolute, plasează fenomenul Balcic într-un spectru valoric și stilistic foarte larg. Or, tocmai acest lucru demonstrează, cu o mare acuratețe, cît de unitară și de coerentă este, în esență, școala noastră de pictură interbelică. Indiferent de stilistica proprie și de estetica personală ale fiecărui artist - și pe aici s-au perindat atitudini de o extremă diversitate, de la Victor Brauner, Corneliu Mihăilescu etc. și pînă la Sever Burada, C. Artachino și mulți alții, ca să nu-i mai aminim pe Tonitza, L. Grigorescu, Steriadi, Petrașcu, Dărăscu, Iser, Șt. Constantinescu, Șirato, Șt. Dimitrescu, Iorgulescu-Yor, Vasile Popescu, D. Ghiată, Kimon Loghi, Teodorescu-Sion, Samuel Mutzner ș.a.m.d. - relația cu Balcicul determină o anumită unitate interioară a picturii, o anumită continuitate a parametrilor de funcționare a creației, care fac inutile, ba chiar puțin ridicole, tentațiile plebeie ale ierarhizării. Balcicul devine, astfel, un spațiu al generozității, o adevărată unitate de măsură pentru fondul de sensibilitate al unui grup uman foarte larg, și nu un instrument de cenzură sau un cîntar necruțător pentru performanța individuală. Atunci cînd acest fenomen va fi studiat istoriografic și critic în toată extensia și profunzimea sa, cînd Balcicul va fi restituit artistic și moral spațiului nostru cultural așa cum se cuvine, arta românească, în ansamblul ei, dar și resorturile noastre sufletești, vor fi percepute mult mai corect și mai nuanțat. ■





## avanpremieră editorială

**A**PĂRUT în 2004 în Australia, ghidul turistic al Molvaniei a cunoscut un succes răsunător, devenind imediat un best-seller internațional. Molvania este un tărâm care nu există decât în închipuirea autorilor plini de umor ai cărții, dar care întrunește unele caracteristici ale țărilor din Estul

Europei, foarte pitorești și exotice pentru cititorul din statele Vestului. Multe trăsături definitorii ale acestor eterne și fascinante țări pot fi recunoscute în portretul comic al Molvaniei, la fel ca într-o oglindă de bălci în care nu se poate să nu-ți recunoști chipul, oricât de deformat ar fi. Dar sunt și multe idei preconcepte, bine înrădăcinate, printre glumele pe care autorii nu se sfiesc să le facă la adresa realităților atât de cunoscute nouă.

Publicată imediat în Anglia, Franța, Italia, Germania, Canada, țările nordice etc., cartea a iscat un hohot general de râs, deși s-au auzit voci care i-au taxat pe autori de rea-voință. Detaliu interesant, până acum, ghidul de călătorie în Molvania nu a fost publicat în niciuna dintre țările din Est. Citind cele câteva fragmente din carte de mai jos, în pregătire la Editura Vremea, poate că va fi ușor să înțelegem de ce.

ATĂ ghidul indispensabil pentru descoperirea uneia dintre țările cele mai subestimate din Europa de Est. Cunoscută odinioară doar de istoricii specializați în războaie și de traficanții sovietici de droguri, această republică începe să fie în sfârșit descoperită de călătorii avizați. Iar acest nou ghid vă indică tot ce trebuie să știți pentru a ajunge și pentru a circula în această comoară uitată care este Molvania, și pentru a scăpa întreg de-acolo. [...]

Deși este una dintre cele mai mici țări din Europa, Republica Molvania are multe de oferit turistului care știe să vadă. Vederi panoramice somptuoase, arhitectură neoclasică superbă și secole de cultură n-o să prea găsiți, trebuie să recunoaștem. Dar călătorul curajos se va bucura de multe lucruri interesante în această țară unică, de la capitala Lutenblag, cu adorabila sa rețea de tramvaie pe benzină, la împăduritul lanț de munți Postenwalj, în sud, unde vizitatorii pot savura un păhărel de *zeerstum* (rachiu de usturoi) local, în timp ce admiră cum un țaran îmbrăcat în costum național își snopește în bătaie măgarul.

Molvania, prima producătoare mondială de sfeclă și leagănul tusei măgărești, e o țară impregnată de istorie. Pretutindeni pe teritoriul ei trecutul este prezent, cum ar fi în orașe ca Gyrorik, unde puteți găsi una dintre cele mai vechi centrale nucleare din lume încă în funcție. În ceea ce privește clădirile și monumentele publice, Molvania este de două ori binecuvântată, întrucât a trecut prin două epoci de aur ale arhitecturii: perioada gotică, sub domnia Sfântului Împărat roman Carol al IV-lea, și sfârșitul anilor 1950, moment în care povestea ei de dragoste (de inspirație sovietică) cu betonul nearamat a lăsat o urmă de neșters asupra peisajului urban. [...]

Dar Molvania este și o țară ultramodernă, iar Lutenblag se mândrește cu o viață nocturnă dintre cele mai agitate din Europa. Puteți vedea în localuri studenți molvanieni la curent cu moda, dansând toată noaptea pe muzica orchestrelor *fzdari* (descrisă de unii vizitatori ca un amestec de *techno-trance* cu *mazurka*). Sau puteți vizita impozanta uzină de automobile de la Bardjov, unde mândrii muncitori produc automobilul național *Skumpta*, cu luxosul său interior din placaj.

Gurmanzii se vor simți răsfățați. Gastronomi molvaniană a evoluat mult din vremurile când nu se găseau, în centrul Lutenblagului, decât niște cârciumi întunecoase, cu mâncăruri grase, înfiorător de scumpe. Acum asemenea localuri s-au răspândit pe tot teritoriul țării.

Indiferent ce căutați, veți găsi cu siguranță în Molvania. Înarmați cu acest ghid, plus câteva vaccinuri\* veți fi gata de călătorie!

## Santo Cilauro, Tom Gleisner & Rob Sitch

# Molvania

### PĂRINTELE MOLVANIEI MODERNE

Cum intri în Molvania, dai peste tot de numele lui Szlonko Busjbusj (1891-1948). Cunoscut ca Părintele Molvaniei Moderne, supranumit afectuos „Bu-Bu”, acest om politic vizionar a dat numele său drumurilor, podurilor, statuiilor, râurilor; există până și o boală contagioasă care poartă numele lui. Și nu e de mirare, având în vedere numeroasele sale înfăptuiri din timpul celor câtorva mandate de prim-ministru pe care le-a executat, în tumultuoșii ani 1930. În această perioadă, el a reușit:

- să dezorganizeze industria națională de tractoare
- să reducă alfabetul cu 33 de litere
- să reintroducă roata
- să reducă week-end-urile lucrătoare de la 18 la 16 ore
- să alinieze moneda Molvaniei (*strubla*) la lit-ul Letoniei
- să creeze „Balkan 7”, confederație regională instabilă de republici
- să modifice constituția, introducând o *Carta a drepturilor* care garantează tuturor cetățenilor dreptul de a purta ranchiună.

Dar, dincolo de toate aceste extraordinare reforme, istoria îl va aminti pe „Bu-Bu” pentru modul vizionar în care a condus economia în timpul Marii Crize din 1932, perioadă întunecată pentru întreaga lume, ca și pentru Molvania. Atunci, hiperinflația a obligat oamenii să se ducă la cumpărături zilnice cu roabe pline de bani. Cu o mișcare care a depășit în inteligență comunitatea financiară globală, Szlonko Busjbusj a rezolvat problema, declarând roaba monedă oficială.

Chiar și după ce s-a retras, Busjbusj a continuat să muncească fără răgaz pentru unificarea numeroaselor facțiuni oponente ale Molvaniei. El a convocat și a condus pentru un scurt timp o coaliție numită Partidul Unit al Tiranilor, Despoților și Dictatorilor. Din păcate, pe măsură ce a îmbătrânit, vederea i-a scăzut dramatic, ca și respectul pentru drepturile omului. În cele din urmă, în 1962, acest „vizionar cu vederea încețoșată” - așa cum a fost descris în citația care-l chema în fața tribunalului Națiunilor Unite sub acuzația de crime de război - s-a stins de moarte naturală - asasinat. [...]

### DRAPELUL NAȚIONAL

„Trikolorul” molvanian este unic, întrucât nu are decât două culori. După căderea Cortinei de Fier, Molvania a fost unicul stat ex-sovietic care a păstrat secera și

ciocanul. Molvanienii erau atât de îndrăgostiți de simbolurile unității muncitorești, încât au adăugat o a treia unealtă - mistria.

### GEOGRAFIA

Un scriitor care a vizitat Molvania a descris-o ca fiind situată la răscrucea drumurilor Europei și, deși unii bănuiesc că omul a vrut să facă o glumă, se poate spune că țara ocupă un loc central în istoria Europei. Geografic, e o țară cu peisaje variate, cu regiunile de sud compuse din smârcuri mocirloase și mlaștini asanate, pe când în nord și în vest se întind câmpii măturate de vânturi. [...]

Două cursuri de apă principale străbat țara: maiestușul fluviu Uze șerpuește prin centru, spre vest, trecând granița în Germania (unde este cunoscut sub numele de Canalul Colector al Saxoniei) și râul Fiztula, mai mic, dar nu mai puțin impresionant, curge în sud.

Cea mai mare parte a văii centrale era aridă și stearpă, dar mulțumită marilor cantități de îngrășăminte și politicii guvernamentale de acceptare a plantelor modificate genetic, fermierii locali pot produce recolte bogate de porumb, grâu, sfeclă și un hibrid asemănător cartofului, pe care savanții din UE încă nu l-au clasificat printre plantele comestibile.

Molvania se mândrește cu atitudinea ei ecologică față de mediu. Aici gunoaiile sunt fie sortate și reciclate, fie aruncate peste graniță în Slovacia. Media precipitațiilor este de 67 cm pe an, căzând în special zăpadă, mazăriche și ploii acide.

Din punct de vedere geografic, Molvania este o țară a contrastelor, de la colinele stâncoase, semi-aride, la câmpiile stâncoase, semi-aride.

### POPULAȚIA

În anul 60 d.Hr., istoricul roman Tacitus descria poporul molvanian astfel:

*Sunt scunzi și oacheși la înfățișare, și nu au aplecare către munca grea și către gândirea creatoare. Ar trebui să bați cale lungă ca să găsești în imperiu un trib de vânători și culegători mai certăreț, mai destrăbălat și mai needucat.*

Chiar și astăzi, molvanienii sunt adesea prezentați pe nedrept ca fiind morocânoși, arțăgoși și violenți, dar desigur că acest portret este adevărat doar în parte. În fond, poporul molvanian adoră să se distreze și are un cald simț al umorului de tip slav. Poate fi nevoie de ceva timp pentru a te obișnui cu unele aspecte ale



Echipa Interblag FC, numită „Invincibili”, chiar înainte de înfrângerea lor în semifinala din 1995 (Viordar Czervkle în spate, al doilea din dreapta).





avanpremieră editorială



comportamentului lor, cum ar fi manierele la telefon, în care grosolănia e considerată ca o calitate. Dar ospitalitatea este trăsătura esențială a culturii molvaniene, și e un vechi proverb care spune „zva grek inst ur plebum szunf” (mai bine un străin la ușă decât un prieten în casă), dicton care, deși pierde întrucâtva în traducere, rezumă destul de bine atitudinea lipsită de griji a molvianului în fața vieții.

Variată din punct de vedere cultural, populația Molvaniei e formată în principal din trei etnii: **bulgii** (68 %), care trăiesc în special în centrul și în sudul țării; **hongrii** (29 %), care locuiesc în orașele din nord, și **molvii** (3 %), care pot fi găsiți în principal în pușcării.

## ȚIGANII

Unele țări europene au probleme cu neînțelegerile rasiale dintre localnici și populația lor nomadă de țigani. Molvania se mândrește cu faptul că nu are o asemenea problemă, întrucât cei mai mulți țigani din această țară au fost izgoniți cu succes în străinătate sau **incarcerati**. [...]

### E bine să știți

Când vin pentru prima oară în Molvania, vizitatorii sunt uimiți de manierele dure între localnici, în magazine, când șofează sau chiar când merg pe stradă. Tonul ridicat și gesticulația sălbatică sunt obișnuite aici și un străin ar putea crede că nimeni nu-și suportă aproapele. Adevărul este că molvianii sunt un popor foarte sincer și nu se complac în dulcagării când e vorba de raporturi interumane. Să-l ameninți cu pumnul pe alt șofer sau să-l scuipi în față pe un membru al familiei sunt lucruri de zi cu zi pentru acest popor degajat. Desigur, unui nou venit îi trebuie ceva timp să înțeleagă cum trebuie să se poarte. De pildă, cât de intens e necesar să te răstești ca să atragi atenția unui chelner? Dacă ești prea împăciuitor, n o să-ți dea atenție. Dacă ești prea agresiv, s-ar putea să scoată pistolul. Sfatul meu e să adopți o atitudine politicoasă. De câte ori ai posibilitatea, spune chelnerului „brobra” (mulțumesc) și „vriszi” (vă rog). Felicită șoferul de taxi pentru curățenia din mașina lui (de fapt, nu există expresie molviană pentru această situație, dar poți încerca prin gesturi). Pe scurt, încearcă politetea ca să vezi la ce te va duce. ¶

## FLORA ȘI FAUNA

Altădată acoperită de păduri dese, azi Molvania este formată din **câmpii sterpe**. Legenda spune că Sfântului Fyodor i se datorează dispariția copacilor, dar apariția

**fierăstraielor mecanice** în anii 1950 a grăbit în mod sigur procesul. Molvania este una dintre primele țări din lume producătoare de castraveți-cornișon și de moșmoane, ca și de *hvobecz*, nuci amare care se pun adeseori în miezul mingilor de golf. Cât despre faună, Molvania are cel mai mare număr din lume de rozătoare pe kilometru pătrat. Speciile mai mari includ ursul, căprioara, linxul, mistrețul sălbatic și **famosul câine strănutător molvianian**. [...]

## SPORTUL

Ca și multe alte națiuni vest-europene, Molvania e înnebunită după fotbal. Din păcate, echipa națională a Molvaniei a avut succese internaționale modeste, mai ales de când s au înființat controalele-surpriză anti-drog. Cel mai cunoscut jucător este neîndoielnic **Viordar Czervkle** (numit „Cze” de către admiratorii lui), al cărui nume apare peste tot, pe tricouri și afișe. Spre dezamăgirea fanilor săi locali, Cze nu mai joacă în liga profesionistă din cauza unei răniri grave: în 1966 a fost suspendat pentru o lovitură cu capul dată unui arbitru croat în timpul unui meci amical.

Stadionul din Lutenblag (*Lutenstaad*) a fost construit în 1985, în speranța că Molvania va fi gazda meciurilor din World's Cup în 1994. Din păcate, speranța a căzut în desuetudine, și la fel și terenul, care n-a mai fost întreținut. Conceput pentru 80.000 spectatori, stadionul găzduiește acum concerte rock și **spânzurări publice**. [...]

### Un erou al poporului!

Cel mai faimos sportiv al Molvaniei, pentatlonistul Hzerge Voldarj s a născut în Sasava. S a antrenat la institutul *Medekina Anabolika* din Lutenblag, apoi a fost ales să și reprezinte țara la Jocurile Olimpice din 1982, la secțiunea biatlon modern. Din păcate, aflat în fruntea clasamentului, a fost descalificat la proba de tir atunci când, în loc să tragă în țintă, s a întors instinctiv și a ochit un iepure care tocmai trecea. Voldarj s a retras din competiția internațională, iar acum are propria sa emisiune sportivă TV „Sportulku Hzerge”.

### Un moment olimpic

Molvania are o istorie olimpică lungă și mândră, câștigând medalii la jocurile de vară și de iarnă. În era comunistă, țara a deținut recordul celui mai mare număr de atleți fugiți în Vest, apogeeu situându-se la J.O. de la Montréal, când toată echipa a încercat să fugă de pe vapor, intrând în stadion sub un steag alb.

## RELIGIA

Molvanienii sunt profund religioși. Cei mai mulți sunt membri ai unei biserici, sau cel puțin primesc ajutoare de la o biserică. Religia cea mai răspândită este cea **Baltică-Ortodoxă**, o formă a credinței foarte asemănătoare cu Catolicismul (cu deosebirea că, de multă vreme, catolicii nu mai susțin că pământul este plat). Congregațiile baltic-ortodoxe au dreptul să fumeze în biserică. Această religie este veche de mii de ani și credincioșii locali vă vor spune cu mândrie că unul dintre cei doi tâlhari răstigniți alături de Hristos era din Molvania.

Mulți credincioși practicanți fac regulat pelerinajul la racla **Sf. Ulgmat**, în Jzerbo. În acel loc, în 1534, doi păstori care se întorceau acasă de la crășma locală au pretins că au văzut o apariție ce plutea pe câmpul din fața lor. Puterea acestei **viziuni** a fost atât de mare, încât amândoi au căzut într-un somn adânc și s-au trezit a doua zi dimineată cu o grozavă durere de cap și cu vederea tulbură.

În **săptămâna mare**, din Duminica Floriilor până la Paște nu se mănâncă carne, iar începând din vinerea mare perechile căsătorite se abțin de la orice violență casnică.

### Sf. Fyodor - Sfântul protector al Molvaniei

Sf. Fyodor s-a născut în 1507 într-o familie bogată de proprietari de pământ molvianeni. La vârsta de numai patru anișori i-a uimit pe bătrânii bisericii bând un butoi întreg de vin de împărtașanie. A fost o faptă de vitejie religioasă pe care a repetat-o de multe ori mai târziu în viață. De la mama lui, Fyodor a moștenit blândețea și o pioasă cucernicie. De la tatăl lui a moștenit guta.

Prima perioadă de evlavie a lui Fyodor a început când, la vârsta de 10 ani, a fost trimis să lucreze la ferma familiei, dar el a refuzat, spunând că voia Domnului este ca el să stea în casă, să se roage și să mediteze. Cucernicia lui era atât de mare, încât tânărul n-a mai ieșit din casă decât ca să mănânce și să participe la sărbătorile publice. În această perioadă a postit adesea până la trei ore în șir, dedicându-și suferința Domnului.

Fyodor a fost un om al contradicțiilor. Când a ars casa părintelui său, el a rămas neclintit, spunând că bunurile pământești nu înseamnă nimic pentru el. Dar la câteva săptămâni după aceea, aproape l-a omorât în bătaie pe un hoț care-i furase **lăuta**, într-un acces despre care teologii cred că era o izbucnire de fervoare mistică.

Mare prieten al săracilor, Fyodor a manifestat un interes special față de tinerele nemăritate, și putea fi adesea văzut vizitându-le acasă la orice oră din zi sau din noapte, înarmat numai cu o Biblie și cu o sticlă de **vin roșu sfințit**. El le învăța Evanghelia și le dădea binecuvântarea celor care îngenuncheau în fața sa. Atât de mare era smerenia Sf. Fyodor în fața Domnului încât, la vârsta de 21 de ani, a anunțat că, din voia Celui de Sus, renunță să mai facă orice mîcare. Din evlavie, s-a așezat lângă foc și a rămas în senină contemplant timp de luni de zile, fără să pună gura pe mâncare (în afară de cele trei mese zilnice plus gustările). Alteori, dispărea pentru lungi perioade fără nici o explicație, și se întorcea cu **limba împleticită** și poticnindu-se pe picioare, pretinzând că acestea sunt semne că Duhul Sfânt sălășluiește în el.

La 56 de ani, pe când cântărea mai mult de 100 kg, a fost arestat de **miliția protestantă**, care i-a cerut să se lepede de credința lui, fără de care va fi omorât. Fyodor a refuzat, spunând liniștit că Domnul îl va apăra. Atunci a fost legat de un copac, biciuit, străpuns de săgeți și decapitat. Ultimele lui cuvinte au fost „*copra sanctum*” („sfinite rahat”).

Sf. Fyodor a fost beatificat de Papa Paul în 1617, sanctificat de Papa Grigorie XV în 1623, și a apărut postum în 1982 într-un episod al versiunii molvaniene a serialului „**Biografii trăsnite**”.

Relicvele izmenelor sale pot fi găsite la capela Sfântului Fyodor din Lutenblag.

Extras din *Viețile Sfinților*  
(Editura Universității Vaticanului)

## CUM SĂ AJUNGEȚI ÎN MOLVANIA

**Pe calea aerului.** Compania națională a Molvaniei este Aeromolv, despre care presa a scris mult în anul 2000, când piloții ei au făcut grevă împotriva proiectului guvernamental de a le interzice să consume alcool cu două ore înainte de decolare. Flota se compune mai ales din avioane B-717. Pasagerii se îmbarcă prin trapa trenului de aterizare din față. Unele companii propun prețuri avantajoase călătorilor dispuși să se lipsească de luxul de a mânca la bord sau de aparatura de navigație.

**Autobuz.** Multe orașe mari europene au linii de autobuz spre Lutenblag și alte localități. Companiile de stat sunt în general mai bune și mai fiabile. Evitați operatorii privați cu tarife mici din Slovenia și Polonia, care oferă servicii ieftine de trecere a frontierei în **containere sigilate**.

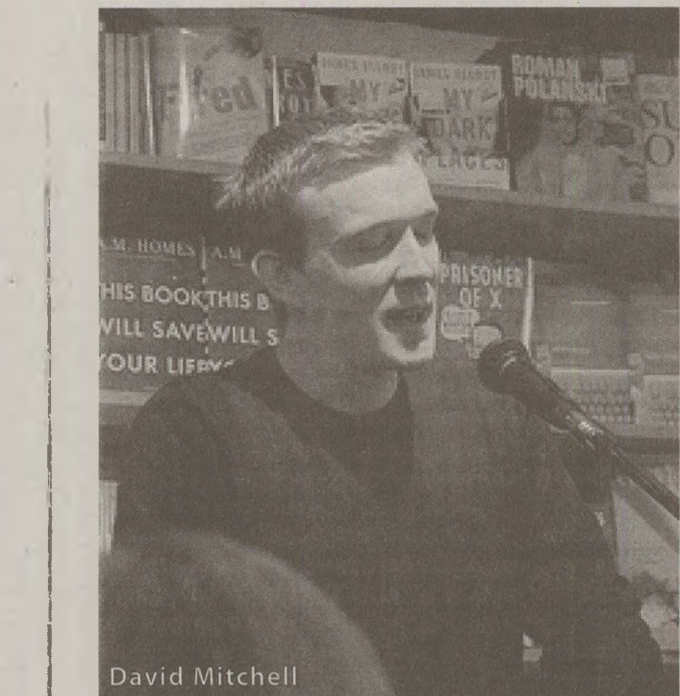
## CUM SĂ PLECAȚI DIN MOLVANIA

Taxa de plecare este de 3000\$, una dintre cele mai ridicate din Europa, dar mulți vizitatori sunt de părere că merită banii. Va trebui să completați și un *Formular de Plecare*. Mulți călători au reclamat inoportunitatea ultimelor întrebări privitoare la contactele sexuale și numerele de telefon.

În românește de  
**Silvia COLFESCU**

\*Împotriva holerei, tifoidei, difteriei, hepatitei A, hepatitei B, hepatitei C, meningitei, malariei, tetanosului, febrei dengue și a encefalitei transmise de căpușe. Cei care intenționează să viziteze interiorul țării sunt sfătuiți să se vaccineze și împotriva antraxului. [...]





David Mitchell

## Panorama civilizațiilor

Romanul *Atlasul norilor* prilejuiește prima întâlnire a cititorilor români cu David Mitchell – scriitor britanic care va împlini patruzeci de ani abia anul viitor, dar inclus deja de *Time Magazine* în topul celor mai influente o sută de personalități din lume. Mă simt dator să recunosc de la început nu doar că îl percep drept marele roman citit în ultimii ani, ci și că autorul îl concurează în pragul secolului XXI pe Balzac, cel ce dorea să cuprindă întreaga istorie a societății franceze în *Comedia umană*.

*Atlasul norilor* se compune din șase narațiuni de mărimea unor nuvele sau microromane, având între 90 și 110 pagini, ce traversează epocile istoriei și meridianele globului, genuri literare, tipuri de scriitură și registre stilistice. Panoramează totodată literatura anglo-saxonă și cărțile ei de răsuce, fără nimic ludic sau gratuit. Provoacă pe cititori avizați să pătrundă în zonele „periferice” ale ficțiunii și reușește, căci „monstrul” se citește într-o manieră neobișnuită, cinci părți desfăcute în jumătăți, a șasea plasată în mijloc integrală.

Prima istorie se cheamă „Jurnalul din Pacific al lui Adam Ewing” se petrece la mijlocul secolului al XIX-lea și consemnează cele văzute și trăite de un notar american, revenind de la Sydney la San Francisco pe vasul Profetesa, timp de trei luni, din 7 noiembrie până în 13 ianuarie. Cea de-a doua, „Scrisori de la Zedelghem”, cuprinde epistole trimise de un tânăr muzician, Robert Frobisher, prietenului său Rufus Sixsmith, în cursul anului 1931, relatându-i aventurile sale din Flandra ca asistentul unui faimos compozitor retras din viața muzicală.

Cea de-a treia istorie „Jumătăți de alte vieți” are ca personaj o jurnalistă americană care investighează un proiect ce riscă să producă un dezastru atomic. A patra – „Cumplitele încercări ale lui Timothy Cavendish” este confesiunea unui editor britanic despre haituiri ce se petrec 10 ani mai târziu, iar a cincea poveste, „Omelnicul lui Sonmi-451” recurge la altă formulă ingenioasă: interviul sau mai curând interogatoriul luat unei clone dintr-o viitoare Coreea intrată în vârsta consumismului absolut.

În sfârșit, cea de-a șasea „Vadu’ lu’ Sloosha, cu to’ ce mai fusă dup-ai-a” proiectează prin povestea lui Zach’ry (Zaharia?) într-un viitor postapocaliptic, o recădere în barbarie și în războaie sălbatice, cu întoarceri periodice ale navei celor salvați din cataclism, cu rituri și credințe din faza începuturilor, cu tentative unei întemeieri de lume, dureroasă și plină de violență. De altfel, este narațiunea plasată în mijlocul cărții, rotundă, formând un fel de miez întunecat.

Romanul lui David Mitchell (să-l numim așa) seamănă cu o călătorie în timp, care începe la mijloc de secol XIX, se întrerupe ca să facă trei salturi în secolul XX, întrerupte și ele pe rând, ca să exploreze un viitor populat de consumatori-stăpâni și clone-sclavi, fracturat și el, până la istoria viitorului înspăimântător. De aici, călătoria

# Rechizitoriu, profetie și SOS

în timp pornește în sens invers, reluând fiecare din cele cinci istorii întrerupte și încheindu-le, una după alta, până la cea a lui Adam Ewing, după următoarea schemă: 1/? 2/? 3/? 4/? 5/? (6) ?/5 ?/4 ?/3 ?/2 ?/1.

## Panorama întrebărilor

Ambiția lui David Mitchell se vede abia după încheierea lecturii: o investigație profundă în istoria civilizației în ultimul secol și jumătate, judecăți severe despre forme de canibalism pe care le-a generat întâlnirea între popoare aflate pe trepte de evoluție diferită, meditație întunecată asupra viitorului. *Atlasul norilor* pune întrebări și aduce în discuție fenomenele care îi preocupă deopotrivă științele dedicate omului și societății – de la antropologie la politologie.

Romanul dovedește o conștiință gravă și o privire necruțătoare asupra epocii moderne, o inteligență ce merge la esența lucrurilor, tăioasă ca un bisturiu. Iată așadar un autor angajat într-un sens metafizic, analizând nu atât condiția umană cât drama omenirii aflată în plină cursă a distrugerii și a autodistrugerii. Dacă Balzac a realizat *Comedia umană* a primei jumătăți de secol XIX, s-ar putea vedea în *Atlasul norilor* ca „tragedia omului modern”.

Civilizația își probează în ritm accelerat forța de a distruge, omenirea pare să aibă vocația de a-și căuta și perfecționa căile de auto-anihilare. Misionarii aduc pe insulele Pacificului alți germeni ai violenței, alte arme de ucidere, alte mijloace de subjugare și exploatare. Și cu cât omul este mai instruit și mai educat, cu atât își rafinează canibalismul: medicul de pe un vas își otrăvește pacientul, un compozitor de geniu nu ezită să-și însușească ideile asistentului său, oamenii de afaceri ignoră avertismentele specialistului și comandă calm crime, iar în goana după câștig riscă un cataclism al planetei.

Într-un viitor supertehnologizat, clonele se dovedesc cea mai profitabilă și monstruoasă formă de a-l folosi până la anulare pe altul diferit de tine, reinstaurând sclavagismul. Așa că luptele brutale, vărsările de sânge între triburile rămase după un cataclism atomic nu mai apar decât forme simple, rudimentare ale războiului care n-a conținut niciodată în goana oamenilor, a grupurilor sau a popoarelor de a acapara mai mult și mai mult: bunuri, teritorii, lumi.

Omul civilizației europene este obsedat nu de verbele ființării (a fi și a deveni) ci de cele ale posesiei și puterii. Autorul reinventează marile tipuri ale epicii: bunul

sălbatic și omul modern, căpitanul de vas și marinarul, juristul și medicul, preotul-misionar și negustorul, artistul și omul de știință, editorul și scriitorul, politicianul și jurnalistul. Aproape cu toții canibali, grăbiți să-i devoreze pe ceilalți. Nu întâmplător primul erou se numește Adam și ultimul Zach’ry, adică o distorsiune ori fractură a numelui Zaharia, ce are ca rădăcină verbul *zakar* „a-și aminti”.

## Panorama stilurilor

David Mitchell folosește în fiecare din cele șase istorii altă formulă epică și alt registru stilistic, revizitează subtil și profitabil toată marea proză anglo-saxonă din ultimele două secole și jumătate, spulberă granițele între formulele artistice înalte și cele comerciale, cu ostentație nedisimulată. Alege mai întâi formula jurnalului de bord, binecunoscută într-o literatură a călătoriei și a explorării cum este cea engleză, trece la convenția epistolară, de acolo la thriller, la romanul comic și satiric pentru ca să se oprească la variante întunecate ale SF-ului.

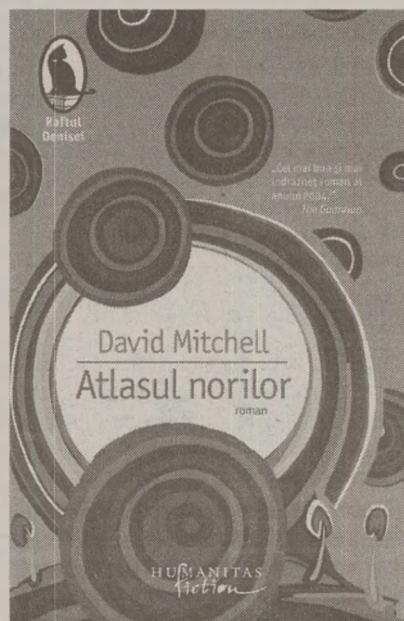
*Atlasul norilor* trimite inevitabil la opere de referință ale mai multor genuri din spațiul literar anglo-saxon: Tentația de a-l analiza ca roman postmodern este mare și totuși parcă îi lipsește ludicul și gratuitatea postmodernismului, ca și livrescul explicit și etalat cu voluptate. Citindu-l, persistă impresia curioasă că romanul mai curând se detașează decât se înscrie în marea tradiție a romanului modern. Cu alte cuvinte, instituie alte raporturi cu tradiția decât cele pe care le-a propus modernismul și postmodernismul.

Prima istorie, călătoria pe vasul Profetesa și lumea insulelor, amintește deopotrivă de Daniel Defoe și Kipling, de Melville și de Conrad, pe când ultimele două istorii obligă la conexiuni inevitabile cu Huxley și Orwell, cu Margaret Atwood și Ursula Le Guin. Între ele, istoriile cer raporturi la Bildungsroman și la proza detectivistă, la romanul comic și satiric, elementele din cărțile unui Tom Sharpe și John Grisham transpar șarjate discret.

Extrem de originale se dovedesc și „verigile” care leagă cele șase nuvele. Jurnalul de bord al lui Adam Ewing (prima istorie) este citit în două tranșe de Robert Frobisher (în cursul celei de-a doua istorii), scrisorile sale au ca destinatar pe Rufus Sexsmith, personă cheie în primul mister descurcat de Luisa Rey (în a treia narațiune), ancheta ei se dovedește un thriller tehnologic primit de editorul Timothy Cavendish (în partea a patra), povestea lui o vizionează pe un ecran de „toshiba” clona Sonmi-451 (în istoria a cincea), Sonmi devine un soi de zeitate, proiecție holografică inexplicabilă pentru Zach’ry cel din vârsta barbară.

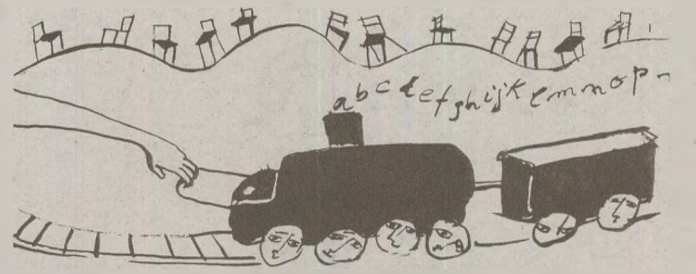
Performanța autorului atinge nu doar tematica, suita genurilor și a speciilor ci și verva stilistică. Fiecare istorie se bucură de bogăția și originalitatea altui registru stilistic, aici se ascunde surpriza oferită cititorului român, pentru că traducătorul Mihnea Gafița găsește soluții fericite: preumblări prin limba secolului al XIX-lea cu tenta sa ușor patinată, prin sprintărul și picantul limbaj al seducătorului din anii interbelici, până la stilul sec al prozei detectiviste, la cel elaborat al utopiei și revenirea la un registru popular și arhaic al omului redevenit barbar.

Șase nuvele alcătuiesc acest roman, pe care cititorul nu îl poate vedea în ansamblu și înțelege decât la sfârșitul lecturii. Aproape toate personajele principale au o pată ce palpită în anumite circumstanțe, sugerând anamneza: avatarurile unui suflet ce parcurge mai multe existențe. Într-un asemenea sens, capătă alte semnificații cele două nume, ale primului și ultimului erou, Adam Ewing și Zach’ry: istoria omului adamic care a părăsit paradisul și distruge întreaga lume care i-a fost dăruită. *Atlasul norilor* este rechizitoriul nebulniei umane și al distrugătoarei civilizații moderne, o profecie cumplită și totodată un soi de SOS lansat în toate zările.



David Mitchell, *Atlasul norilor*, Editura Humanitas fiction, colecția „Raftul Denisei”, traducere de Mihnea Gafița, 629 pagini.





m e r i d i a n e

## Bref

### Cenzura în Iran

● Iranul, mondial cunoscut pentru poezii săi de odinioară, este acum în pană de literatură - scrie Saeed Kamali Dehghan într-o corespondență din Teheran pentru „Le Monde”. De la revoluția islamică din 1979, toate cărțile, inclusiv cele de ficțiune trebuie să primească o autorizație de publicare de la Ministerul Culturii și de la Consiliul Islamic, autorizație care se obține din ce în ce mai greu. Nici multe din cărțile clasice nu mai pot fi reeditate de la ajungerea la președinție, în 2005, a lui Mahmud Ahmadinejad. Sînt interzise opere foarte diferite, de la *Jucătorul* lui Dostoievski și *Ulysse* de Joyce la *Contractul social* al lui Rousseau și *Codul Da Vinci* de Dan Brown, precum și anumite titluri din opera Virginiei Woolf, Heinrich Böll sau García Márquez. Nici scriitorii indigeni nu stau mai bine: toate cărțile lui Sadegh Hedayat, considerat părintele romanului modern iranian sînt interzise, ca și cele ale lui Ebrahim Golestan, cineast faimos care trăiește de mult timp la Londra. Procedura de control al cărților e lungă și arbitrară, o carte aprobată azi poate fi respinsă mâine, cînd se cere un acord de reeditare, sau se pot cenzura alte și alte pasaje. Pentru Mahmud Dowlatabadi, autor renumit al unui ciclu românesc în zece volume, *Kelydar*, „cenzura i-a adus pe tinerii noștri scriitori într-o stare de depresie gravă iar pasiunea de a scrie este din nefericire pe cale de dispariție în Iran.” „Dar cele mai catastrofale rezultate le are autocenzura care a invadat imaginația scriitorilor și traducătorilor” - spune Abdollah Kowsari, traducătorul în persoană al lui Llosa, fiindcă în Iran riști să fii pedepsit cu închisoarea pentru imaginația ta. Corespondentul dă exemple și se întreabă cum mai poți fi în aceste condiții scriitor iranian.

### Premiul Cévennes

● La cea de a doua ediție a sa, Premiul Cévennes pentru roman european, în valoare de 25.000 de euro (din care 5000 revin traducătorului în franceză), a fost acordat tinerei scriitoare germane (n. 1974) Juli Zeh pentru romanul *O fată fără calități*. Avocată de formație, Juli Zeh și-a părăsit meseria pentru a preda literatură germană și a scrie: are pînă acum la activ șapte cărți - romane și reportaje de călătorie, traduse în 20 de limbi. Romanul *O fată fără calități* a fost foarte bine primit de critica germană. Acțiunea e inspirată dintr-un fapt divers sîngeros și se desfășoară la Erfurt în 2002, unde două eleve pun la cale un joc pervers ce se va termina tragic. Jucînd pe contrastul clasic între tinerețe și cruzime, romanciera răstoarnă așteptările cititorului, dozînd bine tensiunea și construind credibil personajele și atmosfera. Plecînd de la o selecție de 80 de romane propuse de librari independenți, un juriu internațional a ales în final 11 titluri, dintre care majoritatea voturilor a revenit *Fetei fără calitate*, singura carte din competiție care nu e accentuat autobiografică, ci esențial romanescă. Într-o scrisoare trimisă juriului, Juli Zeh își exprimă mîndria de a fi primit un premiu european: „Dacă mă duc într-o țară străină după ce am citit trei cărți scrise de autori de acolo, nu mă mai simt străină în acea țară. Nu este niciodată mai aproape de celălalt, ca în sinul acestui imens spațiu fără frontiere numit *imaginar*. Iată de ce mi se pare esențială existența unor premii europene în domeniile artistice, culturale și literare”.

### Criza universităților americane

● De ce suscită Barack Obama un asemenea entuziasm în campusurile americane, deși ideile lui despre universități nu strălucesc prin originalitate? În primul rînd fiindcă el se face purtătorul de cuvînt sincer al familiilor pentru care cheltuielile de studii au devenit insuportabile; candidatul democrat la prezidențialele din noiembrie repetă mereu că abia de curînd a reușit să ramburseze împrumuturile contractate în timpul studiilor iar insistența lui pe greutățile financiare cu care se confruntă clasele medii și populare în urmarea învățămîntului superior are un ecou imens. O lucrare colectivă, *Universitatea împotriva ei înseși*, publicată de universitari de stînga - istorici, sociologi și specialiști în *cultural studies* - a suscit un viu interes în mediile universitare și în revistele de specialitate, căci luminează tensiunile crescînde din instituțiile de învățămînt superior. De 24 de ani, amintesc autorii articolelor, universitatea americană se fragmentează. Sistemul public, ce formează 13 din cele 17,5 milioane de studenți, are de suferit de pe urma retragerii sprijinului statului. Taxele de școlarizare, deși mai mici decît cele din universitățile private, au crescut totuși la un nivel prea ridicat față de venitul mediu. Cît despre universitățile private, accesibile familiilor cu bani, ele își permit să recruteze și să păstreze profesorii cei mai prestigioși, oferindu-le salarii ridicate, ceea ce creează inegalități în calitate învățămîntului. Sistemul public e nevoit să recurgă la doctoranzi și alt „proletariat intelectual” suplinitor pentru a acoperi cursurile și seminariile (la NYU, peste 60% din cei ce predau sînt din această categorie cu contracte temporare). *The University Against Itself*, care cuprinde studii aplicate în special pe New York University, unde în urmă cu doi ani doctoranzii au făcut o lungă grevă, e mult discutată și pe bloguri ale unor profesori, studenți și politicieni.



Eça de Queiroz

eu provin dintr-o insulă, situată la cealaltă extremitate a Uniunii Europene, o insulă latină într-o mare slavă, care se numește România, și a cărei capitală este București, nu Budapesta”. Aceasta a fost fraza, pentru noi atât de tocită, dar cu un neașteptat de puternic impact asupra auditorilor, prin care mi-am început comunicarea *Eça de Queiroz citit de Mircea Eliade* la al IX-lea Congres al Asociației Internaționale a Lusitanistilor (AIL) organizat la începutul lui august la Funchal, capitala insulei Madeira. O frază banală, rostită la mii de kilometri depărtare de casă, într-un mediu în care doar numele lui Eliade, alăturat numelui meu (care, oricî am zice, le sună „exotic” străinilor și, deci, se reține) au fost singurele referiri românești într-un adevărat „ocean” latino-lusitan alcătuit din circa 250 de participanți.

Congresele AIL, care se țin o dată la trei ani, de fiecare dată în altă țară/universitate care are forța unui departament de lusitanistică apreciabil (Congresele la care am mai participat, începînd din 1993, s-au desfășurat la Hamburg, Oxford, Rio de Janeiro, Providence, Santiago de Compostela) au o schemă de organizare foarte compactă pentru a putea cuprinde numărul mare de comunicări urmate de dezbateri. Eram programată ultima și eram convinsă că vor asista numai prietenii mei mai apropiați - și aceștia cu semn de întrebare - deoarece Universitatea se afla pe un deal în afara orașului, iar închiderea Congresului, urmată de concert etc., avea să aibă loc la Teatrul Municipal din centru, astfel încît toți se vor grăbi să prindă un loc în autobuzele care stăteau în așteptare.

Dar uitasem de faptul că numele lui Eliade are forța unui magnet. Ședința respectivă cuprindea trei comunicări, dintre care, cum am spus, a mea era ultima. Mirată am fost cînd, chiar înainte de începerea ședinței, au început să intre în sală valuri-valuri de auditori (printre care câțiva scriitori de marcă și chiar recent schimbata „ministră” a Culturii - e drept, specialistă în Eça de Queiroz).

Am avut șansa ca cele trei cărți apărute la Editura Humanitas în 2006 - Mircea Eliade: *Jurnalul portughez și alte scrieri*, vol. I și II, precum și Sorin Alexandrescu: *Mircea Eliade dinspre Portugalia*, să-mi ușureze considerabil documentarea. Volumele acestea, în afară de *Jurnalul portughez* propriu-zis, a

## În Insula Madeira

cărui traducere, publicată anul acesta la Lisabona, s-a bucurat de o mare „acoperire” cu cronici și recenzii, conțineau, sub sintagma „alte scrieri”, o seamă de importante considerații ale lui Eliade despre romancierul portughez din secolul al XIX-lea, socotit de conaționalii săi la același nivel cu Camões și Pessoa, și despre care Eliade intenționase chiar să scrie un „studiu amplu”. Acest studiu, în urma dezastrului ocupării României de către sovietici și a îndepărtării intempestive a lui Eliade de la Legația Română din Lisabona, circumstanțe care l-au decis să aleagă exilul (mai întîi la Paris, apoi la Chicago), nu a mai fost scris. Dar la sârșitul bibliografiei consultate și recomandate de el pentru capitolul „Despre Eça de Queiroz” din cartea sa *Salazar și revoluția în Portugalia*, citim, nu fără o dureroasă strîngere de inimă, această consemnare a lui Eliade: *Despre opera lui Eça de Queiroz, cf. studiul nostru de apropiată apariție*.

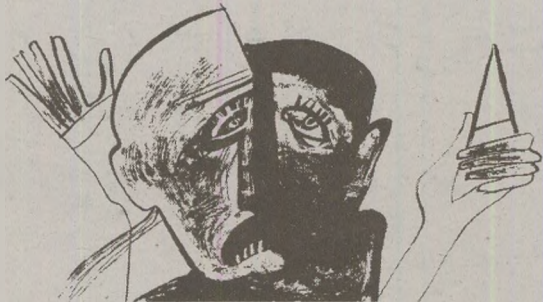
Astfel, pentru prima oară se aduceau la cunoștința portughezilor importante considerații ale lui Mircea Eliade despre scriitorul lor favorit, în texte inedite în limba lor. De specificat că, în *Jurnalul portughez*, Eliade îl menționează doar sporadic pe Eça, exprimîndu-și mai ales regretul de a nu-și fi putut realiza studiul pe care și-l propusese: *Să mai aștept, încă? Să aștept „cartea mare” pe care o voi pregăti-o ani de-a rîndul despre Spania islamică, și pe care nu o voi scrie, așa cum n-am scris nici pe Camões, nici cartea despre Portugalia, nici cea despre Eça de Queiroz, nici despre lirica lusitană etc.?!* (20 oct.1964)

Partea consistentă a considerațiilor despre Eça se află, repet, în „alte scrieri”, mai greu sau chiar total inaccesibile portughezilor, cum ar fi *Salazar și revoluția în Portugalia*, un interviu, articole, corespondență. Astfel, într-o scrisoare către Constantin Noica din 21 sept.1941, Eliade spune: *Nu știu cît voi mai rămîne aici. Nu prea mult, în orice caz (dar noi știm că 4 ani și 7 luni!), Aș vrea să se încheie totuși ceva, să mă aleg cu ceva, înainte de a mă întoarce. Bunăoară, de a scrie ceva asupra lui Camões - care e divin ca poet liric - sau asupra lui Eça de Queiroz, pe care-l prețuiesc mai mult ca [pe] Flaubert și care e un ilustru necunoscut numai pentru că a avut ghinionul să se nască portughez. Ce tragedie pentru scriitorii portughezi contemporani, cînd își amintesc că au fost cîndva în fruntea lumii și că limba lor era o limbă universală - iar acum sînt citiți în Lisabona, Brazilia și, uneori, în Spania!...*

Asemenea fragmente, pe care le-am tradus special pentru această ocazie, au stîrnit un interes deosebit printre auditorii comunicării, care, la sfîrșit, nu mai conțineau cu comentariile, îmbrățișările și alte „manifestări de simpatie”, majoritatea celor de generația mai apropiată mie - chiar și brazilieni, deci de dincolo de Ecuator - amintindu-și nostalgici cu cîta devoțiune citiseră, în studenție, cărțile lui Mircea Eliade care le marcase tineretea.

În aceste condiții, autobuzele care urmau să ne transporte la Teatrul Municipal din centru su fost nevoite să aștepte sub presiune...





Constanța Buzea

POST-RESTANT

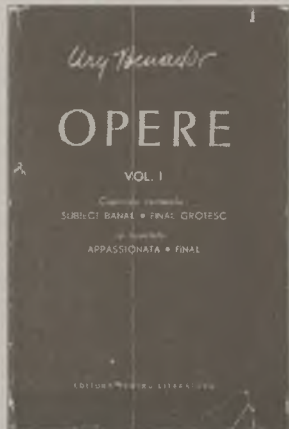
CÂND AUZI de greșeli de transcriere e normal să simți acel soi de gol în stomac care te înstrăinează de semenii cumva vinovați și ei că nu s-au străduit cu grija ca ele să nu se petreacă. Când le și vezi lăfăindu-se într-un citat dintre cele mai sobre, închizi o secundă ochii și încerci să-ți amintești împrejurarea care le-a provocat. Sunt două categorii, stimate poet, când se rămâne neputincios în fața hazardului. Primul caz ar fi și cel mai numeros, când caligrafia poezilor lasă într-atât de dorit, că redactorul stă minute bune la căpătâiul cuvintelor ca să deducă din buclele anarhice ale literelor sau din ascuțiturile lor tăioase, după caz, poetul a vrut să spună *importantă* ori *importantă*, *celelalte* ori *celeilalte*, *trai* ori *a trăi*, *cămașa* ori *cam așa*, *pana* ori *până*, *matale*, *mațele* ori *matele*, *român* ori *roman*. Un și mai comic dezastru se întâmplă atunci când autorii se lasă în voia computerului, care nu pune la locul lor diacriticele, de-o pildă, autori atât de nepăsători uneori de soarta textelor lor, cum umblă acestea prin lume, că nu le controlează, cum ar trebui, să le corecteze, să le elimine monstruozițiile, din respect pentru sine și pentru cititor. În cazul dvs., vă înțeleg stupoarea. Scuze! În cartea pe care o pregătiți, intitulată *Pubela cu sentimente* (!), mă rog, e gustul și dezgustul autorului, care ar trebui, cred, să se discute și el, e suveran. Între *gropari medaliați* și *gropari medievali*, transcrierea înclină să dea câștig de cauză celui de-al doilea. Într-un alt exemplu, cititorul

nu este sigur sută la sută că v-ați referit la *cășlegi* și nu la cu totul altceva. În cartea care vă va apărea, cititorul vă promite că va urmări cu vie curiozitate cum v-a fost tradus, de pildă, sintagma *cu tarnacopol în caslegi*. Măcar atât să facă autorii pentru acuratețea lecturii și de dragul poeziei, care în unele cazuri este din ce în ce mai de balamuc. (Mihail Soare) ☒ Pentru prima oară la noi. Băcăuanca, cu liceul teoretic absolvit, și cu Facultatea de litere din Bacău, ați debutat cu poezie încă din 2001 în revista „Cartea”, apoi în „Ateneu”, „13 Plus”, „Scrieri”, „Junimea studentească băcăuană”, „Adevărul literar și artistic” și „Pro Saeculum”, în toți anii aceștia. Trei premii pentru poezie în cadrul Sesiunii studentești a Facultății de Litere, și activitate cenaclieră, la cenaclul „Avangarda” și cenaclul „Crisalide”, din oraș, cât și un grupaj de poeme în antologia „Coboară cuvintele”, sub îndrumarea prof. Violeta Șerban. Textele trimise pe adresa noastră sunt încercări, fragmente liniștite, descriptive, fără titlu, fără nimic spectaculos, deocamdată, dintr-un poem compus din bucățele. „De trei ori am conjugat/tăcerea./ zămislindu-se doar dintr-un poem./ Un anotimp fiind prea simplu/ Să existe, dar să nu fii/ Același vers fugar./ Absent de rimă”. Acest ultim vers credem că este incorect, imprecis, cu spiritul limbii române totuși încălcat. Poate meditați la rigoarea căreia toți ar trebui să ne supunem. „Tăcerea decade/metaforă perpetuă./ decodificând ploaia din clipă./ Cu fiecare anotimp./ dezbrac silaba din scoică./ pentru ultima rimă./ Același cuvinte/ cad perpendicular/ pe acolada ultimului amurg.” și „A nu veghea amurgul./ fiind ultima/ eroare din cuvânt./ Adun literele unui alfabet necunoscut./ scrijelind silabe/ din anotimp./ cu fiecare metaforă./ reneg tăcerea din rimă./ mimând subtil clipă”. Deocamdată, spuneam, nimic spectaculos, autoarea parcă nu are suflul de pus la bătaie cu pasiune și culoare. Așteptăm să faceți un pas semnificativ și să ne bucurăm de el. (Mihaela Mocanu Gălcă, Bacău) ☒ V-am promis și mă voi ține de cuvânt, să-l pun la curent pe colegul D. C.-E. cu dorința dvs. de a fi sprijinit

indeaproape. Cum el nu este la curent cu toate câte trebuie parcurs, textele din care am selectat ca să fac să apară la noi acel fragment, cred că pentru a vă recomanda editurii pe care o veți alege, ar trebui să-i oferiți spre lectură câte ceva din ceea ce ați scris și publicat în reviste până acum, ca să-și facă o părere și să decidă în consecință. Amabil și interesat colegial, să vă citească la întoarcerea din concediu. (Vasile Părpăuți, com. Cumpăna, Constanța) ☒ Nu cred că e un semn bun această permanentă îndoială de sine în privința valorii literare a ceea ce scrieți. Spuneți că v-ați hotărât să nu mai tipăriți cărți până nu veți cere părerea unor oameni de cultură avizați în materie. Și faceți și o promisiune foarte incomodă, căci am convingerea că nu o veți putea respecta niciodată: „Când alții îmi vor spune că scriu numai prostii, mă voi lăsa de scris. Până acum n-am făcut decât să transcriu un cântec pe care inima mi-l dictează”. Mai bine să vă consolidați singur părerea, bună ori rea, despre propria creație. Căci ce vă veți face dacă o parte dintre cei întrebați vor fi de părere că poemele dvs. au valoare, iar altă bună parte dintre cei consultați în domeniu, vor decide că ceea ce scrieți e lipsit de valoare? Rămâne să parcurg noul volum, nou e un fel de a spune, căci precizați undeva: „Prezentul volum conține câteva din volumul anterior și care necesitau mici îmbunătățiri precum și poezii scrijelite în sanatoriul din Cavnic unde medicii și personalul sanitar m-au readus din nou la viață”. Simplul fapt de a scrie versuri este un lucru bun și curat, un dătător de încredere spre a suporta vicisitudinile unei vieți cu greutate și multe semne de întrebare. Nu aplecați, deci, urechea la tot felul de păreri contra, care vă pot răni și deruta și mai mult. Poate că n-ar trebui să vă grăbiți cu un nou volum. Deocamdată scrieți și vă bucurați de acest dar. Când veți aduna un număr mai mare de poezii, mă angajez să vă fac o selecție riguroasă, dacă va fi cazul, bineînțeles. Sănătate și calm! (Ioan Hada, Cavnic, Maramureș) ■

Prin anticariate

Plăcerea divagației



care are, vezi bine, nevoie de un schelet în dulap. Cîta luciditate, atîta dramă se poate spune, fără a greși cu nimic, despre chinul liber consimțit al soțului Hildei, torturat de bănuiele dintre cele mai perverse. Eventualitatea e același lucru ca și fapta, iar de eventualitate n-ai cum să scapi. Un amestec de sadism și de escrocherie sentimentală – bănuindu-și nevasta că „a căzut” cu un medic, simulează o boală mortală spre a le urmări reacția – e arma de vînătoare a bărbatului. Scornește chiar și un chestionar al lui Procust (sic!), de la care pomește o lecție de aproape filosofie, divagînd către nebunie și disperare.

Și cursa continuă, cu invitarea la cină a unui fost coleg de școală, Ivănescu, o amintire palidă, reinventată cu ocazia unei întâlniri întâmplătoare, special pentru a servi de momeală. Un muzician ratat, sprijinind ușile mai-marilor culturii. Atavismul drobului de sare se declanșează, fără putință de oprire, și trece de la presupunerile despre mamă la cele despre copil, un alter ego de cincini ani al bietului tată consumat de febrele îndoielii: „m-a trecut un fior la gîndul că, dacă voi cîștiga procesul și voi căpăta copilul – vom rămîne cu adevărat singuri; copilul cu mine, fără Hilda; doi orfani. I-am pus băiatului mîna pe umeri, nu părintește, ci frățește. Și uifîndu-mă bine la el m-a coplesit ceva ca o înduioșare, dar și ca o forță: Doamne, miraculos lucru e supraviețuirea. Peste cincizeci de ani, cînd eu voi fi de mult ciolane în pămînt, sau cenușă într-o urnă, el, *adica tot eu*, cu ochii aștia ai lui, voi trăi mai departe, voi umbla pe străzi, voi șede în fața pianului, sau voi sta în fața pupitrului de dirijor, sau a unor portative de compozitor... Dar cel mai important – grav chiar – aproape toți copiii cam de vîrsta băiatului nostru (5-6 ani), din căsnicii desfăcute, mor. Iar dacă trăiesc, cresc cu suflul minat de nefericiri subterane.” (p.43)

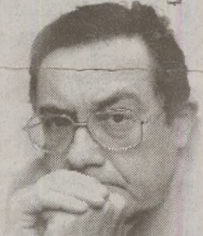
O teorie alternativă, a altruismului, a devotamentului

pentru un om în mizerie, cum ajunge, într-o noapte, pe Calea Victoriei, acel Ivănescu, subminează, o vreme, „experiența” la care, ca la o vivisecție, se supune acest stăpîn anxios, deopotrivă cu singurul lui avut, femeia. Gîndurile de la prima întîlnire cu Ivănescu își găsesc, cum șade bine unui roman construit cu atenție pe ici, pe colo maniacală, confirmarea: „Doamne, de ani de zile văd cum – aproape întotdeauna cu cele mai bune intenții – sînt ajutați oamenii într-un mod care îi umilește, îi degradează, sau în cel mai bun caz îi mîhneste [...] Așa că tot trebuie învățat bine (adică din launtru nostru să vie «învățătura») «tehnica» de a fi fratele cald, sprijin activ al oamenilor, fără a-i face, însă, s-o simtă. Cu atît mai mult cu cît este o cruzime și o ticăloșie să pui pe cineva în situația de a-ți fi recunoscător.” (p.12) Amintirile, pierdute, revin, umplîndu-l pe omul terminat, adăpostit în odaia în care ar fi trebuit să i se regizeze adulterul, cu suflul lui din tinerețe: „O singură amintire comună, de acum treizeci de ani, ne-a amintit de înspăimîntătoarea curgere a vremii și ne-a strîns unul lîngă altul, ca doi copii speriați de o mare primejdie comună: moartea. Trece timpul! Doamne, cum mai trece timpul! Cît mai avem înaintea noastră, Ivănescu Petre?” (p.58)

După un intermezzo de solidaritate, suspiciunea se aprinde din nou, cu musafirlul nepoftit în casă, și cu precauții ridicole. „Un diavol din mine ținea încăpățînat să ducă experiența la capăt” (p.78) Să vadă, așadar, cît țin jurămintele Evei. Înainte, însă, de a-i ceda fidelitatea îi cedează nervii, ca oricărei neveste silite să-și mai ia o povară. În fine, oaspele de-o iarnă pleacă, iar jocul continuă. Alunecînd, pe aceleași corzi fine, într-o nebunie clinic manifestă care se împletește, în decorul unui sanatoriu, cu o sinucidere tatonată. A lui, a altuia? Înstrăinarea de orice proprietate, după ardoarea apărării ei, chiar și de bănuială, e pedeapsa călîie a unei vieți fără reazem în gînduri. Niciodată sincere, divagînd în extrem, gîndurile te trădează. Fiindcă niciodată suferința nu s-a lecut prin ele. Fiindcă ele n-au fost niciodată importante, ci doar obișnuite, banale căi spre infern. Care sînt alții. Sau presimțirea lor.

Simona VASILACHE





Cristian Teodorescu

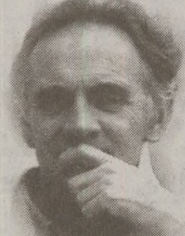
LA MICROSCOP

## Curcanii lui Tefik

V ENEA Revelionul și chelnerul Ionică căuta curcani ieftini pentru meniul restaurantului. Fănică îi dăduse mână liberă, chiar dacă nu ținea la prezența pieptului de curcan și a curcanului umplut pe lista de mâncare a cârciumii, unde nu avea clienți cu pretențiile celor din Orient Express. Dar în oraș începuse să se vorbească despre Ionică și despre manierele lui de mare chelner, plătit în pagubă de ambițiosul țaran care-i luase cârciuma la licitație dlui Stelian. Se vorbea și despre oglinzile de cristal de la clasa întâi a restaurantului, dar mai ales despre capacitatea de seducție a țaranului cu ochi albaștri care izbutise s-o convingă pe văduva Scipione să-i închirieze casa de lângă gară. Cei care îi juraseră dlui Stelian că nu vor trece pragul cârciumii până nu-l vor vedea pe țaran la pământ, făceau plimbări pe peronul gării și se uitau pe ferestre. Iar de când se aflase că judecătorul îi pregătea una mare lui Stelian, chiar și cei mai îndârjiți susținători ai cârciumarului rămas fără cârciumă începuseră să-și rărească vizitele la el acasă.

Caută Ionică curcani mai întîi la piața mică, din centru: acolo găini, porumbei pentru bolnavii de inimă și niște rațe. Se duce duminică la oborul de vite și orătării. Cumpără trei porci - doi de tăiat, al treilea să fie. Ia și o vacă stearpă, la preț de chilipir și vede o curcă a ghinionului, slabă și rebegită, de se gîndește chelnerul să dea o fugă la București, să ia un curcan pe cît l-o lua, să țină sus rangul restaurantului. Se suie Ionică în birjă și-i scapă o înjurătură elaborată despre Medgidia și curcanii mă-sii. Tătarul de pe capră, în loc să pornească spre gară, o ia în sus spre cartierul turcesc: „Mergem la Tefik!” zice. Fatalismul lui de fost chelner pe tren l-a făcut pe Ionică să accepte acest ocol. Se oprește birja în fața unei case de chirpici cu peretele de la stradă orb. Birjarul sare de pe capră și intră în curte. Se întoarce cu un turc oscilant, care-i face semn peste gard lui Ionică să vină. Birjarul se repede să-l ajute pe chelner să se dea jos: „Doctorul Tefik!” Intră Ionică în curte și se vede luat de braț de turc, care chiar avea nevoie de să se țină de el. „Vrei curcani, uite curcani!” spune turcul. Și avea ce arăta. Prin curte se înfioiau și își umflau mărgelele cei mai frumoși curcani pe care îi văzuse Ionică. Chelnerul l-a întrebat de preț pe Tefik, dar turcul i-a spus că nu discută afaceri în curte. Ionică l-a urmat în casă și l-a ajutat să termine o sticlă de vin începută. „Tu nu știi cine sînt eu, dar eu știu că i-ai luat cârciuma lui efendi Stelian!” Chelnerul i-a cerut scuze pentru neplăcerea cauzată lui efendi Stelian și l-a atacat la preț. Tefik a început să rîdă: va fi o afacere cu două prețuri. Unul pentru urechile lui Stelian și celălalt pentru ei doi. Prețul adevărat Ionică putea să-l uite, pe celălalt trebuia să-l țină minte.

Acest turc bețiv era faimosul doctor care știuse tot Coranul pe dinafară, unul dintre stîlpii geamiei, pînă acum cîțiva ani. Se știa despre el că bea pe ascuns, dar poate că așa era soarta lui. Atunci cînd începuse să uite Coranul, Tefik se trezise în vis cu profetul Mahomed care-i reproșase că nu mai ținea minte Cartea, fiindcă trăgea la mîsea. Atunci, stîlpul geamiei a ajuns la convingerea că nu mai trebuia să se ascundă. Dacă lui Mahomed, slăvit fie-I numele, nu-i mai plăcea de el, îi rămînea Kemal Mustafa, profetul laic al turcilor, care n-avea nimic împotriva băuturii, numai să nu-ți ia mințile. ■



Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

D E LA CERNAVODĂ, Grupul Școlar Industrial Energetic. Clasa a XI-a. Ceea ce vrea să zică 17 ani. „Să vorbim, dragii mei, despre prăpastia dintre generații...” Excelent debut al unui discurs plin de pilde, nu crezi? Și atunci cînd ești nevoită să-l asculți cuminte și atentă într-o sală arhiplină, cu tot liceul, e și mai minunat. E perioada crizelor extreme, cu cei mai mulți nervi pe metru pătrat, mai precis luna magică a tezelor. Și pentru că profii veghează, ca de obicei, la bunăstarea noastră mintală și la buna noastră integrare în diverse sisteme și aspecte de viață, s-au gândit că ar fi momentul ideal să aducă un „meseriaș” (în cazul ăsta un nene psiholog) care să ne vorbească despre cum să abordăm problema asta atît de veșnic spinoasă a părinților. (...)

Da, în regulă! Tocmai avusesem o ședință de băgare a minților în cap cu tata, cu o seară înainte. Prăpastie puțin spus despre ce ne despărțea... Vero de la mine din clasă, pe care o bat ai ei în mod constant, pentru că își vopsește părul în verde fosforescent, pentru că nu e carne în frigider, pentru că a bătut Steaua și nu Dinamo sau pentru că plouă afară, a propus odată la ora de dirigenție să fie înființate școli pentru părinți, cu note, materii, corigenți și repetenți, pentru a se stabili clar cine are voie și cine nu să facă și să crească copii. Mă gîndeam să-i arunc puțin în față această idee tatălui meu, însă n-avea niciun rost, pentru că, sigur, ar fi etichetat-o drept una din aberațiile mele, eu care oricum fac parte din cea mai dezaxată, amorală și lipsită de valori generație pe care a văzut-o Terra... Mă rog, aceleași obiecții: nu stau destul acasă, nu învăț niciun sfert de mult cît ar trebui și mă îmbrac ca o mătură, cu o sută de culori pe mine. Ce, așa se îmbracă o domnișoară decentă la vârsta mea? Nici gînd! O domnișoară serioasă stă numai în casă, cu ochii în cărți și zice 'Da, mami. Da, tati.' O păpușă ascultătoare... Cred că asta vor de la noi. Să fim niște păpuși docile pe care să le poți mîngăia dacă ai chef, pe care îți poți vărsa nervii, pentru că e cea mai comodă soluție. Iar ele trebuie să fie mereu mulțumite, mereu surăzătoare și veșnic recunoscătoare. E absolut bizar să mi-l închipui pe tatăl meu tînar. Sau poate nu, pentru că sunt sigură că vorbea și gîndea la fel ca mine acum. Oare li se strică vreo roțiță cînd devin părinți? Ar trebui, oare, s-o privească pe mama ca pe o oglindă a ceea ce voi deveni? "

Începusem să mă dau mare. O săptămână am computerizat ca un matur. Astăzi, cînd să „salvez”, mi se pun tot felul de întrebări și sunt poftit să „balansez”. Am făcut ce m-a dus mîntea. Rezultatul: bunătate de trei pagini, bătute astăzi, s-au dus. Bine că barem restul a rămas. Acum mă uit la aparat ca la dulăul care se preface că doarme, pe Corbeni.

Din 2000 înapoi, suntem în plin boom. În fiecare lună apare un scriitor remarcabil. Fenomenul crește dintr-un sol fertil. (Ceea ce nu înseamnă că el nu poate să se epuizeze, de pe o zi pe alta, de parcă n-ar fi fost.) Dovadă, jurnalele elevilor, pe care le citesc. Aparent paradoxal: în cel mai viu și mai bine scris, autoarea presară fragmente de poezie proprie. Plate, ca la „Poșta redacției”. E firesc. Libertatea de spirit din jurnale e spontană, necontrolată. Sensibilitatea artistică a tinerilor, în schimb, e rar contemporană cu vremea lor. Dar tocmai din noua libertate de spirit, așa spontană cum e, se trage acest boom.

Există o categorie de oameni care îți înșală așteptările în chip natural, fără să vrea. De câte ori îi

## În plin „boom”

întâlnești, sunt atît de bucuroși, încât îți vine greu să te înveți cu gîndul că abia au făcut cîțiva pași și te-au uitat.

Totuși, progrez. Sunt numai 49 tastele despre care nu știu la ce folosesc, față de 56 pe care le cunosc. Un scor bun. E drept că 47 din cele 56 pot fi reduse la una, fiind vorba de litere ale alfabetului și semne tipografice. Deh...

Pornit de la *Regele moare*, aspru rechizitoriu al lui Lucian Raicu împotriva cui nu se teme de moarte. Presupun că are dreptate, deși nu pricep de ce. Dacă, față de ocultare, frica te-ar face mai adînc, da. Nu cred. Doar te paralizază. Frica de moarte nu te lasă să trăiești.

Nu sunt supărăcios. Uit supărările, cum uit aproape tot. În schimb, extrem de rar, pot fi jignit. Jignirile nu le uit niciodată. Am o colecție de jigniri, unele în vîrstă de cincizeci, șazeci de ani. Am și o jignire proaspătă, o jignire bebeluș.

Alexandrei i-a apărut cartea. Corina a primit o scrisoare elogioasă, caldă, de la Claudio Magris.

Lui „Cred și nu cerceta!” i-l prefer pe „Cred pentru că e absurd”.

Am moștenit de la mama capacitatea de a-mi inventa boli. Ea le dădea și importanță. Se ducea la doctori, își făcea analize. Abia cînd a avut o boală serioasă, s-a dezinteresat. Am să fac pe dos?

Nimănu nu-i e cald lângă mine. Dacă aș fi Maiorescu, tot ar fi ceva... (Cînd recitesc: lui Maxone. *Quand meme.*)

Scenă la care a asistat T într-o agenție de voiaj. Control financiar inopinat. Severitate extremă, priviri reci. Se descoperă o hîrtie cu ceva grav. Nu mai e nimic de discutat. Perspectivă sumbră. Deodată, figura inspectorului se luminează: „Ar fi o soluție... N-am văzut hîrtia asta. Mai departe, ne înțelegem noi...”

Îmi ajunge o zi de viață literară ca să nu mai știu de ce scriu.

Nu mai avem mult timp împreună, îmi spune T.

Citesc articolele lui Călinescu din 34-35. N-a fost la fel de inteligent și de pregnant ca în *Istorie* în fiecare zi.

Maiorescian, nu crede că am putea avea, la cincisprezece ani de la apariția *Căutării*, prozatori proustieni.

De cînd cu Sibiu și Letzebuerg capitale culturale europene, vedem frecvent la televizor ba Grundul, ba Place d'Armes, ba piața Marea ducasă Charlotte. Parc de Merle și Avenue Guillaume încă n-au apărut. Nici rue des Jardiniers.

Am nevoie de un exemplar dintr-o carte a mea, abia reapărută. O caut la Krețulescu, n-o găsesc. O caut și la librarul „Alaltăieri era pe aici...” Azi n-o vedem și nu e. Cui ar crede că s-a epuizat, i-aș spune: „C'est' copil?”

E uimitor cum Călinescu, în *Istorie*, a concentrat și a dat nerv unei materii pe care în cronici o tratase destul de lănced și nu prea exigent.

Două băbuțe pe Schitu Măgureanu: Cam 85 de ani. Una în stradă, cealaltă după un geam. Prima întreabă: „Ce faci?” I se răspunde cu un gest molatec care, în mod evident, vrea să spună: „O mai duc...” În timpul ăsta Minuță, trecînd pe lângă ele, răsufli greu.

Dosarele. Condamnarea comunismului... Unei priviri naive i se poate părea uimitor cît de mulți din lumea „noastră” nu se bucură. Amnezia îți permite să uiți lășitate, compromis, colaborare implicită cu vechiul regim. Colaborarea cu Securitatea, nu. Tot ce poți spera e s-o ascunzi. Ca să reușești, te aliezi cu profitorii de atunci, printre care nu ai fost, dar ești, prin interese comune, acum. ■





## actualitatea

### Un duș siberian

Ca întotdeauna, pagini cutremurătoare putem citi în numărul 63 al publicației **MEMORIA. REVISTA GÂNDIRII AREFSTREI** din lagărul de la Salcia – în Insula Mare a Brailei – sub semnătura lui Alexandru Mihalcea. Materialul, obținut prin desecretizarea dosarelor de la CNSAS, aduce în prim-plan perioada anilor 1952-1953, când crimele comise acolo nu au atins un sinistru apogeu. Atât de sinistru încât, în 1968, Nicolae Ceaușescu se folosește de o anchetă retrospectivă pentru a-l putea trece pe linie moartă pe Alexandru Drăghici. Cum se desfășurau violențele și ce efecte sigure aveau ele trebuie urmărit rând cu rând, direct din paginile revistei. Dar cum își redacta un tortionar o banală cerere de transfer mîșă citit cu frisoane: „întrucât deținerea mea în acest penitenciar politic, nu avea nimic comun cu ideea mea care am avut și o am până voi muri, întrucât am fost și voi fi un luptător dărz al PMR în tot deauna contra dușmanilor RPR [...] Trăiască PMR forța de așezare în RPR.“ E lucru mare – și cumplit – ca un text în asemenea măsură de agramat să nu stârnească – în context – măcar un rictus de amuzament. Peste alte câteva pagini, un alt duș, incandescent de data aceasta, vine să ne pună capac, odată cu interviul luat de Paul Miclea condamnatului fără vină Iovan. Dubla fractură a brațului, într-un accident de mină n-a fost suficientă pentru a-i împlânzi pe comandanții de la Baia Sprie. Traseele inutile prin infirmerii, încăpățănarea demnă a câtorva dintre cei închiși uimesc. Dar scena în care un fost judecător – deținut și el între timp – e iertat de cei pe care i-a internat pe nedrept e – în lumea de azi – aproape de încredințat. Cât despre metafora de șocurilor termice alternative pe care a folosit-o, Cronicarul nu-și atribuie nici un merit. Ea a fost, se pare brevetată și chiar – tragic – pusă în aplicare: „Făcusem duș cu vreo două ore înainte. Acum îmi zice: «La doctorul lui Christos te duc; aici te gat!» Dușurile erau aranjate, nu mai puteai ieși de sub el. Am început să bat cu pumnii și să strig să mă lase afară. Mă omorâți. Criminali. Atunci am zis de toate. Că mă ardea de tot. Și după dușul fierbinte a dat drumul la apă rece, până am picat jos.“

### Oameni și cărți

Despre oameni, despre cărți și, mai ales, despre minunatele lor întâlniri, e cel mai recent număr dublu al revistei **VATRA**, 6-7, din vara lui 2008. Tematic și acest, ca toate aparițiile revistei, îi e dedicat lui Nicolae Balotă. Zeci de pagini de citit, cu zeci de iscalituri recuperînd, prietenește sau cărturărește, o prezență. Un nume revendicat de mai multe universități, dar de o singură cultură. De principiile direcți, și de cei de la distanță, cărora le-a trecut prin mîna, în clipa bună a vieții lor, o carte semnată Balotă. Dialogurile – ar fi departe de spiritul lor să le numim interviuri – cu Iulian Boldea, cu Ovidiu Pecican (ultimul, transcrierea unei discuții televizate), fragmentele de mărturisire, portretul făcut de preotul Matei Boilă, coleg de „chilie“, în închisoare, lui Nicu, omul, rotunjesc profilul. Vin, la rînd, interpretările: a lui Ilie Constantin, a Ioanei Păvulescu, lecturile, a lui Gh. Grigurcu, a lui Al. Cistelean, a Sandei Cordoș, a Martei Petreu. Li se adaugă șiruri-șiruri de critici din generații amestecate, într-o demonstrație de admirație mai degrabă rară, pentru un om de care, despărțindu-i aștepta, îi apropie totul.

Are, această lungă și polifonică discuție cînd pasionată, cînd doctă, despre profesori și, vorba lui Henry Adams, influența lor asupra eternității, și o prefață. Două discursuri ținuțe, la Universitatea „Petru Maior“ din Târgu-Mureș, de

**Compania Națională „Loteria Română“ S.A.**  
a sprijinit financiar  
proiectele U.S.R dedicate  
Centenarului Societății  
Scriitorilor Români



## ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Talon de abonare începînd cu .....

- abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume ..... Prenume .....  
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....  
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....  
telefon. ....

## Abonamente 2008

## România literară

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!  
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.  
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:  
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.  
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.  
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

### ochiul magic



doi profesori binecunoscuți ai Literelor, la decernarea titlului de Doctor Honoris Causa. Nicolae Manolescu, despre *Profesia de dascăl*, despre iubirile care se-nvață și lumea care se schimbă. Ion Pop, despre iubirile neschimbătoare: Universitatea din Cluj și *Echinoc*.

### Profesori și agenți de circulație

Din cuvîntarea lui Nicolae Manolescu, cu puțin înainte de începerea școlii culegem câteva formulări cvasi-aforistice:

- Dragostea de țară, doar ca formă de educație și fără instrucție este demagogie pură. Ca să-mi iubesc țara trebuie să știu ceva despre ea.

- Ceea ce ne leagă este cultura.

- Puținul care ne-a mai rămas trebuie păstrat, dar ca să-l păstrăm trebuie să-l cunoaștem, ca să-l cunoaștem trebuie să-l învățăm, și ca să-l învățăm trebuie să mergem la școală și, încă, să avem profesori.

- Eu cred că școala durează toată viața

- Profesorul onest e o instituție în instituție.

- Cultura, învățătura se comunică cel mai bine într-un mediu cum este cel al bucuriei; nu poți transmite emoții culturale în mohoreală, cu tristețe, cu încrîncenare; învățătura nu trebuie să fie crîncenă, învățătura trebuie să fie plăcută.

DI Manolescu a avut norocul să-i aibă profesori pe Calinescu și pe Vianu și a înțeles că e bine să ia de la fiecare câte ceva: de la primul „inventivitatea, binezia, extraordinara lui plăcere de a vorbi despre toate lucrurile, comparațiile aiuritoare...“, iar de la cel de-al doilea „didactica superioară prin care ne făcea pe noi, care nu auzisem de afiția [scriitori și cărturari] să credem că toți ne sunt rude apropiate, de gradul întâi, și că îi înțelegem“...

În fine o constatare care nu e aforistică, ci matematică: „leafa unui agent de circulație este de 5 ori mai mare decît leafa unui profesor“. (Ah, și te gîndești la bancurile cu polițai și dragostea lor de carte!).

### Aceeași greșeală

În numărul 139 din **SUPLIMENTUL DE CULTURĂ**, un săptămînal vîoi și întotdeauna cu știri proaspete, Cronicarul a citit, printre altele, articolul lui Florin Lăzărescu intitulat *Olimpiada și fotbalul*. Tînărul și simpaticul prozator polemizează cu jurnaliștii care au scris „encomiastic“ despre olimpiicii noștri, punîndu-i în comparație și în contrast cu fotbalisții autohtoni. Acum, Florin Lăzărescu vrea să reperateze onoarea celor din urmă și, tot ca efect de contrast, ironizează „noblețea aruncătorului de ciocan“ și a altor practicanți ai unor sporturi olimpice: „trăgătorul cu arcu“, „cel care sare calul“...

Din păcate pentru fotbalisții apărați de Florin Lăzărescu, pledoaria avocatului improvizat e minată de o greșeală gramaticală repetată într-un mod aproape obsor. Nu-i mare lucru, și doar un dezacord pentru care orice elev ar stîrni mînia oricărui profesor de limba și literatura română: „*Aceeași comentatori care stînesc și întretin artificial*

scandaluri marginale din lumea fotbalului, în stare să realizeze zece talk show-uri la rînd doar pe tema unei interjecții scoase de Gigi Becali, vin acum și vorbesc de noblețea aruncătorului de ciocan. *Aceeași jurnaliști* care filosofează aprig pe marginea culiselor din fotbal, fără să fi scris în ultimii ani mai mult de cîteva rînduri răzlete despre alt sport, cad acum în extaz în fața trăgătorului cu arcu. *Aceeași oameni* care n-au urmărit niciodată capla de vreo competiții din afara Olimpiadei se declară copleșiți de emoție cînd află că «ai noștri» au luat la ceva – nu contează la ce, numai să ia – o medalie olimpică“ (s.n.).

Ca să-l parafrazăm pe Florin Lăzărescu (un energetic aruncător cu ciocanul în capul limbii române), nu contează cum scrie un tînăr prozator român tradus în atîtea limbi de circulație internațională. Important e că el scrie; corectori de ziare, redactori de carte, bieți profesorași de gramatică se găsesc ușor să-i dea o mîna de ajutor.

### Dunga de zoaie

Am fi preferat ca luna august să se încheie într-o atmosferă de vederea sufletească, semn că ne-am odihnit cu toții în vederea toamnei. Dar n-a fost să fie, dovadă articolul „Canalia de facto“ – H.-R. Patapievică – pe care Cornel Nistorescu l-a publicat în *Foiaia Transilvania* pe 29 august, pentru ca apoi, pe 2 septembrie, să revină în același ziar cu un nou episod („Din gîndirea poneiului roz“) de maculare gazetăresc. Tonul articolelor e înmormoritor: un amestec de ură fățișă și de obtuzitate mentală cum nu te-ai fi așteptat din partea unui ziarist ca Nistorescu. Citite cu calm, textele par scrise de un om care și-a ieșit din peperi: ceva s-a dereglat brusc în interiorul lui și un șuvoi de ură a prins să-i țîșnească din condei, silindu-l pe gazetar să facă figura unui mardeiaș care a primit misiunea de a discredita un adversar incomod: pe H.-R. Patapievică. Parcurgînd articolele, am încercat senzația că asist la o răbufnire isterică: din dunga de zoaie prelinsă pe lîngă bordura unei străzi de mahala, un birjar a stîrns în palme un cocoluș de excremente și apoi, cu o vîdîită plăcere a maculării, l-a aruncat în obrazul lui Patapievică. Și a fost atît de fericit de ecurile primite încît nu s-a putut abține și a mai repetat gestul peste cîteva zile.

Iată o mostră din zoaiele pe care Nistorescu le-a adunat din dunga prelinsă pe lîngă bordura străzii de mahala. „Ani întregi, lumea a luat de bune spusele lui H.-R. Patapievică fără a le cîntări cu atenție. Cumpăra cărțile și le așeza în bibliotecă, fără a nu le parcurge și fără a ajunge la sfîrșitul uneia dintre ele. Eu unul nu m-am dat în vînt după producția sa intelectuală. Nu este pe gustul meu, scrie greoi și contorsionat. I-am cumpărat însă pe gustul meu, fiind și eu unul dintre cei care s-au păcălit strașnic. De fiecare dată, după primul pagini, am renunțat la lectură, iar cînd am dat peste cîteva rînduri pe post de recomandare la privire și meditație, pocate. Parcă erau opera unui copil cretin, nu a unui rămasof instalat confortabil în fotoliul de înțelept al neamului.“ La așa ton, așa concluzie: Cornel Nistorescu e bine să rămîna la bordura mahalalei unde și-a făcut educația, iar toate cărțile lui H.-R. Patapievică (pe care le-a cumpărat fără să le citească – ce umor involuntar!) să le doneze unei biblioteci.

Cronicar



În toiu Olimpiadei de la Beijing, unul dintre comentatori observă că nu știu ce campioană e profesoară de chimie. „Și ce legătură are?“, întreabă celălalt. „Are, spune primul, tabloul lui Lavoisier e mare, are multe căsuțe“. O minusculă corectură: mare e tabelul lui Mendeleev, și mulți comentatori sportivi în el! (I.P.)

